

naše planine

7-8

1986

Naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krunoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Soštaric.

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 1000 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 200 dinara. Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kožarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufinancira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 38 (78)   Srpanj—Kolovoz 1986.
Volumen 38 (78)   Juli—August 1986.

Broj 7—8
No 7—8

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADRŽAJ

Radivoj Kovačević: Dva stoljeća Mont Blanca	113
Branimir Predović: U potrazi za himalajskim prijevojem Meso Kanto	119
Josipa Štibrić: Zimi na Slovenskom Snežniku	124
Smilja Petričević: Planinarska vreva na Učki	125
Mira Šincek: U gostima starcu Velebitu	127
Teodor Andrejević: Sjećanje na Šerifa Šabanija	128
Dr. Marija Rosandić-Pilaš: Oblak	130
Živko Ilić: Nešto neobično i	131
Franjo Marciuš: Druženje planinara sa »zagorskim cugom«	132
Ivan Milas: Tamo gdje je Velebitu kraj	133
Boris Čujić i Slavica Stojaković: Međunarodni skup slobodnih penjača na Montserratu	134
Dr. Srećko Božičević: Koncert u Postojnskoj jami	136
Speleologija	137
Zaštita prirode	138
Planinarski savez Zagreba u 1985. godini	140
In memoriam	141
Vijesti	141

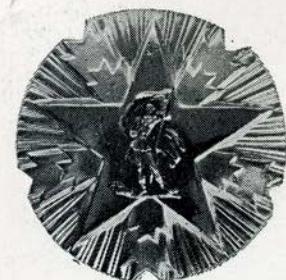
Povjesni prilog (str. 241—256)

»Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva«

Slika na naslovnoj stranici

Spasovača na Treskavici

Foto: Ivan Lutz

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zviježdom

Dva stoljeća Mont Blanca

RADIVOJ KOVAČEVIĆ

SRIJEMSKI KARLOVCI

Ljeto 1786. Osmi je kolovoz.

U malom i siromašnom francuskom planinskom selu Chamonixu (Šamoni), nastalom od nekadašnjeg osamljenog i pustinjačkog skloništa kaludera, zavladalo je veliko uzbudnje. Kasno je poslijе podne. Uskoro će i mрак početi da se zavlaci u duboke alpske doline. Iako je radni dan, sve stanovništvo se sakupilo na seoskom trgu. Mašu rukama, viču i uzbudeno pokazuju na ledene vrhove što se u dugom vijencu dižu iznad njihovih glava. Neki durbinom promatraju daleki snježni vrh.

Na tamnom horizontu gdje se bijela ivica vrha jasno izdvaja, na plavom nebu — nešto se miče. Toga dana, prije dva stoljeća, u šest sati poslijе podne prvi put je stupila čovječja noga na »Krov Evrope« — 4810 metara visoki Mont Blanc. Jean Jacques Balmat, seljak i sakupljač gorskih kristala iz Chamonixa, i seoski ljekar Michel Gabriel Paccard

(Pakar) pobjedonosno su, u onaj večernji sat, stajali na vrhu.

Skoro će i noć, a njih dvojica još su na visini. U vječnom snijegu. Nemoguće je prenocići tamo i kad je vrijeme lijepo, a nad strašnom bijelom planinom već lepršaju snježni barjaci koje vjetar diže i bijesno kovitla oko vrha.

Hoće li pobjednici uspijeti da siđu u svoje selo? Neće li glečerske pukotine ispod Mont Blanca postati njihov grob?

Strepnja žitelja Chamonixa nije bez razloga. Okrutan je Mont Blanc! Vjekovima već oni gledaju sa strahom na uvijek zaledene bokove okolnih planina. Znaju dobro da tamo caruju snijeg, silni glečeri, strašne provalije i ledene pukotine. Nepogode su užasne: gromovi cijepaju oštре stjenovite tornjeve, a vjetrovi divljaju takvom snagom da im se ništa ne može oduprijeti. Seljaci vjeruju da

Vodiči na usponu za Mont Blanc vode žene preko ledenjaka Mer de Glace

tamo gore gospodare moćni duhovi i nečiste sile. Oni zaziru da se sa svojih zelenih pašnjaka ispnju na snježne padine. Potvrdu za svoja vjerovanja planinci vide u silnim nevoljama koje im je »div između sedam dolina« — kako još zovu Mont Blanc — svake godine šalje: snježne lavine, kamene odroge, vodene bujice i poplave koje im ruše kolibe u planini, odnose stoku, a često nesreća stiže i do sela duboko u dolini.

Zato ih sada, dok promatraju dvije pokretne točke na vrhu »bijele gore«, usprkos divljenju smjelom podvigu svojih seljana, hvataju strah i jeza što ih čeka u strašnoj noći koja će ih sigurno zateći na tajanstvenoj visokoj ledenoj planini?

Što traže ta dvojica u carstvu leda gdje se još nitko prije njih nije usudio da zađe?

Djelimičan odgovor na ovo pitanje nalazimo u zanimljivom dnevniku doktora Paccarda:

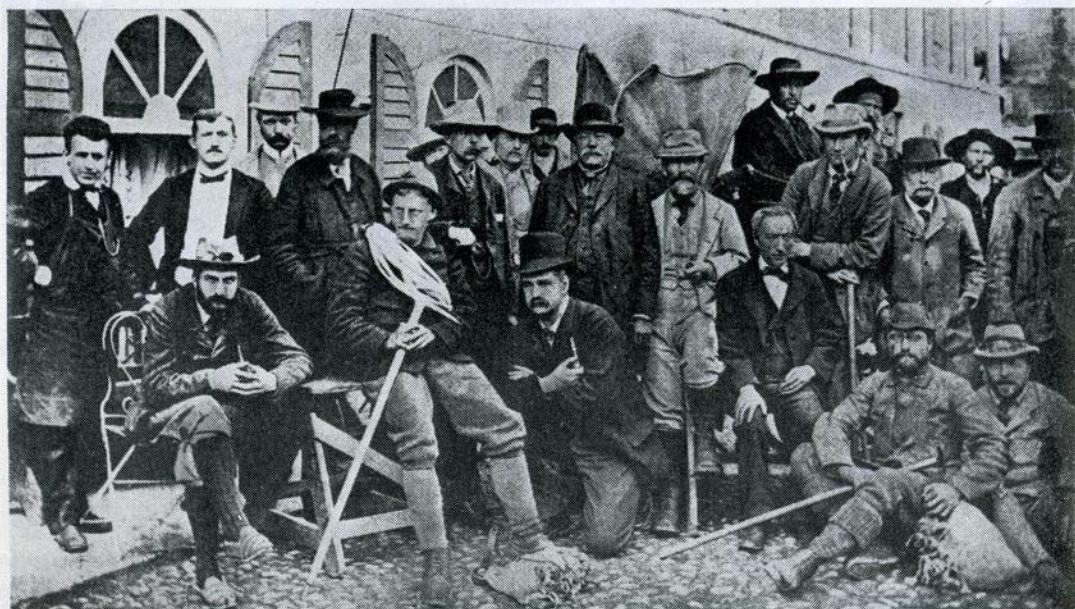
»Počeli smo odmah prelaziti glečer Bossons, uputivši se lancu tamnih stijena Grand Muletsa (Gran Mile) koje smo ostavili na lijevoj strani, gdje je gospodin Saussure poslije podigao sklonište. Naskoro su se pojavile prve ozbiljne prepreke. Glečer je bio vrlo iskidan mnoštvom širokih i otvorenih pukotina. Balmat je ovim putem prošao prije dva mjeseca i prema njegovom pričanju tada je bilo lakše prelaziti pošto je snijeg bio tvrdi. Četiri puta su se snježni mostovi pod nama rušili i mi smo pod sobom vidjeli strašne ponore, ali smo ipak izbjegli nesreću na taj način što smo legli na naše dugačke palice i s njima klizili i puzali preko ovih mostova.

Izgubili smo mnogo vremena, a kad smo prošli stijene Grand Muletsa bilo je već prošlo podne.

Stigli smo do Malog platoa (Petit Plateau). Lednik na ovom mjestu nije bio opasan, ali je na površini bilo mnogo novog snijega koji je svojim blještanjem umarao oči, a i noge svom dubinom. Balmat je bio obeshrabren ovakvim naporom, a i zbog toga što je vrijeme poodmaklo htio je da se vratimo, rekavši da je obećao ženi da će se te večeri vratiti i pomoći joj u njegovoj bolesnom djetetu. Mislio sam da je to običan izgovor, te sam ga nagovorio da nastavimo i s vremenom na vrijeme olakšavao sam mu teret.

U tri sata stigli smo do Velike snježne poljane (Grand Plateau). Ovdje se vidi samo snijeg, potpuno čist i neobične bjeline, koji je odudarao od gotovo crnog neba. Tu nije bilo živog bića, ni traga vegetacije; sve je u pravom smislu riječi postojbina mraza i tišine. Upri smo sve snage, jer je bilo kasno poslije podne, a ni govora o mogućnosti za prenošće.

Pošto je snijeg pod nama propadao, prelaz preko ove poljane bio je naročito težak, tako da je Balmat rekao da će se odmah vratiti ako ja osobno ne preuzmem vodstvo. Zbog toga sam išao prvi i gazio snijeg do pojasa. Obilazili smo podnožje vrha Mont Blanca koji se dizao na desnoj strani. Padina je bila strma, oko 40 stupnjeva, a snijeg veoma tvrd. Pomoću gvozdjenih šljaka na našim štapovima pomagali smo se pri hodu i sprečavali da ne klizimo. To je bio vrlo naporan i opasan posao. Pod nama je na lijevoj strani zja-

Alpski vodiči u Chamonixu prije uspona na Mont Blanc

pila provalija, ali smo konačno oko pet sati ipak stigli na vrh padine. Kako smo poslije čuli, ljudi koji su nas durbinom pratili iz Chamonixa vidjeli su nas vrlo dobro jer su se naše sile isticale na bijeloj pozadini.

Zatim smo okrenuli na desno, prema jugu, u smjeru posljednje strmine koja vodi do samog vrha, na čijem se kraju uzdižu iz snijega stijene Petit Rochers Rouges. Spustilo se veće i počeo je puhati ledeni sjeverozapadnjak, koji nam je otežavao disanje. Bili smo vrlo gladni, žedni i umorni, a činilo nam se da je vrh još vrlo daleko. Pomirio sam se s tim da ćemo morati prespavati na otvorenom i rekao sam Balmatu da pogleda ne bi li našao podesno mjesto za noćenje. Nismo našli ništa povoljno i morao sam odlučiti: ili da se povučemo pred samim ciljem i priznamo da smo pobijedeni, ili da nastavimo penjanje i izložimo se opasnosti da nas noć uhvati pri spuštanju. Na sreću vrijeme se iznenadno smirilo. Vjetar je puhao sa sjevera: ako bi nam sad uspjelo da se dočepamo cilja i da se za jedan sat počnemo spuštati, ostaje nam još dva sata dnevnog svjetla da predemo najteži dio, a ako bude vedro imat ćemo i mjesecinu kao pomagača.

Ispunjeno nadom da ćemo se nekako vratiti bez opasnosti, odlučio sam da učinimo posljednji napor. Pozvao sam Balmata da pode za mnom. Tog časa iznenadni udar vjetra odnio mi je šešir, iako je bio zavezан uzicom.

Ostatak puta nije bi opasan, ali zato vrlo naporan. Disanje je postajalo sve teže, umor sve veći. Srećom snijeg nije bio ni premekan ni pretvrđ; svakih stotinu koraka morali smo se zaustaviti da povratimo dah i dobijemo novu snagu. Što smo se više uspinjali, češće smo se zaustavljali i na kraju smo morali zastajati svakih petnaestak koraka.

Bilo je i suviše hladno da se duže odmaramo, a ruke su mi tako promrzle da sam se sa Balmatom zamijenio: za svoju kožnu rukavicu dobio sam krznenu. Dok smo se kratko zadržavali u zaklonu ispod vrha, skupio sam malo kamenja.

Hladnoća nas je tjerala dalje. Uputio sam se pravo na vrh, dok je Balmat, uslijed težine tereta, pošao lijevo da pronade lakši put. Morao je najzad trčati, tako da smo na kraju obojica stigli na vrh istovremeno — u 18.23 sati. Kraj samog vrha vidjeli smo dvije vane ne sa žutim kljunovima.

Htjeli smo da pišemo i jedemo, ali smo primijetili da se tinta u boćici smrzla, a i meso koje je nosio Balmat. Zabilješio sam tlak zraka i temperaturu. Iako se barometar pomaknuo zbog dužine uspona, može se utvrditi da se Mont Blanc diže nad svim susjednim vrhovima i oni izgledaju prema njemu kao pravi patuljci — 4810 metara. Poslije nekoliko mjerjenja kompasom utvrdio sam da se magnetska varijacija malo razlikuje od normalne. Ujedno sam učinio neka

Spomenik Horaceu Bénédictu Saussureu u Chamonixu

opažanja u pogledu plavetnila neba po Saussureovoj metodi cianometrom.

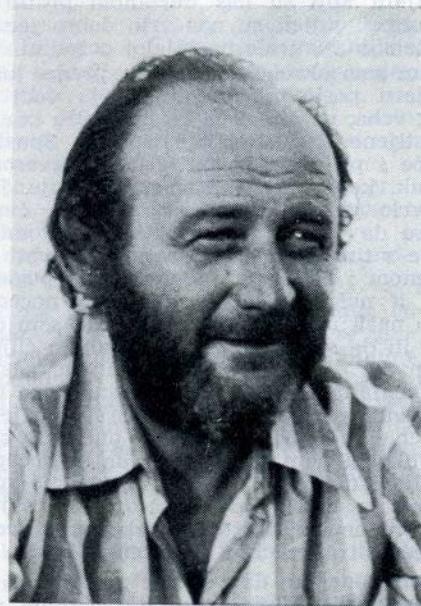
Nažalost, vidik nije bio potpuno čist, magleni oblaci zastirali su horizont. Pod našim nogama ukazivala se cijela Savoja utisнутa između rijeke Rone i lanaca Alpa. Vidik je bio obasjan zracima sunca koje se približavalo zapadu, a duboke i tamne sjenke padale su sa svakog vrhunca: to je bilo neopisivo lijepo.

Zbog hladnoće nismo se više mogli diviti ovom jedinstvenom prizoru te smo odlučili da krenemo. Mogli smo se spustiti i blagom padinom doline Aoste, ali ovdje nisam našao pogodno mjesto koje bi nam moglo poslužiti kao sklonište. Morali smo se što prije odlučiti na povratak. Vrh smo ostavili u 18,58 a poslije šest minuta već smo bili na Petit Rocher Rouges. Silazili smo vrlo oprezno. U slučaju da se okliznemo, jedan drugom ne bismo mogli pomoći. Išli smo po starom traču. Kad smo prešli one velike pukotine, mrak

RADIVOJ KOVACHEVIC

Pisac ovoga članka, novosadski novinar, planinar i himalajac Radivoj Kovačević, poznat je našim čitaocima po vrlo čitkim pri-lozima kojima se povremeno javlja desetak godina. Po ustaljenoj praksi da u svakom broju »Naših planina« objavljujemo portret, u riječi i slici, nekoga istaknutog planinara, zamolili smo Radivoja da nam pošalje podatke za takav prikaz. Poslao nam ih je u obliku koji je žurnalistički tako efektan da bi ga bilo šteta prekrnjati, pa ga donosimo u cijelosti. Dodat ćemo samo da je Rade za svoj dugogodišnji i trajni planinarski doprinos nagrađen brojnim priznanjima. Među ostalim to su zlatni znakovi PS Jugoslavije, Srbije, Slovenije, Makedonije, Vojvodine i Beograda, Zlatna plaketa PSJ, Spartakova nagrada SOFK Vojvodine, novinarska nagrada »Svetozar Marković«, Orden zasluga za narod sa srebrnim vijencem itd. Bio je predsjednik PD »Stražilovo«, PS Vojvodine i član predsjedništva PS Srbije i PSJ. Osnivač je pionirske planinarske škole (obuhvaća 30.000 djece), orijentacist i vođa prve vojvodanske alpinističke ekspedicije. Predsjednik je Komisije za propagandu PSJ ne bez razloga — napisao je i objavio oko 1500 naslova o planinarstvu. Njegovo pismo glasi:

Dragi Željko,
kad sam jutros stigao s puta, a bio sam na
Kosovu i onako uzgred da Ti saopštим da sam

prošao kroz kanjon reke Miruše (pa to je fantastično — biće nešto i za »Naše planine«), zatekao sam Tvoje pismo i, evo, hitam da Ti pošaljem tražene podatke.

se već spuštao, a kad smo napuštali Grand Plateau bila je potpuna noć, ali srećom jaka mjesecina. Inače sumnjam da bismo se izvukli živi. Usprkos tome, spuštanje je išlo prilično brzo. Preko snježnih mostova koji su nam jutros zadavali toliko muka prelazili smo dobro, pošto se snijeg smrznuo i otvrdnuo, tako da nije bilo opasnosti da propadnemo. Na veliku žalost, putem mi se barometar razbio. Konačno, prije pola noći napustili smo glečer i dočepali se zemlje na vrhu Montagne de la Côte, gdje smo se zadržali do svitanja. Tek sada smo opazili da su nam ruke u kožnim rukavicama smrznute.

U zoru drugog dana bio sam gotovo slijep. To me je začudilo, jer mi za vrijeme hoda nije mnogo smetao bljesak snijega, iako smo zapazili da je svježi snijeg mnogo neugodniji od starog. Ja nisam vidio ništa pred sobom, te me je Balmat morao voditi do Chamonixa u koji smo stigli oko osam sati izjutra. Odmah smo otišli na spavanje, a otekline su nas jako pekla. Usne su nam bile otečene, obraz opaljeni i puni plikova, a oči upaljene i crvene. I pored svih nedaća, osjećali smo veliko zadovoljstvo zbog konačno postignutog cilja i svladavanja tolikih prepreka. Naj-

zad, postali smo prvi osvajači Mont Blanca — prvi smo stupili na njegov teško dostupni vrh.«

Tako piše o prvom usponu na Mont Blanc jedan od sudionika. Prema dnevniku dr. Paccarda glavna zasluga za taj uspjeh pripada, naravno, njemu. Ipak, sva slava pripala je Balmatu; on je ispričao suvremenicima da je dr. Paccard posustao i da ga je morao izvući na vrh, toliko je bio malodušan i premoren.

Bilo kako bilo, činjenica je da je toga dana, 8. kolovoza 1786. godine, osvojen »Krov Evrope« — vječito zaledeni vrh Mont Blanca, i to bez ikakvih tehničkih pomagala za koje zna moderni alpinizam.

A sve je zapravo počelo tridesetak godina prije ovog uspona.

Sredinom 18. stoljeća veliki književnik, misilic i filozof Jean Jacques Rousseau, čovjek rijetke djelatnosti i istančana duha, povijedila kao osnovni put za sreću čovjeka vraćanje prirodi. Na tom putu zbljenja ljudi s prirodom on ističe značenje i ulogu planina na kojima čovjek bolje upoznaje sebe i razvija svoje najplemenitije osobine.

Najteže je o sebi pisati, jer ja sam, ili bar deo mene je u napisima, u doživljajima kada sam s planinom »na Ti«. Vidiš, pišem sa velikim »T«, a to hoću da kažem da je toliko poštujem i cenim da se prema njoj i tako odnosim.

Evo, me! Napustio sam Dunav, na kome sam odrastao. Okrenuo se na drugu stranu — Fruškoj gori. I tu počeo svoje neke prve planinarske korake. Imao sam 13 godina (1949. godine). Otkrivaо sam njenu lepotu u pejažima, u šumama, u cveću i leptirima. Okrenuo sam se njoj i sa njenih obala nekadašnjeg Panonskog mora zaplovio. Stigao sam do pod krov sveta — na glečer Kumbu 1979. godine. Znaš, taj trijumf jugoslavenskih planinara pratio sam kao novinar.

Posle Fruške gore krenuo sam nekim zlatnim stepenicama koje sam sam gradio. Redali su se: Avala, Kosmaj, Kopaonik, Prokletije, Juliske i Kamniške Alpe, pa gotovo sve bosansko-hercegovačke planine, a ponajviše Bjelašnica. Durmitor mi je prirastao za srce. Komovi ostali kao (bio sam tamo zimi prvi put) velikani dostojni poštovanja. Onda je stigla Sar-planina — ono zimsko prečenje koje nije najbolje prošlo. Inostranstvo — počeo sam od Zevsa, s njegovog trona stigao sam na Rilu, Pirin, Visoke Tatre, Mon Blan, Ectalske alpe, Atlas, Kilimandžaro, pa posle usponi na Korzici. Ostali su snovi — Matherhorn, Grosgröknner, planine Makedonije i Srbije, a ponajviše Prokletije oko Plava i Gu-

sinja. Nažalost, dalje se ne može. Imam planova. Bolje reći snova, ali ta nesretna nogu u kojoj se nešto cirkulacija poremetila, sprečava me da se i dalje družim s planinama. Zapravo, ja se još ne dam. Eto, pokušao sam pre neki dan u kanjonu Miruše da nadvladam i bolove i grčeve u nozi. Išlo je uz velike napore. Znaš, dok sam se vraćao iz Prištine ka Skoplju, posle obilne kiše se razvedrilo, a ono Ljuboten. Kakav je divan s kosovske ravnice! Rešio sam ovog leta da ga prodrem s kosovske na makedonsku stranu ili obrnuto. Valjda će uspjeti.

To je neka moja »pešačka« biografija.

Povezaо sam novinarstvo s planinarstvom. Recimo, sa Mont Everesta napisao sam (objavljeno) ukupno 24 reportaže. Napisao iz planinarstva uopšte u dnevnoj štampi — e, tu broja ne znam. Zatim saradnja u »Našim planinama«.

Inače, rođen sam pre 50 godina. U Sremskim Karlovcima, u naručju Fruške gore, prvo sam jurio žigove, pa onda transverzalne značke, a potom snagu ostavljaо na kontrolnim tačkama orientacionih takmičenja. Sada pokušavam lagano da svodim 30-godišnji bilans svoga planinarstva. A najveća želja: proći stazama Radivoja Simonovića. E, da mi se ta želja ostvari! Velebit je velika, velika želja. Bojim se da će to i ostati. Ni sam matodušan, ali...

Pozdrav Rade

Rousseau je iz Ženeve, divnog mjesta na Lemanskom jezeru, koje će poslije tražiti sjedinjenje sa švicarskom republikom. U Ženevi on ima nekoliko istomišljenika i poštovalaca. Jedan od njih je slavni znanstvenik i prirodnjak, Horace Bénédict de Saussure (Sosir). I on, kao i pjesnik Marc Théodule Bourrit i fizičari braća Jean i Gillaume de Luc s divljenjem promatraju snijegom okovane bijele vrhove koji se s Lemanskog jezera ljeskaju na suncu u daljini. Potaknuti Rousseauovim idejama, braća de Luc počiju maštati o tom neobičnom svijetu i sve se više interesiraju za visoke planine. Saussure i braća de Luc su ljudi koji pošto-potopozle u planinama i na vrhovima potražiti neki novi svijet, nove doživljaje, nove spoznaje. Za razliku od njih Bourrit je estet — ushićuje se ljepotama i harmonijom koje izazivaju slike oštřih stijena i vrhova, vječitog leda, kristalno plavog nebena i mekih zelenih dolina. Svatko od njih sa svojim prtljagom želja dolazi u Centralne Alpe, u dolinu rijeke Havre koja teče jednom od sedam dolina »bijele planine«.

Bourrit je, međutim, borbeniji. Njega privlači samo »velika bijela planina« čije strane blistaju pod zracima sunca ili, zavijene u tamu oblaka, izgledaju mistično, zagonetno i izazivački. Muku muči da nagovori nekog gorštaka da podne s njim u šetnju oko Mont Blanca. Sve se svodi na kratke šetnje. Stižu samo do glečera, a dalje putuju oči. Ledničke pukotine tako su užasne da ove ljude da nemaju hrabrosti ni da im se približe, a kamo li da krenu preko njih. Za njih je lednik »nešto živo«, što šapuće, škrguće i jeca. Iz tamnozelenih i crnih ledničkih bezdana u njihove oči i maštu proviruje smrt. Zato je, ipak, bolje izdalje sve to promatrati, sa suhog i kamenitog tla.

Chamonix je u njihovo doba bio maleno neugledno selo u kojem je stranac bio rijet-

I Saussure bi na vrh Mont Blanca. I on dolazi u Chamonix. Obilazi okolne lako pristupačne vrhove, promatra bijelog diva, traži put do vrha. Uzalud. I oči mu se umore od penjanja pogledom po ledenim padinama. Dolazi na ideju da provocira gorštak. Seoski telal objavljuje po ulicama Chamonixa »čudo nevideno« — gospodin Saussure nudi nagradu od dvadeset zlatnika onome tko se prvi popne na vrh Mont Blanca! Ljudi se samo zgledavaju. Vrte glavom — jest da je lijepa para, ali je život, ipak, vredniji. U zemaljski, bijeli pakao nitko ne želi da kreće.

Godine prolaze, ali nagrada još uvijek važi.

Balmat razmišlja o zlatnicima. O sebi. Može li ih zaraditi? Balmat je postao dio planine. Kuća u kojoj je rođen nalazi se uz sam lednik Pelerin. Kada se rodio, prvo što je ugledao kroz prozor bila je oštra litica Aiguille du Midi, koja se tu, odmah iznad njegova krova dizala put zvijezda. Od malena je naučio da se penje po okolnim brdima, da se vere uza stijene loveći divokozе, a tražio je i rumene, plave i zelene kamičke čudesnih boja i oblika. Nalazio je i gorske kristale, a još kao dječak krenuo je u potragu za »velikim blagom« koje je iz legendi izvučeno i ovuda prosuto. Blago nikada nije našao, a minerale i gorske kristale je tako značajki pronalazio ja postao čuven u dolini. Poslije svake turneje silazio bi u Chamonix i na centralnom trgu, po razastroj marami, propisao bi kristale, koji su kod radoznalaca i kupaca izazivali divljenje. Ovamo su dolazili trgovci i kupovali raznobojne minerale i bijele kristale koji su poslije brušenjem postajali skupocjen nakit. U potrazi za svojim kamenjem Balmat je postepeno upoznavao čudi visoke planine. Počeo je osjećati kao da je dio nje i ona njega. Iz dana u dan kretio je njene ēudi.

Kada je Saussure objavio da nudi nagradu pobjedniku Mont Blanca, Balmat još nije ni prohodao. Kako je rastao raslo je i uvjerenje da se ni za taj novac nikada nitko neće popeti na »bijelu planinu«. Svi pokušaji završavali su neuspjehom. Balmat je, međutim, potajno gajio nadu da će 20 zlatnika ipak pripasti njemu. Kada je odrastao, znao je da može svaldati bijelog diva, samo treba pronaći najlakši i najsigurniji put do cilja. Bilo mu je 24 godine kada je prvi put pristao da krene k vrhu sa Marcom Bourritom, kome je to bio po tko zna koji pokušaj da ide u avauturu zvanu Mont Blanc. Uvijek se nadao da će baš on biti prvi čija će nogu kročiti na tjeme bijelog velikana. Nije ga toliko privlačila novčana nagrada, koliko sujeta — da bude prvi na vrhu.

Ovoga puta, sredinom ljeta 1785. godine, Bourrit i Balmat uspijevaju stići samo do Grand Muletsa visokog 3050 metara. Premo-

reni su, vrijeme se pokvarilo. Morali su natrag u dolinu. Iduće godine njih dvojica ponovo su zajedno. S njima je još nekoliko gorštaka. Sada se već probijaju do »Kamilje grbe«, a Balmat sam nastavlja put i stiže do 4525 metara visokog vrha Crvene stijene. Vrh mu je na dohvat ruke, ali snage više nema. Izgubio se u labirintu leda i snijegu, pa je tako morao da odustane. Samo 285 metara visinske razlike dijelilo ga je od cilja. I ovo ga puta bijeli div je izašao kao pobednik.

— Moram osvojiti tu prokletu nagradu — razmišljao je Balmat, silazeći u Chamonix. Moram! Moram! Moram... — odzvanjalo je u glavi skupljača gorskih kristala.

Na povratku noć ga je zatekla na visini od 4000 metara. Dok se branio od studeni, zurio je u bijelu padinu obasjanu mjesecinom. Tražio je put do cilja. I ujutro, kada se sunce pojavilo, ostao je tu u potrazi za nogostupom koji će ga odvesti na vrh.

Krenuo je dolje. Bio je siguran da put na vrh Mont Blanca vodi iz Chamonixa, preko lednika Bossons do podnožja Grand Muletsa, a odatle preko Malog platoa na Crvenu stijenu i dalje na vrh. To je onaj pravac kojim se i danas najčešće izlazi na Mont Blanc.

Balmat je krišom došao u Chamonix. Zavukao se u sijeno i tu ostao da se odmara puna 24 sata. Poslije toga, okrijepljen i svjež, javio se Paccardu, koji se također interesirao za izlazak na vrh:

— Gospodine doktore, imam ga — uzviknuo je Balmat još s vrata.

Objasnio je Paccardu da je pronašao put do cilja. Sutradan su njih dvojica krišom izašli iz Chamonixa i dan poslije trijumfalno su stajali na Mont Blancu.

Pobjednici su u Chamonixu dočekani s velikim poštovanjem. Priredeno im je nečuveno veselje i slavlje. Mnogo godina poslije na glavnom trgu Chamonixa podignut je spomenik Saussureu i Balmatu. Paccard je zaboravljen! Balmat je u znak priznanja čak dobio od sardinijskog kralja titulu »Balmat od Mont Blanca«.

Iduće, 1787. godine, Balmat na vrh izvodi i Saussurea, koji je na ovaj uspon poveo sedamnaest nosača i svog slugu.

Balmat je tragično završio 1834. godine — tražeći gorske kristale nestao je bez trag-a na padinama »bijele planine«. Njegovo tijelo nikada nije pronađeno.

Kada se već govori o prvom usponu na Mont Blanc od prije dva stoljeća, bila bi nepravda ne spomenuti i prvu damu koja je osvojila bijelog diva. Bila je to Mari Paradi. Ona je 14. srpnja 1808. godine stigla na »Krov Evrope«.

U potrazi za himalajskim prijevojem Meso Kanto

BRANIMIR PREDOVIĆ

ZAGREB

Odlasci u Himalaju postali su sve češći i nisu više privilegija alpinista koji se za svoje uspone koriste iskustvom prethodnih ekspedicija, vlastitim izvidnicama, zemljovidima itd. Himalajom se sada kreću i drugi namjernici, koristeći se najčešće zemljovidima kupljenima u Nepalu. Te karte nisu uvijek točne tako da smo i mi, instruktori u školi za vodiče u organizaciji NMA (Nepal mountaineering association), po završetku škole (listopada 1984) krenuli manje poznatim prijevojem oko Annapurne. Pri tom smo dobrano lutali jer je karta (Latest trekking Map, around Annapurna, izd. 1984) bila vrlo netočna. Zato naša iskustva prenosimo u ovom putopisu, kako bi mogla koristiti budućim namjernicima.

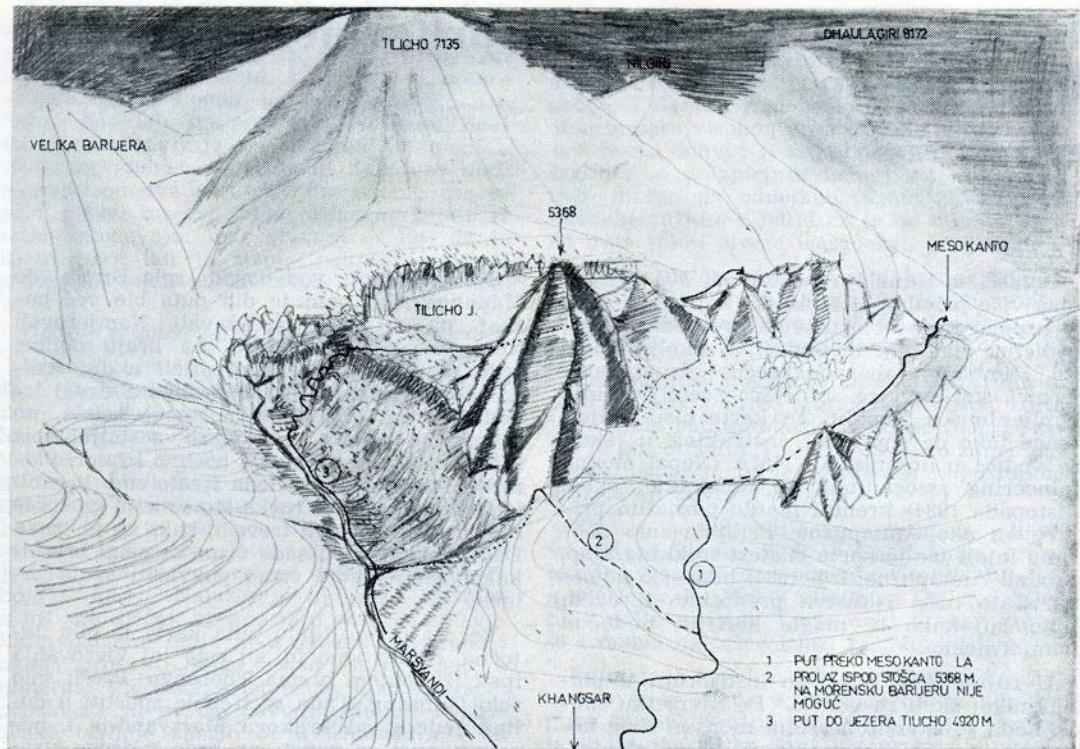
U rujnu 1984. bili smo instruktori u planinarskoj školi za vodiče.* Po završetku škole, kada se završio nesretni monsun zbog kojeg smo ostvarili samo manji dio od planiranih uspona u programu škole, nepalski tečajci su nestrpljivo pohitali najbržim i najkratčim putem dolinom Marsyandi u Kathmandu po svoje upravo stecene diplome, kako bi mogli krenuti s ekspedicijama ili grupama trekeru na već unaprijed dogovorene ture i tako uspješno zaključiti svoju poslovnu godinu. Mi smo u Nepal došli da bismo ljudima s vrlo različitim iskustvom, od nikakvog pa do uspona na Everest, pokušali ostanati i malo od svojeg iskustva. Isto tako došli smo da se pokušamo popeti na barem neki od nebrojenih lijepih vrhova koji su nam ovde u okolini škole u Chindiju bili na dohvrat ruke. Nije nam se žurilo natrag, pogotovo ne istim putem kojim smo i došli. Željeli smo posjet Himalaji završiti još jednom lijepom turom, nepoznatim putem. U dolinu Kali Gandaki mogli smo krenuti preko prijevoja Thorong La (5400 m) kojim se služe gotovo svi trekinzi, no mi smo odabrali prijevoj Meso Kanto ispod vrha Tilicho i kraj istoimenog jezera na visini 4920 m, jer nam je nešto govorilo da će biti zanimljivo. Ovim prijevojem ljudi baš ne prolaze često, iako je niži oko 300 metara. Naš Šerpa Tashi dao nam je podatke, imali smo »Latest trekking Map«, a dobili smo i pismo za slučaj da zahutamo u vojnu bazu s druge strane prijevoja, zbog čega prolaz ovim putem i nije dozvoljen.

* Vidi članak Ž. Gobeca »Jugoslavenska zastava na nepalskoj školi«, NP 1984, br. 11—12.

Od škole put vodi ispod sela Braga do Mananga. Taj nam je dio puta bio već poznat, pa se nismo zadržavali. Namjeravali smo spavati u Kangsaru, na kraju doline, gdje se rijeka Marsyandi dijeli u dva kračka. Jedan izvire ispod Thoronga a drugi ispod Tilicha. U Kangsaru nema hotela, no to nas ne brine, znajući za gostoljubivost mještana. Za svaki slučaj nosimo i šator. Planirali smo 3—4 sata hoda i zato smo krenuli iz škole tek poslije ručka što su nam ga spremili naši kuvari (ili trovači, kako ih je znao Dado nazvati). Od sada ćemo se sami brinuti kako ćemo i gdje ćemo pokvariti svoje želuce.

Već na ovom dijelu puta karta je bila netočna. Slutili smo to, ali smo joj vjerovali i ipak išli putem prema Thorongu. Prošli smo selo Gunsang. Tada se trebalo spustiti u dolinu jednog od krakova Marsyandija i, naravno, opet se popeti na brdo s druge strane. Tako je bar bilo ucertano u karti. U Gunsangu su nam govorili da se moramo vratiti u Manang, a i sami smo vidjeli put s druge strane doline, no ipak smo tvrdoglavno slijedili putić koji je visinom već dobrano nadmašio mjesto kamo smo trebali doći a naposlijetku se i izgubio. Sada nam nije preostalo drugo nego da bespućem priječimo do sela Kangsara. Ova varijanta koštala nas je otprilike sedam sati hoda gore-dolje, dok je put s druge strane rijeke doveo naše partnerke, Amerikance Kerrija i Johna, do Kangsara za nepuna tri sata.

Planirali smo za put preko Meso Kanta dva dana. Za nas četvero ponijeli smo jedan šator dvojac i konzervirane hrane za dan i pol. Slijedeći dan trebali smo se popeti do prijevoja, tamo spavati i idući dan stići na ručak u Jomosomu, u dolini Kali Gandaki. Za put po ovoj dolini, koji je po našem računu trebao trajati 4—5 dana hoda, nismo nosili hranu, jer ćemo se hraniti po selima. I odjeću smo planirali prilično oskudno. Nosio sam samo ono što sam imao na sebi: kratke Adidas gaćice, hula-hop čarape, majicu s kratkim rukavima i trenirku. Na nogama su mibile gojzerice, a umjesto kabанице ili vjetrovke trebalo mi je poslužiti šatorsko krilo. Naravno, ponijeli smo i vreće za spavanje, a sve ostalo je završilo u transportnoj vreći na ledima nosača koji su se vraćali u Kathmandu dolinom Marsyandi. Još u selu Syange, kada smo putovali prema školi, dakle za punog monsuna, sreli smo dvoje Engleza koji su iz Pokhare preko Thoronga hitali u Kat-

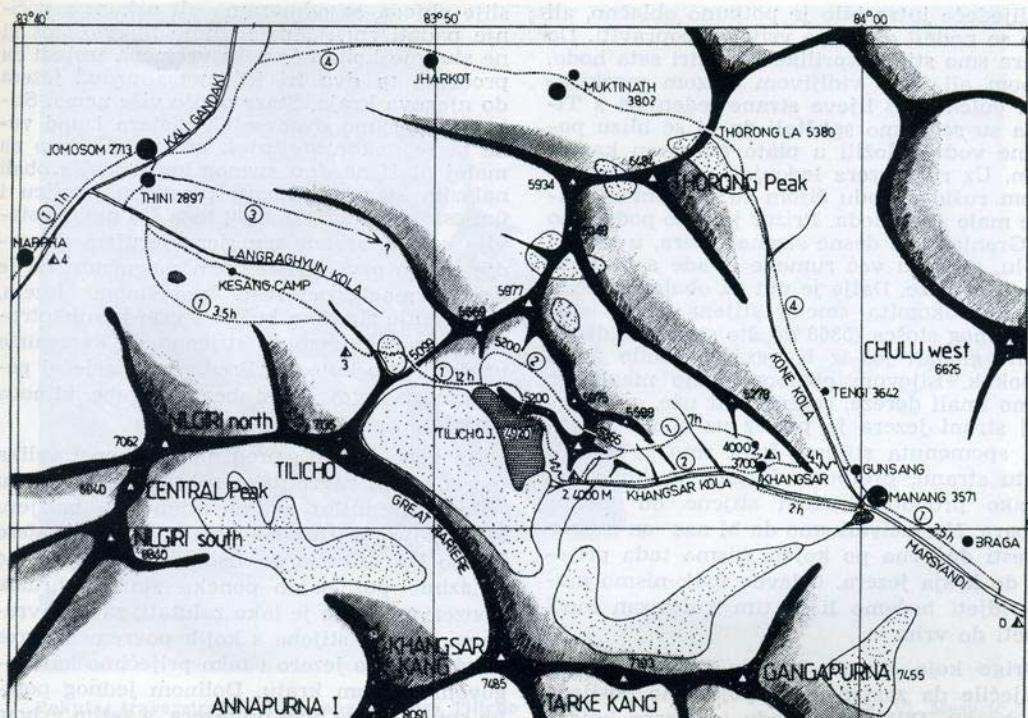
hmandu. Oboje su bili u kratkim hlačama, košuljama i samo s jednom malom naprtnjačom. Za lijepa vremena, ljeti, nije nikakva rijetkost prijeći sedlo od 5000 m ovako opremljen. Monsun je završio pa smo računali na lijepo vrijeme.

Selom Kangsaram bili smo oduševljeni. S »didi« (na nepalskom gazzdarica) također. Jeli smo pogaćice od krumpirovog tijesta, čapatiće od heljdina brašna »diro« i, naravno, pili čaj. Rekla nam je kako ovdje ljudi baš ne prolaze često. Pitali smo koliko traje put do jezera. »Sedam sati, a ovdje najčešće ostavljaju ruksake i uvečer se vraćaju«. Ni smo vjerovali jer nam je Tashi rekao da imamo tri do četiri sata. »A gdje je put za Meso Kanto?«, pitali smo. Pokazala je uzbrdo, dok smo mi gledali uz rijeku Marsyandi, prema jezeru Tilicho. »Ovdje uzbrdo je bolji put za sedlo, a tamo uz rijeku je lošiji do jezera«. Put na karti je bio ucrtan iz Kangsara uzbrdo, zatim pokraj jezera preko Meso Kanta u dolinu Khalí Gandaki. Zato smo krenuli tako kako nam je »didi« rekla da je bolje. Još nismo znali zašto putnici za jezero ovdje u Kangsaru ostavljaju naprtnjače. Da je to zbog toga, što uz jezero nema puta kojim bi se moglo nastaviti preko sedla na drugu stranu, saznat ćemo tek za koji dan.

Ujutro se pružao prekrasan vidik na Tilicho i veliku morenu ispod njega. Morena i stjenovit planinski lanac, koji je počinjao negdje na sredini morene prekrasnim stošcem (5368 m), zatvarali su jezero ispod Tilicha.

Namjeravali smo se popeti do morene i s lijeve strane stjenovitog stošca proći barijeru prema jezeru. Put se strmim serpentinama uspinjao do još jednog bezimenog naselja na visini od 4000 m, da bi se zatim gotovo sasvim položio i krenuo prema prijevoju. Nakon nekoliko sati hoda toliko smo se približili stjenovitom stošcu da smo ustanovili kako s njegove lijeve strane uopće nije moguće proći na morenu, jer su se njegove stijene strmo rušile sve do Marsyandija. Odlučio sam potražiti prolaz kroz stjenovitu barijeru s desne strane stošca. Ostavio sam naprtnjaču i druge te krenuo u velikom visoravni (oko 4700 m) ispod stjenovite barijere koja se pruža sve do Thoronga. (Poslije ćemo zaključiti da kroz tu barijeru ipak negdje postoji prolaz, put preko Meso Kanta).

Noć se bližila, povremeno se spuštala magla, pa smo odlučili spustiti se u dolinu Marsyandi. Znali smo da će se tako putovanje produžiti za jedan dan, ako sutra bude sve po planu. Šator smo podigli na jednom idiličnom proplanku uz rijeku. No, prvo smo morali potjerati krave kojima se ovo mjesto također svidalo. Dok smo se grijali uz vatriču, zaboravili smo na krave koje su mirno žvakale našu vrećicu s ionako oskudnom hranom. Poslije dvanaest sati hodanja bili smo toliko umorni da se nismo mogli ni ljutiti. Uzeli smo vrećicu i sve oprali u riječi. Jedući ono što su nam krave ostavile, bili smo sretni što smo im ipak na vrijeme oduzeli svoju hranu.

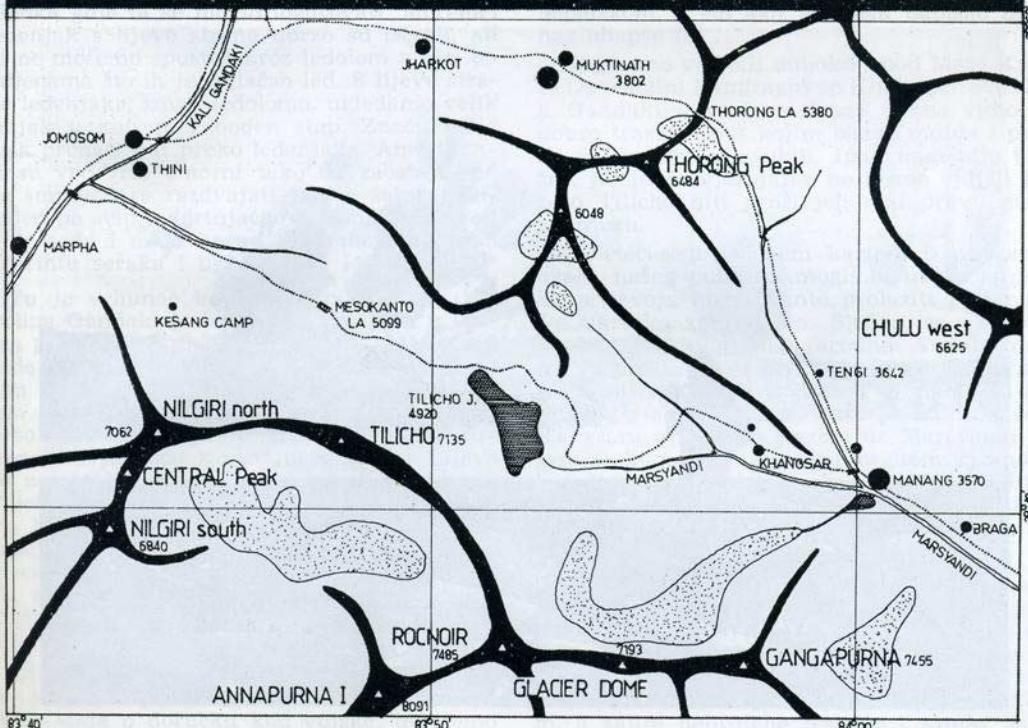

MESOKANTO La 1:200000

GORE: PREMA OPAŽANJU IZ 1984.

DOLJE: PREMA „LATEST TREKKING MAPP 1984.“

- ① PUT KOJIM SMO PROŠLI
- ② PUT OZNAČEN U JAPANSKOJ KARTI
- ③ PUT VIDEŃ SA (ISPOD) ▲ 3
- ④ PUT PREKO THORONG LA

Slijedeće jutro bilo je potpuno oblačno, ali smo se nadali da će se vrijeme popraviti. Do jezera smo stigli otprilike za četiri sata hoda, slabom ali ipak vidljivom stazom markiranim čulcima. S lijeve strane ledenjaci s Tilicha su se strmo spuštili da bi se blizu površine vode položili u plato pokriven kamenjem. Uz rub jezera ledenjak se cijelom dužinom rušio u vodu čijom su površinom plivale male sante leda. Prizor je jako podsjećao na Grenland. S desne strane jezera, u prvom dijelu, sada su već rumene livade a uz obalu prave plaže. Dalje je put uz obalu priječila potpuno okomita smeđa stijena onog istog bezimenog stošca (5368 m) što smo ga s druge strane gledali još iz Kangsara. Sličilo je na čorsokak. Lijevom obalom nismo mogli jer nismo imali dereze, cepine, niti uže, a na desnjoj strani jezera je prolaz uz obalu zatvarena spomenuta stijena. Ipak smo se uputili na tu stranu, prepostavljajući da ćemo se nekako provući dijelom stijene do jednog kuloara. Naslućivali smo da bi nas on mogao dovesti do vrha po kojem bismo tada priječili do kraja jezera. Odavde ipak nismo mogli vidjeti hoćemo li se tim kuloarom moći peti do vrha.

Brige koje su nas mučile ipak nas nisu sprječile da zastanemo i pojedemo posljednju hranu. Pili smo i vodu iz jezera koja nije bila tako hladna. Stvarala je ugodnu mikroklimu i dopuštala da uspijeva vegetacija koje inače nema na visini od 5000 metara. Po-

slije objeda se odmaramo ali uskoro započinje padati snijeg, pa nam je hladno. Još ni ne slimo koliko će nam vremena trebati da prođemo ta dva tri kilometra uzduž jezera do njegova kraja. Staze ovdje više nema. Stijenu priječimo dvadesetak metara iznad vode te se nakon stotinjak metara nađemo na maloj plaži na dnu strmog kuloara. Na obali nalazim staru potrganu plastičnu vrećicu i umjesto da sam ljut zbog toga što netko ostavlja smeće, sretan sam jer vjerujem da ovdje nismo prvi. Prešućujem mogućnost da je vrećica mogla doploviti površinom jezera. Uspinjanje siparom kuloara vrlo je mukotrpoно, pa se penjemo po stijenama i kamenima uz desni rub kuloara. Predivan je osjećaj penjanje na ovoj visini bez upotrebe klinova i užeta.

Na vrhu kuloara pred nama je opet velika morena, sva zagrnutu u maglu, tako samo u jednom trenutku vidimo stjenovitu barjeru kroz koju vjerojatno prolazi put za Meso Kanto La. Lutamo po visoravni ali nigdje ne nalazimo put, samo poneku staru zahrdalu konzervu. Ovdje je lako zалutati, zato se vraćamo na rub stijena s kojih povremeno kroz maglu vidimo jezero i tako priječimo ka njegovom drugom kraju. Dolinom jednog potoka spuštamo se opet do jezera, a zatim vrhom dugačke morene, sada s jezerom iza leđa, idemo uz ledenjak Tilicha s lijeve strane ka obećanoj dolini Kali Gandaki.

Na obali jezera Tilicho (4920 m) pod Tilichom

Foto: Ing. Vl. Mesarić

Pokušaj traverziranja strme obale jezera Tilicho

Foto: Ing. Vl. Mesarić

Približava se sumrak, ali se nadamo da ćemo se ubrzo spustiti do nekog travnatog proplanka gdje bi se moglo logorovati. Morena i ledenjak s lijeve strane ubrzo su iščezli, ali se ne možemo spustiti kroz ledolom a niti po stijenama što ih je izglačao led. S lijeve strane ledenjaka, iznad ledoloma, ugledamo velik čuljak u koji je zaboden štap. Znači, valja ipak pronaći put preko ledenjaka. Amerikanici su već vrlo umorni tako da zaostaju, no ne smijemo se razdvajati jer je šator podijeljen po svim naprtnjačama, a možda se kod njih nađe i malo hrane. Pronalazimo put u labirintu seraka i uskoro smo kod čuljka.

Tu je vrhunac koji može planina pružiti. Dolina Gandaki je ispod nas, zavijena u vlažne pramenaste magle, kroz koje svjetlucaju vode planinskih potoka što se slijevaju zelenim livadama, odmah ispod grebena na kojem stojimo. Sumrak je, a s druge strane u nebo strši Dhaulagiri I (8172 m) okupan rušenom svjetlošću zapadajućeg sunca. Lijevo od nas je Nilgiri, a iza nas maglama ogrnut Tilicho Peak. Livadama trčimo nizbrdo prema logorištu nepalske vojske iznad Kesang campa. Podižemo šator i zavaljeni u tople vreće od perja pijemo vrući američki kemijski napitak, veselicći se što ćemo sutra na kraljevski doručak kod vojske, pa makar to bila riža.

Ujutro je opet oblačno i kišno. Ne marimo jer je dolina pred nama. Nekako nam se ne sviđa ideja o doručku kod vojske, te ćemo radije zaobići Kesang camp. Imamo pismo

od Tashija za njegovog prijatelja oficira, ali što ako on nije tamo? Pismo je napisano na nepalskom, a što ako je Tashi napisao neka nas uhapse ili...

Kada smo već bili duboko ispod Meso Kanto La u dolini Langrathyup Khole, pritoke Kali Gandakija, s njene desne strane vidio se dobro trasiran put kojim bismo možda i prošli da ga nismo izgubili. Ipak nam nije bilo žao, jer inače vjerojatno ne bismo vidjeli jezero Tilicho niti proživjeli ovu pravu malu avanturu.

Koristeći se priloženom kartom i uz pomoć ovoga našeg putopisa mogli bi ubuduće preko prijevoja Meso Kanto prolaziti planinari. Da ukratko zaključimo: Služeći se kartom »Latest trekking Map, around Annapurna«, oni bi prošli preko prijevoja Meso Kanto dobrim putem, ali ne uz jezero Tilicho, kao što je to ucrtano na karti. Zato je bolje iz sela Kangsara uputiti se stazom uz Marsyandi do jezera, a zatim njegovom desnom stranom, kao što je opisano u ovom putopisu, ili lijevom stranom preko ledenjaka koji se ruše s Tilicha.

Ovo područje je »restricted area«, ali ne samo zbog vojske, već i zbog neprohodnosti, pa iako je za 300 m niže od Thorong La, prijevoj se ne koristi za prijelaz u dolinu Gandaki. Inače, ne treba vjerovati karti da prijevoj ima samo 5099 m, jer prije toga treba prijeti barijeru koja je sigurno viša od 5300 m, a zatim nebrojene teškoće i zamke koje se iz karte ne mogu pročitati.

Zimi na Slovenskom Snežniku

JOSIPA ŠTIBRIĆ

ZAGREB

Iako se kalendarski bilo proljeće, nas četrtdesetak planinara iz Zagreba ispratila je gusta magla, kad smo jednog ranog jutra krenuli put Slovenskog Snežnika da sudjelujemo u »Zimskom usponu na Snežnik«. Pratila nas je i na putu kroz Dinarski dio Slovenije, kojim smo prolazili, a povjesničar Vlado upoznavao nas s osobitostima pojedinih krajeva.

Zastavili smo se na duže vrijeme u Cerknici, s namjerom da se uspnemo na obližnji vrh Slivnicu. Većina nas se odlučila za uspon, a nekoliko njih ostalo je u samom mjestu.

Uspinjali smo se oko sat i pol gaseći dubok snijeg, okruženi maglenim morem, iz kojeg je provirivalo poneko stablo. Gledajući to sjetiti se riječi jednog slovenskog planinara: »Gore so vedno lepe, poleti in pozimi, v soncu in megli...«.

U planinski dom stigli smo umorni, a kad smo poslije kratkog odmora i toplog čaja odlazili, domaćini su nam rekli neka dođemo u proljeće, jer je onda ovdje ljepe.

I za silazak nam je trebalo oko sat i pol vremena. Kad smo krenuli prema našem konacu u Ilirsкоj Bistrici, počeo je padati prvi mrak. Uslijedio je monotoni dio puta, ali se jedan ljubitelj žigova pobrinuo da tu monotoniju prekine. On se u potrazi za jednim žigom predugo zadržao vani, pa su ga dvojica otišla tražiti. Kako je u međuvremenu sam došao, onda je opet on išao tražiti njih. Zajedno su se sva trojica ljuditi vratili. U Ilirsku Bistricu stigli smo sat i pol kasnije nego što smo planirali.

Dočekalo nas je zvjezdano nebo, koje je obećavalo ljepeši sutrašnji dan. Prenoćili smo u hotelu.

Osvanulo je vedro jutro u kojem se i sunce naziralo. Rano smo ustali i odmah po doručku odvezli se sedamnaest kilometara do Planinarskog doma »Sviščaki«, što znači »Encijani«. Rekli su mi da se tako zove prema više vrsta encijana, koji ovdje cvatu.

Primili smo kontrolne kartone i podijelili se u tri grupe, u brzu, sporiju i na one koji ostaju u nizini, a svi smo se izmiješali sa sudionicima iz drugih gradova.

Ja sam se bez dereza i skijaških štapova, samo s jednom rukavicom na ruci (drugu sam izgubila), pridružila sporijoj grupi i uz zvuke vesele slovenske pjesme krenula na put kroz bukovu šumu, koja je sva u inju bila upravo čarobna. Grane drveća lagano su podrhtavale na vjetru.

Kad smo izašli iz šume, stupili smo u snježno prostranstvo, koje je obasjavalo sunce i zastrali oblaci. Jedan veliki svjetlući oblak njihao se u visini.

Polako smo se uspinjali. Ja sam se držala sa strane ugaženih putova, a upadala sam i u tragove skijaša koji su jurili niz snježne padine, za razliku od onih hrabrih koji su gazili glatkom, zaledenom sredinom, izlazući se padovima. Išli smo u susret jednom vrhu i ja sam pomislila da smo već na cilju, ali mi je Vlado pokvario veselje, rekvaviš da je to Mali Snežnik.

Bili smo tek na pola puta, zebla me je ruka bez rukavice, a počele su me zepsti i noge. Dva sam puta pala, ali išla sam nepokolebivo prema vrhu, kao prema nekoj svojoj viziji.

Daleko pred nama u sumaglici gledala sam ljude male kao prikaze i jedva sam vjerovala da ćemo se i mi naći na njihovu tragu. A kad smo stigli tamo, bili smo već nedaleko od Doma.

Bio je to za mene najteži dio puta, a oni koji su se vraćali govorili su da je silazak još teži. Snijeg je bio mjestimice visok i do tri metra. Oblaci su prekrili sunce, a nas je posulo inje. Puhalo je vjetar od kojeg nam je zastajao dah. Tako smo stigli u Dom, u kojem nas većina nije ni sjela. Samo smo popili topli čaj i potvrdili kontrolne kartone, a onda smo odmah izašli, da ustupimo mjesto onima koji su pristizali.

Vjetar kao da nas je čekao u zasjedi, jer nam je već pred vratima svom snagom grunuo u lice. Nastavio nas je šibati i onda kad smo se uz pomoć skijaških štapova spuštali niz najveću strminu. Srećom je to trajalo kratko i mi smo se opet našli na putu, gdje nam je preostac još samo krajnji oprez. Ni smo se više dijelili ni u kakve grupe, nego smo se svi razišli i svatko je išao prema svojim mogućnostima. Nekoliko sudionika vraćalo se slomljениh ruku, a jednog su čovjeka vukli u saonicama. Snežnik si je toga dana naplatio danak.

Ja sam išla oprezno, s doživljajem u duši i ne znam zašto sam se baš tada sjetila Raspoljnikova F. M. Dostoevskog, koji se jada da ga vjetar nikad nije propuhao. Kad su do mene doprli zvuci glazbe, znala sam da je kraj puta.

U vrevi ljudi, koje sam zatekla pred Domom, uspjela sam se naći i s našima. Svi smo bili neozlijedjeni. Dok smo obavljali još neke formalnosti s kontrolnim kartonima, dolinom su odzvanjali pozdravi svim sudionicima zimskog uspona na Snežnik. Još smo se ovdje malo zadržali, a onda smo krenuli kući.

U Zagreb smo stigli kasno u noći. Išla sam od autobusa laganim korakom, razmišljajući kako dolazim iz jednog čudesnog, mnogima nažalost nepoznatog svijeta.

Planinarska vreva na Učki

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Dok je naš autobus jario prema Istri i Učki, čitala sam Đurin spis: »...pohod na Učku je tradicionalan, izvodi se povodom 13. IX 1943. g. kada je Pazinski skup donio odluku da se Istra i Rijeka te otoci Cres i Lošinj vrati u sastav matice zemlje,... sastanak na Učki u 11 sati, prigodni program... ručak« — bilo je zadnje što sam uspjela zapamtiti, jer je već auto bio blizu prijevoja Poklona. Tu smo se trebali istovariti i krenuti prema vrhu Učke gdje je imala biti svečanost.

— Oj, gospa Murka, ste prišli? — povika netko na slovenskom iza mene.

Okretala sam se na sve strane da vidim tko me to zove nadimkom što su mi ga priljepili Joža i njegovi Slovenci na Triglavu, kada su me krstili udarcem konopca po...

— O, o moji kozorozi! — odvratila sam sretno, trčeći u naručaj prijateljima sa slovenske tranzverzale koje sam upoznala na slovenskim Alpama, provodeći тамо svoje najljepše planinarske trenutke.

Poslijе burnih i glasnih cmokanja, grljenja, skakutanja, počeli smo se penjati prema vrhu Učke, na čelu s našim papom Đurom koji je već puhnuo tri puta u svoju pi-

štaljku i tako dao do znanja da se treba krenuti. Već sam se navikla na tonove njegove pištaljke. Boji se pape da se njegove ovce ne izgube i ne zalutaju, pa uvijek zviždi skupljajući nas u kolonu. Samo mu to ovog puta nije puno pomoglo, jer smo se vrlo brzo rasplali i stopili s ostalim planinarama. Uostalom, nije ni čudo. Dugogodišnja su to prijateljstva, a ovo su jedine prilike da se opet vidimo pa svak ide za nekim, svak se sastane s onim s kim želi da bude. Milovan Olinjali odmah je, naprimjer, otišao Kopranima.

Šuma, divna gusta šuma! Tišina šume, tišina svuda oko nas. Odjednom tu tišinu prekine nekakva drečava muzika. Okrenem se i imam što vidjeti: ide momak pa vuče nekakvu sandučinu od tranzistora, a iz sanduka izbijaju svi mogući tonovi od onih najvještih do onih najnajžih koji djeluju na centralni nervni sistem izazivajući nervozu.

— Pobogu, momak, idi s tim drečanjem malo dalje od nas, molimo te! — povika neka ženska.

Za divno čudo momak posluša i odleprša, a za njim se još dugo čulo urlanje i drečanje

Planinari na vrhu Učke

te muzike i preplašeno kričanje ptica i njihovo lepršanje.

Ispred mene kolona, iza mene kolona. Neki se vuku, neki trče pa pretječu, neki pjevaju, neki se smiju, neki mrmljaju da im je vruće. Odjednom opazim momčića s rančem na ledima, a iz ranca tužno visi buket ubranih ciklama i list velike paprati koja se klimala amo tam. Klimaju ciklame glavica, klimaju i umiru tiho i polako na ledima toga dječaka. Gledam mrtve ciklame i sjetim se u tom času jednoga drugog dječaka. Mateja iz Lesca. Vraćali smo se sa Stola prema Valvazorjevom domu. Mirisalo je cvijeće oko nas, predivni brdski ljiljani, prekrasne murke, planinske madronščice, klinčnice i ne znam koliko ih je vrsti još bilo prosto po padinama Stola. Mirisu te ljepotice planinske. Odjednom mali upita majku:

— Mamice, mogu li ubrati jedan cvijet, tako je lijep!?

— Samo jedan — reče njegova mati i dječak se sagne, ubere jednu murku i zatakne je za svoj šeširić. A ja, bojeći se kritike, ubrala sam i ja samo jednu i spremila je u dnevnik. I svi smo ubrali samo po jednu, netko murku, netko ljiljan, netko nešto drugo. I sada, usporedjujući malog Mateju i ovog ovdje koji je napasao čitav buket, pitam se u sebi odakle toliku razliku u odnosu prema cvijeću. Oba su dječaka. Onaj tamno pobožno ubrao jedan cvijet a ovaj nabrao buket. Još, da ih je nabrao na povratku pa da će ih staviti u vazu da mu krase kuću, ali ide na vrh i za vrlo kratko vrijeme sve će ciklame biti uvele i on će ih baciti, nemilosrdno prosluti po cesti. One će biti zgažene od ljudskih nogu, umjesto da nam mirisu, a ništa mi više ne izaziva tugu i sažaljenje nego pogled na uvelo cvijeće razbacano okolo po stazi ili bačeno negdje u smetište. »Zašto je cvijeće tako lijepo a tako nesretno?« — padne mi na um misao jednog japanskog filozofa.

— Zar ti nije žao pobrati tolike ciklame odjednom? — upitala sam toga dječaka.

— Nisu moje, baš me briga — odgovori dječak

— Steta! Je si li ti planinar ili nisi? Pravi planinari ne beru cvijeće po šumi, oni ga puštaju da živi.

— Pustite vi moje dijete na miru — reče neka mlada žena, vjerojatno mati ovog malog jarčića, — ako vam sve smeta, što niste ostali kod kuće i gledali svoja posla. Nitko nam neće braniti brati cvijeće.

Nisam ništa htjela reći, samio sam se okrenula još jednom da vidim odakle su te koze što pasu po planinama pa mi je uspjelo pročitati ime »Kamenjak« Rijeka. Producila sam dalje da ih ne vidim i ne čujem, jer mi se nešto otužno skupilo u grlu.

Stigli smo i na vrh. Planinari su se razbaskarili okolo po grebenu Učke i pjevali. Netko je jeo, netko slikao, netko svirao. Našlo se i piva te je veselica počela. Dan je bio vedar, bez ijednog oblačka, pogled na sve strane: Kvarner, Opatija, Rijeka, pod nogama istarska visoravan sa selima i seocima. Vratim se

pogledom na ta draga lica, na te stare prijatelje s kojima sam provela najljepše trenutke svoga življenja. Jednoga dana, kada budem zbrajala svoj život negdje pri kraju, moći će zaista reći da sam najljepše dane i najljepše noći provela na planinama i po planinskim vrhuncima, noći punе mjesecine i glazbe, dane pune sunca i topline.

Milovan Rico, Zorka i ja skupili smo se na jednom kamenu i jeli, a blizu mene su bili moji Slovenci. Uzalud smo tražili Milovana Olinjalog, sigurno je našao neki mladi cvjetak pa je otišao za njim da se nadiše mirisa mladosti. Odjednom se do nas stvor Kosa uezvjerena lica, blijeda kao krpa i jedino što smo uspjeli čuti bilo je: »Maja se izgubila!« Nastala je trka, zbrka, traženje, pitanja su padala: »djevojčica, crnih očiju u crveno obučena, izgubljena«. Svi smo se razbjježali, raštrkali i odjednom netko povječe: »Eno jedne malene ispod saksofona!« I zaista, ispod ogromnog saksofona skupila se naša Maja pa sluša, gleda i smješka se. I čovjek ne zna bi li plakao ili bi se smijao. Zgrabilo je mati i da nije bilo nas, bila bi je Kosa klepluna. Ovakvo smo je držali čvrsto da nam opet taj mal vražić ne spremi kakvu psinu, jer nije ovo prvi put da nam je ovako nešto priredila.

I opet je nastavilo veselje, svi smo pjevali, lepršale su zastave, lica nasmijana, vesela jedan je držao govor s razgledne kule, ali ja sam već znala napamet sve to i mi smo se veselili. Kada je završio govor opet je prevladala glazba, letjeli su zmajevi s Učke, pucale petarde, praskale obojene rakete..

— Veselimo se, prijatelji moji, jer sutra je novi dan i tko zna što će nam donijeti! — reče Milovan Rice.

— Budimo zajedno još malo, mili moji, dok nas stare noge služe i stare oči vide — reče jedan čiča drugom pored sebe.

Vraćali smo se s vrha. Opet se našao ispred mene onaj jarčić iz Rijeke, iz rančića je višjelj samo još nekoliko ciklama, ostale je valjda pogubio, popadale mrtve,jadne, paprati je visjela tužna poput perjanice poraženog vojnika. Okrenula sam glavu da to više ne gledam.

Dolje kod Poklona se jelo, dijelio se grah s kobasicama. Sjeli smo na stepenice i jeli. Mala Maja je balansirala noseći svoju porciju graha u jednoj ruci a kruh u drugoj. Mati ju je smjestila na zid gdje je s užitkom jela, uzjahavši na ogradu.

Došao je i čas rastanka. Pozdrav sa svim prijateljima, topao i srdačan. Rastanak s planinarama iz Kopra, Novog Sada, Beograda, Jajca, Sarajeva. Pozdrav jedan veliki, srdačan, planinarski:

— Dovidenja na jednoj od naših planina!

— Dovidenja Murka, vidimo se na našim planinama idućeg ljeta, — vikali su Slovenci za mnom.

— Dovidenja, prijatelji moji — odvratila sam za njima.

I bila sam tužna, jer je svaki rastanak tužan.

U gostima starcu Velebitu

MIRA SINCEK

VARAŽDIN

Nedjelja, sumorna, vlažna, klizi krovovima moga grada. U krošnjama kapi, u okнима oblací, a planine daleko!

Ipak, to samo tako izgleda, jer može li planinar ikada, u bilo kojem trenutku, planina biti daleko? Ne, to nikada!

I ova je pokisla nedjelja zaustavila moje planirane skitnje, vezala korake skućenim prostorima soba, ali nema te sile da utamniči misli i one već hrle, brže od oblaka vjetrovima bacanim, u susret planini.

Dobro održavana šumska cesta vijugala je pre škrtog grmlja, kvargavog i ispucalog drveća što je skoro do jučer nosilo kapu pa-hulja ili se bolno svijalo lomljeno burama.

Veselo je društvo koračalo složno, zamičući za bijelo kamenje u susret modrini jutra, iza leda more je tonulo zapjenjenim valovima u vlastite dubine i stapalo se s plavetnim obzorja. Još bijasmo daleko svome cilju a znali smo već dobro da će lijepo biti jer planina nikad nije razočarala.

S vremenom na vrijeme raspukle bi se duboko pod našim nogama zelene doline s malim kamenim kućicama, ograđenim, brižno njegovanim vrtovima, dahom života usred stjenovitih gromada golog lјutog kamenjara, pustoši gdje sunce i vjetar jednako bole. — Tu još ima ljudi, tu se još živi! — objašnjava nam Mirko, a moj pogled miluje oštре rubove i tone u mekoću svilene trave u dva tako različita svijeta — jedan usred drugog, jedan zarobljen drugim.

I dok hodamo, ni brzo ni sporo, razgovaramo o svemu, najviše ipak o prošlim i budućim planinarenjima, a riječi zvone veselo u ovom sivom beskraju. Cesta najednom u velikom luku napušta dosadašnje vidike i pred nama su već sasvim novi — bijeli niz Dabar-skih kukova. Najблиži kuk, Čelinac, poput napuštenih vrelinskih kula nekog začaranog dvora gordo stoji sred gustog zelenila duliba. I ovđe su dolinom rasute kućice. Ona veća, urasla u granje podivljalog žbunja i stabala, to je škola, i da joj bura nije načela krov moglo bi se pomisliti, gledajući na nju s ove visine, da će i veseli daci za koji tren na nje na stara vrata. Sad tek pravo osjećam da sam na Velebitu, u srcu Velebita. Iza nas osta bespuće kamenja, prostori tako dobro poznati, vidi s obale ili za vožnje cestom od Gospića, ali ovo što se sad prosu pred nas slično je vrijednom daru u običnom omotu. Zastali smo opet na trenutak, jer sve ovo treba dobro zaledati, posluhnuti huk bure u stijenama, isprati oblake, smiriti korake.

Mirko priča o životu ljudi u dulibama srednjeg Velebita. Još 1953. godine bilo ih je ovđe oko 200, a sad na njihovim trošnim kućama

bura otvara vrata, mrak noćiva na pragu, lišće i granje zatrپava cisterne, grmlje otima zemlju, trava zarašćuje staze. Gde su nekad mirno pasle i blejale ovce, sad zvjerinji vode, tragovi.

Neobičan je ovaj bijeli Čelinac, mora da je prekrasno bilo, u smiraj dana, kad je na male tople domove spuštao svoju zaštitničku sjenu ili se u svitanje zabijelio prije same zore.

I kao što nas nikada, ma koliko bio lijep, jedan pogled, vidik, trenutak sred planine ne zaustavlja već se ide dalje, ali s njim u srcu, tako i mi nastavljamo ispod nazubljenih stijena, neobičnih gromada, tamnih prijetećih blokova k svom cilju — Baćie kuku.

U Velebitu proljeće tek dolazi, probuđeno cvijeće bojama ublažava strogoču kamenja, raspupane grane pomladaju pogurena, ranjava stabla a sunce se cakli u zaostalim lokvama jučerašnje kiše.

Baćić kuk je pred nama, siv, visok, gorostas, izgleda nam blizu, ali dug je put do njegova vrha. Staza obilazi planinu, spušta se prostranom livadom, provlači između usamljenih čudno postavljenih kamenih oblika, kraj kržljavog raslinja, da bi zašla naskoro u visoku gustu bukovu šumu i bez imalo obzira prema već zapuhanim, zarumenjenim i znojnim planinarima, strmo se penje sve više i više. Cijelo vrijeme stijene su nas pratile, nekad bliže, nekad udaljenije, i pod sijajem sunca smrknute, stroge kao da ispituju, provjcravaju našu snagu i ustrajnost.

No sve se može pregorjeti, umor u nogama, nevidljivi teret na ramenima, užarene prste sunca u očima, za pogled s vrha, a Baćić kuk uistinu pruža veličanstven vidik na zelene doline začaranih duliba, blještavu bjelinu ponosnih kukova s jedne strane, more i otoke s druge. Gore na vrhu vjetar je divlje lamarao našim jaknama, skidao kapuljače, mrsio kosu, zaglušivao riječi, bunio se što više nije sam i jedini u svom carstvu visina. Sjela sam na hladni glatki kamen kako bih mu lakše prkosila i zaplovila pogledom u beskraju, sretna i smirena, opet u svojoj dragoj planini, gdje prestaju sve tuge, nesuglasice, vrtoglave žurbe, besciljna traganja, gdje uvijek vlada mir — onaj veliki za sve i onaj mali osobni što ga sve češće trebamo. Očima na dohvati i blizu i daleko, svuda, bajkoviti i nevjerojatni oblici u kamenu, mati i dijete, dva prijatelja u povjerljivu razgovoru, prema nebu ispružena ruka, u daljini snjegovi, svud oko mene i samom pogledu dalji — sijedi starac Velebit.

Povrh naših raščupanih glava jedan je orao gordo, gospodareći visinama, nadlijetao pola-

ko i sigurno, a onda se poput kamena sunovratio u mirnu travnatu dubinu dulibe priučen plijenom.

Noć smo proveli u Bačić dulibi, pod dobrom krovom napuštene sušnice. Bura je tutnjila oko vrhova Bačić kuka, činilo se kao da tamo negdje, oku nevidljiv, grmi goleme slap, munje su plamenom ranjavale mrki baršun neba a kiša neumorno bubenjala drvenim krovom.

Velika je vatra mirisala na vruće mlijeko, krišku domaćeg kruha raspucane kore i na neki davno zaboravljeni život što su ga ovi, nemirnim sjenama plamenova prošarani

zidovi, još uvijek čuvali u svakoj svojoj putotini, u svakoj tami čađavih greda.

Drugog smo se, sunčanog i opranog dana, popeli na Kizu i s njena zanimljivog vrha još jednom prešli, sad samo pogledom, jučeršnji put.

***

A današnja mi nedjelja, vlažna i siva, zatvara nemirne korake u skučene prostore sobara. Na stolu slike — osmjesi prijatelja Mirka, Nikole, Jakova, Ante i Đulija, s gordinama Bačić kuka iza leda, i već nestaju zidovi i kišna stvarnost moje nedjelje i gle — sad meni starac Velebit u goste dolazi.

Sjećanje na Šerifa Šabanija

TEODOR ANDREJEVIĆ

NOVI SAD

Sredinom srpnja 1936. godine manja skupina beogradskih planinara, članova Srpskog planinarskog društva, odlučila se za dvotjedni pohod na Šar-planinu. Prihvatio sam prijedlog da kao poznavalac Šar-planine krenem nekoliko dana prije ostalih i ispitam mogućnosti smještaja i prehrane u planinarskom domu pod Ljubotenom, najljepšim i najmarkantnijim vrhom Šar-planine. Planinarski dom, u kome se moglo pripremati donošenu hranu, trebao je da posluži kao baza za organiziranje bližih i daljih izleta i pohoda šarplaninskim masivom. Kako je za beogradске planinare najpovoljnija ishodišta točka za uspon na Ljuboten bilo mještase Đeneral Janković na Kosovu, krenuo sam potpuno sam s priličnim tovarom rezervne hrane za čitavu grupu, s namjerom da za ovaj naporni put nadem nosače ili tovarne konje. Ali u Đeneral Jankoviću iskrse su ozbiljne teškoće oko daljeg puta za Ljuboten, jer nitko od mještana nije posjedovao tovarne konje niti je htio da bude nosač na ovom putu. Tako sam tu morao ostati cito dan i prenocići sa stvarima u magazinu željezničke stanice. Srećom sam od nekih Albanaca iz okoline saznao da u obližnjem selu Sečištu postoji čovjek koji ima dobre konje i koji će jedini prihvatići da krene tako daleko u planinu. Poslat će ga k meni na dogovor, rekoše. I zbilja, pred smrjam dana pojavio se predamnom Albanac pedesetih godina, omanjeg rasta, dobro građen, otresit i bistar — ŠERIF ŠABANI. Dugo smo ispitivački gledali jedan drugog oči u oči — on nije znao tko sam i što tražim s tolikim tovarom stvari sam daleko u planini, a ja znajući da do sporazuma teško dolazi, sa zebnjom sam očekivao njegov pristank. Govorio je dosta dobro mojim jezikom, a neznatne greške u padežima ni najmanje nisu smetale našem vrlo dobrom spoznajevanju.

Tražio je skroman iznos u novcu — svega 30 dinara, što je tada bilo oko deset litara odličnog šarplaninskog mlijeka.

— Serife, rekao sam, moramo sutra ujutro u četiri sata krenuti. Hoćeš li sigurno doći?

Ovo pitanje ponovio sam dva puta misleći stalno na »besu« — čvrsto datu riječ Albanca da će obećanje izvršiti. Šerif je šutio, sagnuo je glavu kao da je o nečem razmišljaо. Intuitivno sam osjećao da se ne koleba i da se na nešto priprema. Ali što to Šerif priprema? Hitro je zavukao ruku u svoje bijele sukne hlače, izvadio mali platneni zavežljaj sa sitnim metalnim novcem, izbrojao deset dinara i bez riječi mi ih pružio. To je, dakle, bila Šerifova garancija da će doći! Nasmijao sam se i odbio da od ovog siromašnog i ponositog gorštaka primim novac.

Sutradan ujutro, točno u četiri sata, stigao je Šerif sa svojim tovarnim konjem. Iznenadila me ova točnost jer Šerif nije imao sata. Vrijeme je određivao prema suncu, kako mi reče. Kada smo krenuli prema Lubotenu, na put od sedam sati hoda, onda sam tek uvidio kakve sposobnosti ima ovaj čovjek. Iako sam ja bio u dobroj fizičkoj kondiciji, a po godinama dvostruko mladi od njega, bolje je pješačio od mene. Vodeći svog konja, kretao se brzim i lakin korakom, bez zamora, bez znoja na licu. Na izvorima pojio je konja, ali sam nikada nije bio. Tih dana u ovim krajevima vladale su gotovo tropске žege i ja sam na nekim oštrijim usponima posustajao, znojio se i patio od žedi. Šerif je tada usporavao hod, na teško prohodnom terenu pomogao mi svojom žuljevitom i snažnom rukom, a na izvorima brzo i spretno punio moju čuturicu vodom.

U selima kroz koja smo prolazili poslužio mi je kao odličan prevodilac, pitajući mještane Albance o mogućnostima snabdijevanja i smještaja u stočarskim stanovima visoko u

planini. U selu Jažince uvjeravao je svoje albanske prijatelje i žustro im dokazivao da mladim Beograđanima treba pomoći. Činio je to iskreno, punim srcaem, iako ni njemu, ni ovim siromašnim planincima nije bilo jasno što mi ustvari na ovoj planini tražimo. Preveo mi je od riječi do riječi zanimljivu smisao, izrečenu svojim albanskim prijateljima:

— Oni koji vole planine i mi koji živimo u planinama, kao da smo braća!

Na ovom putu Šerif je sve savršeno poznao — sve varijante kraćih planinskih puteva i staza, sva planinska sela i zaseoke, nacionalnost njihovih žitelja, brojno stanje domova, sve izvore i potoke i za sve to njihove vremenske udaljenosti. Kada smo poslije iscrpljujućeg sedmosatnog pješačenja stigli u dom pod Ljubotenom i pošto sam Šerifa isplatio, zagrim ga i rećem:

— Serife, ni švicarski vodiči ti nisu ravn!

Serif ove riječi, dakako, nije razumio. Zahvalio se i istog trenutka ubrzanim korakom krenuo natrag u svoje Sečiste.

Želio sam da ovaj uspon sa Šerifom obilježim zajedničkom fotografijom, pa sam iskoristio susret s nekim čobaninom koji nas je mojim fotoaparatom snimio. Šerifu sam obećao da će mu fotografiju poslati čim bude gotova. Zamolio me da ovo nikako ne zaboravim. Ali sudbina te fotografije čudno se odvijala.

Negativ tog snimka, zagubljen negdje među mnoštvom negativa, fotografija i zabilježaka, ležao je decenijama zaboravljen. Pre-

živio je za vrijeme rata dva bombardiranja Beograda u kome sam tada živio, njemačko 1941. i američko 1944. godine. Stan u kome sam stanovao djelimično je stradao zajedno s mnogim stvarima, dokumentima i fotografijama. Na sreću, bilješka s pohoda u društvu sa Šerifom ostala je sačuvana. Tek nakon punih 46 godina, na moje iznenadenje i veliku radost, negativ sam slučajno pronašao. Bio je savršeno očuvan. Sjetio sam se tog davnog čovjeka, Šerifa Sabanija, i obećanja koje sam mu dao te odlučim da fotografiju pošaljem njegovoj porodici, ako postoji. Obratio sam se Mesnoj kancelariji General Janković i zamolio da me obavijeste živi li u selu Sečištu netko od Šerifove porodice. Ukrzo sam dobio obavijest da je Šerif davno umro, a da je u životu njegov sin Iljmi Šerif Kaljisi koji živi u Skoplju. Pošto mi je poslana i njegova adresa, s proljeća 1983. godine napišem pismo Šerifovom sinu i pošaljem kao poklon fotografiju formata 30×40 cm. Početkom svibnja iste godine dobijem od njega vrlo opširno pismo, napisano u iskrenom i dubokom prijateljskom tonu. O svom ocu je Iljmi Šerif Kaljisi napisao ovo: »Otat mi je umro maja 1943. godine u selu Sečištu. Imao je 60 godina. Bio je bolestan godinu dana od paralize i tada je prestao njegov život.«

Povodom pedesetogodišnjice susreta sa Šerifom Šabanijem osjetio sam potrebu da ovom izvanrednom šarplaninskom vodiču i nezaboravnom prijatelju posvetim ove redovne.

Oblak

Dr. MARIJA ROSANDIĆ-PILAŠ

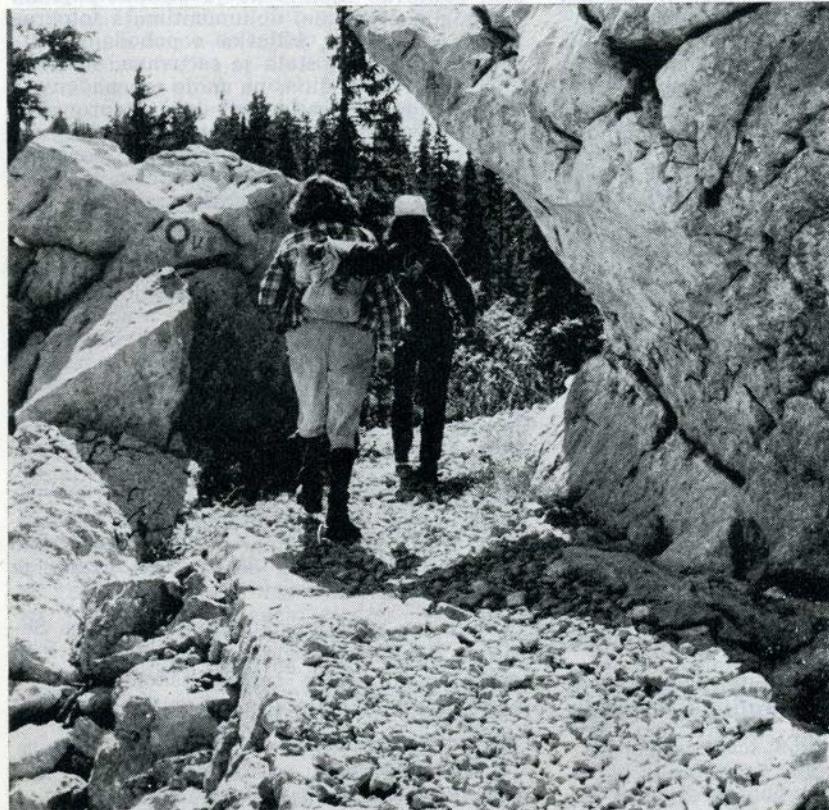
ZAGREB

Pred nama planina i nebo spojeni u tmastu prijeteću gromadu, koja zatvara cijeli horizont. Ni boja nema. A mali Fićo hrabro bauča između izlokanih rupčaga na šumskom putu. Neka me tjeskoba zazebla. Jesmo li pogriješili?

Trebalо je izvesti pravo malо lukavstvo da budem slobodna za prвomajske praznike. Ove godine mi je to upalilo. Već mjesec dana unaprijed pratim prognozu i brinem o vremenu, jer je prema dosadašnjem iskustvu obično traljavо. Znatno ranije je već donesen plan da se ide na Zavižan. I sve su se kockice lijepo složile do jutra polaska. Nahrptnjače pune, trbuštaste, naslonjene na zid čekaju. Ivan je nestrljiv, požuruje. Četvrtak, 1. svibanj, pogled kroz prozor obećava dobro vrijeme, slušam zadnju prognozu. A spiker javlja da je i u Jugoslaviji to jutro zaobilježen porast radijacije, černobilski oblak dovaljao se i do nas.

I evo nas sada na putu. Gledamo Velebit pred sobom i taj tmasti prijeteći oblak, koji mu je nasjeо na vrhove. Osjećamo tjeskobu. Možda smo ipak trebali odustati od puta? Prošli smo Krasno i vozimo se put lugarnice. Vjerojatno čarolijom vjetra, što ovlas mrsii i vrhove smreka, oblak se propinje, puca i umjesto očekivane kiše, sunce nas zagrije. Po obroncima već dobrano snijeg, a onda i na putu. Iza lugarnice napuštamo auto i nastavljamo pješke. Vrijeme se sasvim izmjenilo. Vedro je. Kao da nije ništa bilo. Sva briga za nama. Šalimo se.

U domu bučno raspoloženje. Kreat je. Ima Bosanaca, Slovenaca, Hrvata. Miješaju se jezici i dijalekti. Na peći puši se lončina čaja. Domara, jer ženi sina, zamjenjuje Stipe. Strpljivo podnosi naše dosadivanje dok se raspitujemo o vremenu i kupujemo razglednice. Prizalogajimo, pa van na sunce. Na Velikoj kosi brije vjetar, zatvara dah. Ispod

Na Premužićevoj
stazi

Foto: Dr. Z. Poljak

klekovine, na raspuklini gdje nema snijega, poliježemo na sasušenu travu kroz koju se iskradaju šafrani.

Gledamo nebo. Iznad nas trka oblaka. S istoka u nekoliko slojeva nailaze, crne se. »To je onaj ozračeni, poznam ga« — kaže Ivan, a Goran u nedoumici samo zasuće brkom, skriva neizvjesnost. Oni najniži najbrže jurišaju, prelamaju se preko kose, tu ih dohvati sunce i svojom nenadmašnom snagom na očigled rastopi u nekoliko traljavih tračaka, pa nestanu, rasplinu se. Na zapadu i jugu nebo plavo i more plavo, samo se posijani otoci bjelasaju.

Sutradan po suncu grabimo Premužićevom stazom prema Rossijevoj kolibi. Uživamo u toplini. Tjeskoba se istopila iz nas, ne mislimo na opasnost, ne slušamo vijesti. Penjemo se preko nanosa snijega, upadamo do pasa, smijemo se. Pravimo grude i kotrljamо.

Nešto neobično i...

ZIVKO ILIĆ

KRALJEVO

... nikada valjda kao dotle, dogodilo mi se jednog vrelog dana u mjesecu kolovozu. Nad Radočelom, tom gromadnom planinom, koju u podnožju velikim lukom opasuje hučna Studenica, vode bistre poput suze, visjelo je modroplavo nebo. Podne je bilo. Sunce je iz zenita pržilo. Planina kao da je zamrla. Ni cijuka kôsa s travnih rudina. Ni cvrkuta ptica. Ni daška gorskog lahora da osvježi bar sparinu zasićenu mirisom smole, što ju je smrčevina izdašno lučila. Nekakva mistična tišina. I bila bi više nego to, samo da je nisu remetili zrikavci i reski dvopjev gatalinki što se čuo iz daljine.

I za čudo, usred tišine, najednom se odnekud, duboko iz guste smrčeve šume, ču tužno pseće zavijanje. Ta, civiljeti je tako mogla samo životinja u nevolji. U kakvoj li je to neprilicni mogla biti? Otkuda samo i kako li se našla u ovoj divljini, koju su visoko, visoko gore samo orlovi nadlijetali.

Zalobno civiljenje povuće me da bez okljevanja sa staze skrenem u duboku šumu gusto kao mrak, u pravcu vapijućeg psećeg zavijanja. Korak po korak oprezno sam se provlačio između gustih stoljetnih smrek.

Sred kurjačke divljine, gdje možda ni zvjeri ne bi imale što da traže, ugledao mladog, sasvim mladog šarplaninca. Sputan nekakvim dužim lancem, što je zadnjom karikom u procjep kamenog bloka zapao, nemocno se trzao.

Znači, bjegunac. I još u nemilosti gvozdene uze.

Gledali smo se. I prijateljski. Mlad šarplaninac i ja usamljeni pohodnik. Sred divljine, koja kao da nas je zbližila.

ih niz padinu, pa čija će dalje. Zrak bismo mogli gristi kako miriše po svježini. Volim pod rukama osjetiti hladne bridovite stijene velebitske. Oči se odmaraju nad raskošjem obliku.

Kako je lijep naš Velebit!

Vraćamo se. U Lici pada kiša. Reklo bi se proljetna, blaga, rodna. Zute se lokve na putu. Ljudi u poljima sade krompir, mokri. Vozne se na kolima zbijeni, nezaštićeni, ulijeljenih kosa od kiše. Znam sigurno da ta kiša ovaj puta nosi opasnost. I još više od toga, prijetnju za sutra. Sade svoj krompir kao da se ništa ne zbiva, kao da ništa osim uroda i zemlje nije važno. I postaje mi jasno da smo rođenjem izvukli zaista najveći zgoditak koji nam se mogao desiti, bez obzira kako ćemo kao civilizacija usmjeriti svoj put dale.

— Šarko, — odmah sam ga tako nazvao, — pa otkud ti ovdje?

Nepogrešivim nagonom osjetio je kraj svoje nevolje. Iz njegovih vlažnih i umilnih očiju zaiskrila je radost. I još više, poslije pruženog mu kruha. Na milovanje uzvratio mi je mahanjem repom, razdraganim skvičanjem i puzanjem oko nogu. Koliko je šumski gustiš dopuštao, Šarko je optrcavao i radosno tko zna po koji put uvijao mi se oko nogu.

Odjednom je zastao kao u nekakvu očekivanju. A kad sam ga još jednom pomilovaو, veselo mašući repom Šarko se izgubi u smrčevom gustišu. U pravcu naselja podno planine.

Do cilja, kote 1643, ostalo mi je još tridesetak metara uspona. No ni poslije predaha nije mi se žurilo. Malo više na proplanku, modre borovnice mamile su svojom sočnošću. I kada sam pomislio da je Šarko već daleko odmakao, neočekivano se pojavio iza stoljetne smreke. Puzeći, umilno mi je prišao. Onako opružnih prednjih nogu prema meni, u trenu mirovanja, podsjeti me na sfingu u minijaturi. I opet smo se gledali.

Tek kada za polazak zaprtih ranac, Šarko je još jednom veselo zakevtao. Kao da je to bio pozdrav meni namjerniku. Okrenuo se potom i nestao u šumskom gustišu. U istom onom pravcu prema naselju. Valjda ga je tamo vukla iksonska pseća privrzenost čovjeku gospodaru. A ja gore svome cilju. I uz zvučnu pratnju reskog guslanja neumornih gatalinki.

Cinilo mi se i uz refren onog umilnog kevtanja.

Druženje planinara sa »zagorskim cugom«

U povodu 100. obljetnice zagorskih željeznic

FRANJO MARCIUŠ

ČAKOVEC

4. rujna 1986. navršit će se ravnih 100 godina od časa kada je kroz naše Hrvatsko Zagorje, do Varaždina na jednoj i Krapine na drugoj strani, izgrađena željeznička pruga i otkako kroz pitome zagorske krajeve prolaze vlakovi. To je ujedno i stoljeće druženja ljudi ovoga kraja sa željeznicom. Tocnije, popularno zvani »zagorski cug« postao je čvrstom sponom između ovdašnjih žitelja i željeznice, stalno dogradivanom u minulim i burnim desetljećima, tako da se danas s punim pravom može nazvati i neraskidivom.

Iz istog razdoblja započinje i druženje naših planinara s ovim popularnim »cugom«, naročito zagrebačkih i varaždinskih. On ih je na planirana krstarenja »po dolu i gaju« odvozio u pojedinu mjestu Hrvatskog Zagorja. Odavle bi »forsirali i osvajali« zagorske visove, obavljajući time i pionirski posao na razvoju planinarstva u ovim lijepim predjelima. Da im rad nije bio uzaludan, dokaz je današnji velik broj planinarskih društava s mnogoljudnim članstvom, uz ovu željezničku prugu.

Zeljeznički kolodvori (Budinščina, Novi Marof, Zlatar-Bistrica) i stajališta (Podrute i Mađarevo) ishodišne su točke za pohode na Ivančiću i Kalnik, te obilaske kulturno-povijesnih spomenika u njihovu okrilju, kao i ovdašnjih prirodnih ljepota.

Kao malo gdje, na zgradi željezničkog kolodvora Budinščina — s južne strane Ivančice, a u Ivancu — sa sjeverne strane iste

planine, istaknute su oveće planinarske karte Hrvatskog Zagorja, iz kojih planinari, ali i slučajni došljaci, dobivaju prve pouzdane informacije o planinarskim putovima ove regije.

Spomena i hvale je vrijedna, stoga, zajednička akcija PD »Milengrad« iz Budinščine, kao i ovadašnjeg kolektiva željezničkog kolodvora, što su 12. travnja u povodu 100. obljetnice zagorskih pruga i ovogodišnjeg Dana željezničara, u suradnji sa Zagonetačkom sekocijom VAZAK (Varaždinski zagonetački klub) KUDŽ-a »Ivo Mikac« iz Varaždina, organizirali u mjesnom društvenom domu prigodnu manifestaciju, u kojoj su uz domaće planinare i željezničare, sudjelovali još zagonetači iz Budinščine, Čakovca i Varaždina.

U znaku zahvalnosti za poticaj i održavanje ovakve rijetko videne manifestacije, varaždinsko KUDŽ »Ivo Mikac« poklonilo je članovima PD »Milengrad« ukusno uokviren prigodni jubilarni plakat, koji je već izvješen u Planinarskom domu Ham-Pokojeck kao znak sjećanja na ovaj »susret stoljeća«, kako su ga već neki u šali nazivali.

Na ovogodišnjem 30. sletu planinara Hrvatskog Zagorja, jesenja na »Grebengradu«, moralo bi se čuti i neko »prigodno slovo« o gotovo stoljetnom druženju planinara sa simpatičnim i toliko opjevanim »zagorskim cugom«, druženju koje će se bez sumnje nastaviti i u idućim desetljećima.

• IV. memorijalni pohod planinara »Učka 1986« održava se u nedjelju 21. rujna u 11.30 na vrhu Učke. Autobusi kreću s Delite u Rijeci u 8 sati i voze do Poklona, odakle ima 1.30 sati lagano uspona do vrha. Radi rezervacije prijevoza i prehrane treba se prijaviti tajništvu PD »Kamenjak«, Rijeka, Korzo 40 I. tel. (051) 31-212 utorkom i petkom od 18-20 sati. Veće skupine i društva svakako trebaju navesti točno kada i koju vrstu usluga žele. Pohodom se obilježava povijesni datum 13. rujna 1943. kada je donesena Pazinska odluka da se Istra i Rijeka vrate pod okrilje Hrvatske.

1961 • 1986

Tamo gdje je Velebitu kraj

IVAN MILAS

ZAGREB

Proljetnim suncem okupan travnati propalanak na koji smo izašli podsjetio nas je da je vrijeme odmoru. Sjeli smo. Umorne noge same su se opružile, dok je vrat tražio mekaniji naslon na naprtnjači. Bližilo se podne.

A na put smo krenuli još jučer, opet našim »ličkim« vlakom, jer je i opet cilj našeg putovanja Poštak ponad Zrmanje. Ipak, ovog puta izašli stanicu prije Zrmanje.

Malovan. Stotinjak metara od stanične zgrade je novoasfaltirana cesta, između nekoliko kuća. I to je sve. Otkad je stanica Cerovac ukinuta, ovo je jedina stanica na pruzi između Gračaca i Zrmanje.

S prvim mракom se osim nas na stanicu našao samo jedan stanični službenik.

— To što vidite, to vam je cijeli Malovan.
— reče nam.

— A gostonica? Ili hotel? — šali se netko.

— Hotel? Ima đavo, tako se hotel zove, — odgovara naš sugovornik.

Mi ćemo ujutro na Tremzinu. Polje Vučjak, koje se nalazi između nje i Crnopca, sada nam je daleko. Tamo ćemo drugom prilikom.

Zanočili smo na prvoj usputnoj livadi. U mruku postavljene šatore tek je nakratko osvijetlila logorska vatrica uz koju smo dovršavali večeru.

Ustali smo s prvom zorom, ne toliko zbog puta koji nas očekuje koliko zbog jutarnje hladnoće. Sunce se javljalo na istoku kad smo pošli put Tremzine.

Kolski put vodio nas je ispočetka prema istoku usporedno s prugom, da bi nakon desetak minuta skrenuo desno u šumu. Nakon šume čekala nas je padina Tremzine, travna-

ta i strma. Praćeni vjetrom, za dva sata stigli na vrh.

Tremzina ima dva vrha. Mi smo se uspeli na istočniji i viši (1187 m). Drugi, dvanaest metara niži, udaljen je svega jedan kilometar i ne bi ga bilo teško dohvati grebenom. Polje Vučjak ispod njega, koje je tako lijepo opisao Ante Rukavina prilikom svoje posjete grobu hajduka Ilije Smiljanića, odavde se ne vidi. Na zapadu kroz izmaglicu vidimo Crnopac. Na istoku Poštak, malo udaljeniji, ali prepoznatljiv po svojoj markantnoj stijeni. Duboko ispod nas je Duboki dolac sa svojim uščuvanim, ali napuštenim kućama. Njime vodi staza dalje na istok prema polju Turovcu. No, mi ćemo danas ovim najistočnijim padinama Velebita prema istoku.

Ovdje na proplanku i zadrijemasmu.

— Ustajmo, moramo dalje, — požuruje nas Kruno.

Ustajemo jer znamo zašto mu se žuri. Zbog onih dviju kantica sa crvenom i bijelom bojom i kistovima što ih je jučer brižljivo zamotavao i spremao u naprtnjaču. Sada jedva čeka Poštak da nastavimo obilježavati stazu do njegovog vrha. Posljednji put omela nas je kiša, pa danas treba požuriti da stignemo što više načiniti.

Putem dalje nailazimo na nekoliko kuća. Susrećemo i domaćina. Upoznajemo se. On je iz obitelji Prodanovića, a ove su kuće njihove. Naš nam novi znanac u nekoliko riječi ispriča priču često slušanu u našim planinama. Priču o napuštenim ognjištima. O punim kućama čeljadi, o punim štalamama blaga i punim dvorištima živadi. Priču o lijepom i zdravom, ali istovremeno i siromašnom i te-

škom životu. Zato i odoše svi. Kuda? U Gračac, Gospic, Rijeku, Zagreb. Tamo gdje se lakše i bolje živi.

— A vi? Kako to da ste vi ostali — pitamo.

— Ni ja više ne živim ovdje. Živim u Otriću. Nije daleko, pa navratim ponekad za ljeta vremena dok još mogu. A moja su dječa otišla i iz Otrića.

Iz torbe prebačene preko ramena virio mu je začepljjen grlić boce.

— Jel' voda — u šali pitamo.

— Tko je još vidio da se voda u torbi nosi? Rakija je. Ovo je Lika, a ja Ličan. A vi, ako čete vode, imate je dolje u podrumu, — reče i odvede nas do podruma jedne od kuća. Od bunara u sredini dvorišta provedena je cijev do slavine u napuštenom podrumu.

To smo načinili dok još nismo mislili otici. I kuće smo tada novano prekrili. Zato se i drže tako dobro. Sredili smo vodu i kuce da bi imalo što propadati, — zaključuje tužno.

Primjećujemo da je šteta što na ulazu u podrum nije označeno da je ovdje voda. Da se nismo slučajno sreli, i mi je ne bismo primjetili.

Ljeti izlaze ovamo iz Male Popine sa stokom, pa potroše malo vode. I ovo što je ja popijem. To je sve, — čujemo tužan glas našeg sugovornika.

— A planinari? Prođu li oni ponekad?

— Ponekad netko iz Gospića. Vi ste prvi iz Zagreba.

— Mi ćemo za Otrić.

— Dva su puta do Otrića. Račvaju se ovdje odmah iza kuća. Desni i malo duži je između

Debelog brda i brda Viojla do sela i polja Mala Popina. Lijevi put je kraći i penje se do prijevoja između Debelog i Malog brda, a potom se spušta na cestu.

— Malo brdo? Toga nema na karti, — kaže Zoran.

Tu je iznad nas, — pokazuje nam Prodanović, — samo, u karti ne стоји Malo brdo već Popova muda. Zašto, ne znam. Mi svi oduvijek kažemo »Malo brdo« za razliku od ovog desnog koje je veće i zato je Debelo.

Više smo puta imali priliku čuti da su takvi neobični, smiješni, pa i prosti nazivi pojedinih lokaliteta nastali kao izraz narodnog rodoljublja. U vrijeme tudinskih i nenarodnih režima, državnim službenicima koji su mjerili i bilježili podatke za topografsku kartu, na upit kako se zove neki vrh ili šuma, seljaci bi izmišljali izraz njima smiješan, tudincu često nerazumljiv, da bi mu se na taj način narugali. A takvi su izrazi i danas ostali na kartama. Od laskom i naroda iz mnogih pasivnih krajeva, odlaze i posljednji koji znaju prava imena, u ovom slučaju pojedinih najistočnijih velebitskih ogranaka.

Krenusmo za Otrić. Stari Prodanović isprati nas do raskrižja iza svojih kuća, jer iako tek povremeno dolazi ovamo, on je još uvijek tu domaćin i ove kuće barem njegovim posjetom žive. A kad smo zamakli, mahnunam rukom na pozdrav i za ponovni susret, ako ne ovdje, barem u Otriću.

Kratkim usponom uhvatimo se prijevoja, a potom silaza padinom Debelog brda. Začas bijasmo na asfaltnoj cesti koja s istočne strane obrubljuje Velebit.

Međunarodni skup slobodnih penjača na Montserratu

BORIS ČUJIĆ I SLAVICA STOJAKOVIĆ

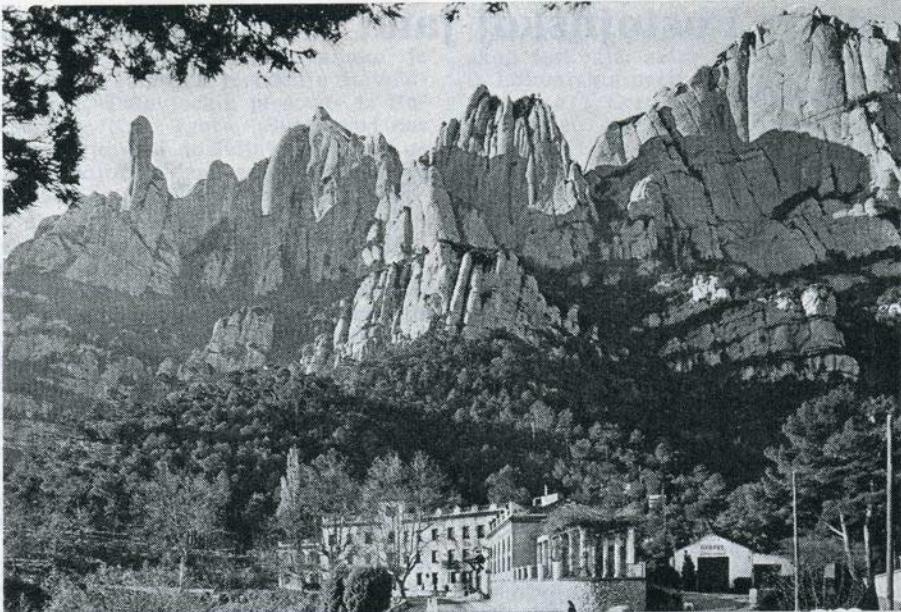
ZAGREB

Klub alpinista Katalonije ove je godine proslavio 110 godina svog postojanja na vrlo zanimljiv način: organizirajući Međunarodni skup slobodnih penjača od 1. do 4. svibnja u neposrednoj blizini Barcelone, u planinarskom mjestu Montserratu (u prijevodu: nazubljena planina). U istoimenom lancu bilo je ovih dana vrlo burno i svečano. Predstavnici iz nekoliko evropskih zemalja: Francuske, SR Njemačke, Engleske, Nizozemske, Španjolske i Jugoslavije, okupili su se da pokažu svoje sposobnosti i izmijene iskustva. Planinarski savez Hrvatske, a time i Jugoslaviju, predstavljali su Ivica Matković (AO »Mosor« Split) i Boris Čujić (AO »Velebit« Zagreb). Skupu je prisustvovala i Slavica Stojaković, također članica »Velebita«.

Iako je jedan od najpoznatijih turističkih centara Španjolske, prvi put je Montserrat

bio i središte međunarodnih zbivanja takve vrste, što je uz mnogobrojne turiste pridonio još većoj živahnosti mjesta. S jedne strane užburkanost svim tim dogadjima, ljudima, a s druge strane mnogobrojni ti-sučljetni manastiri i crkve bogati djelima likovne umjetnosti, osjećaj užvišene tištine i vjere, nezapamćeni su kontrasti koji su se svima nama urezali u sjećanje i pridonijeli posebnom čaru i draži toga mjesta. Manastir Benedictine je živa ekspresija religije i kulturne stvarnosti koja karakterizira narod Katalonije, a u njemu se nalazi i najstariji evropski konzervatorij koji i danas djeluje.

Montserrat je planina posebne ljepote, smještena u srcu Katalonije. Nastala je ta loženjem riječnih nanosa u dalekoj prošlosti, nakon čega su tokom mnogo milenija

Montserrat: Cavall Bernat i vrh Sv. Jeronima (2192 m)

pod različitim utjecajima atmosfere nastali neobični oblici od kojih ljudima zastaje dah. Takvi su oblici i vrsta stijene koju zovemo »konglomerat«, uz Meteore u Grčkoj, jedinstveni u svijetu. Ti nestvarni oblici (slon, gljiva, mumija) posebno su privlačni za slobodne penjače, što je cijelom skupu dalo dodatnu dražu.

Druženje penjača trajalo je četiri dana. Prvi dan je protekao u medusobnom upoznavanju, razgledavanju izložbe najnovije alpinističke opreme i gledanju filmova s tematikom iz alpinizma. Drugi dan uvečer održano je predavanje o sportskoj medicini s osvrtom na specifične ozljede koje se dešavaju slobodnim penjačima, a u nastavku predavanja o temi kako te ozljede izbjegći. Predavanje je bilo popraćeno dijapožitivima. Taj dan smo održali kratko predavanje uz dijapožitive o penjačkim područjima u Hrvatskoj. Prikazali smo Klek, Marian, Mosor, Kozjak i, naravno, Paklenicu, koja je izazvala i najviše zanimanja. Treći dan bilo je predavanje o etici i razvoju slobodnog penjanja. Predstavnici svake zemlje govorili su o razvoju, etici, te o centrima slobodnog penjanja u svojoj zemlji. Takoder smo odgovarali i na pitanja prisutnih. Taj dan uvečer bila je i svećana proštajna večera s pozdravnim govorom i željom za skorim susretom.

Sve dane koje smo tamo proveli iskoristili smo, dakako, i za penjanje. Penjali smo samo u predjelu Sant Benet (čitav masiv je dug 20 a širok 5 km), gdje su stijene visoke do 200 m. Svi smjerovi su uredeni i opremljeni ekspanzivnim klinovima »spitovima«, tako da

je penjanje posve sigurno. Pošto se penje u konglomeratnim stupovima, potrebno je silaziti užetom. Svi silazi (abseili) su uređeni i markirani. Specifičnost, a možda i mana penjanja u toj vrsti stijene jest u tome, što su svi smjerovi jednaki. Teškoća je određena samo prevjesnošću i veličinom oprimaka. Nema kao kod nas specifičnih oblika u stijeni kao što su kamini, pukotine, žljebovi, pa je penjanje pomalo dosadno iako omogućuje eleganciju u pokretima.

Ispenjali smo oko 25 čovjek-smjerova među kojima spominjemo najvažnije. Navez Matković, Čujić: La Miranda »Victimos del Cambio« VIII—VII (sasvim slobodno samo Matković), La Miranda »Nooves Ilusions« VII, La Quilla »Artista« VII, La Creu »Bandaress« VII—i »Sida« VI+. Navez Matković, Čujić, Stojaković: Del Bisbe »Terossa« V+. Navez Čujić, Stojaković: Del Gorro, prvo ponavljanje jednog neimenovanog smjera, 250 m V+.

Što se naše prisutnosti tiče, izazvali smo dosta zanimanja i najviše pažnje su poklonili nama, jer smo bili jedini službeni predstavnici. Dali smo intervju za francusku reviju »La Montagne«, a svi su bili oduševljeni našim dijapožitivima i općenito ponasanjem na Skupu. Mi smo takoder bili zadovoljni. Upoznali smo mnoge nove prijatelje, stekli nova iskustva u penjanju i upoznali se s razvojem slobodnog penjanja u Evropi, što će nam, nadamo se, koristiti i u našim stijenama, tako da nam niti naporan put automobilom (prešli smo 4200 km i putovali dva dana i dvije noći u svakom pravcu) ne može pokvariti dojam iz Montserrata.

Koncert u Postojnskoj jami

Dr. SREĆKO BOŽIČEVIĆ

ZAGREB

U travanjском broju »Proteusa«, glasila kolektiva turističko hotelske organizacije Postojnske jame, izašao je članak S. Šajna kao najava Prvomajskog koncerta u Postojnskoj jami — ubuduće vjerojatno tradicionalne manifestacije.

Imao sam sreću da se kao pozvan nadem 25. travnja ove godine u 19.30 sati među prisutnima pred novouređenim ulazom Postojnske jame. Koncert su po gradu Postojni i po okolini najavljuvali veliki plakati, a nad stariim stepenicama uz aleju kestenova bio je rastegnut natpis na bijelom platnu obasjan sunčevim zrakama na zalazu.

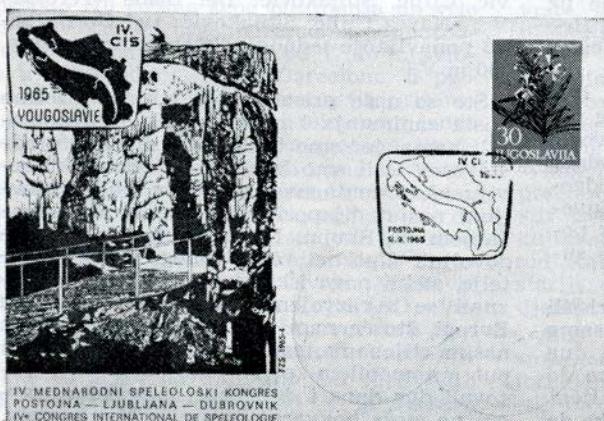
Zaognut toplim plaštem, koji mogu dobiti posjetiocvi ove spilje, stojim u redu i pomicem se prema postavljenim vagonima poznate kompozicije jamske željeznice. Jedan vlak je upravo odvezao prvu skupinu posjetilaca i mi se raspoređujemo na slobodna mjesta druge kompozicije. Za nekoliko trenutaka krećemo i mi. Uz karakteristično kloparanje kotača, uz nas je sada dio jedinstvene galerije Prirode za koju je čuveni kipar Henry Moore kazao: »Postojnska jama — to je najljepša izložba prirode koju sam do sada video.« Za nas speleologe možda su to već toliko puta viđeni i prepoznatljivi detalji, ali za mnoge koji su sada ovdje po prvi put, to mora biti stvarno jedinstven susret s ljepotama oblika ove turistički atraktivne spilje. Vožnja nije monotonija, jer detalji koji iskrasavaju osvijetljeni u tamni, prebrzo nestaju i smjenjuju se s nizom novih svaki čas različitih oblika i veličina.

Ubrižno zastajemo pred uređenim ulazom u Koncertnu dvoranu. Blagim usponom, uz kioske sa suvenirima, ulazimo u oko 40 m visoku dvoranu. Lijevo od nas je postavljen drveni podij s muzičkim instrumentima orke-

stra koji će svirati, a pred njim je dugi red stolica za nekoliko stotina uzvanika. Uz rub dvorane postavljeni su zvučnici, a nekoliko televizijskih kamera zaštićeno je plastičnim folijama. Reflektori gore samo smanjenim intenzitetom ali dovoljno kako da osjetimo veličinu prostora u kojem smo se našli. Uz rub dvorane je udubljenje s poznatom kalcitnom statuom zvanom »sova«, a dalje se blagom nizbrdicom možemo zaputiti do bazena s čovječjom ribicom, simbolom Postojnske jame. Spiker najavljuje početak koncerta, a reflektori pojačavaju svoju svjetlost. Publika zauzima svoja mjesta i žamor polaganom prelazi u tišinu podzemnog prostora. Pljesak najavljuje dolazak dirigenta i za čas zvuci muzike odzvaničaju dvoranom.

Prvi muzički koncert održan je ovdje u ljetu godine 1929., dakle prije 57 godina, kada je ova spilja bila u vlasništvu Talijana. Orkestrom je tada dirigirao poznati Pietro Mascagni. Prije točno godinu dana bio je pokusaj obnove ovake propagandne akcije i ona je privukla velik broj posjetilaca. Koncert je u cijelosti snimila naša televizija, a snimka je dopunjena plesnim točkama baletnog ansambla i emitirana za jugoslavensku TV mrežu. Snimku su kupile televizijske kuće iz 17 država, što je nedvojbeno izazvalo velik i svakako pozitivan turistički učinak. Jedan od rezultata bila je i ovogodišnja brojnost posjetilaca drugog koncerta. Za svakog onog tko se iole divi izuzetnostima spiljskog prostora, a muzika ga privlači ili »obogaćuje« kao duševna potreba, ovakav izuzetan koncert ostavlja duboko urezan doživljaj u svakodnevničici življenja.

Sada je pod iskusnom rukom dirigenta Sama Hubada Simfonijski orkestar RTV Ljubljana zasvirao prvo »El Salon Mexico« ame-

Postojnska jama može poslužiti za raznovrsne javne skupove. Godine 1965. tu je održan dio IV. međunarodnog speleološkog kongresa. Na slici: prigodna poštanska spomen-omotnica sa spomen-pečatom

ričkog skladatelja A. Coplanda, a zatim »Krašku suitu« našega kompozitora Alojza Srebotnjaka. Kao poseban doživljaj svakako je bilo u nastavku koncerta izvođenje Ravelovog »Bolera« i »Polovječnih plesova« iz Borodinove opere »Knez Igor«. Svatko od nas prisutnih imao je svoj doživljaj, upijajući utiske i uspoređujući viđeno sa svim onim što mu je do sada znano iz ostalih sličnih događaja.

U jednom času prisjetim se muzičke svirke uz svjetlosne efekte u maloj neuglednoj pećini u blizini Sheffielda u Engleskoj; sjetim se zvukova s kupljene gramofonske ploče iz Grčke snimljenih u jednoj pećini; sjetim se i svjetlosno-muzičkog dramskog recitala u Amonovom hramu u Karnaku prilikom posjete Egiptu; kroz sjećanje mi prostruji i pokušaj reproduciranja s magnetofonske trake jednog klavirskog koncerta u velikoj dvorani Donje Cerovačke pećine (oni s kojima sam bio tada u pećini nisu ništa osjećali od tih zvukova). A ovdje jednoličan ritam »Bolera« kao da se pretapa u jednoličnost polaganog ali vječnog rasta ovog kalcitnog kamena, u jednolično kapanje kapljica vode što se raspršuju ovdje pred mojim nogama, a strop, stalaktiti i zavjese kao da se miču, njišu i prate treperenje vlastitog doživljaja zvuka i sige u galerije.

Poslije završetka koncerta razmišljam zašto u nas nema više ovakvih susreta, zašto se i prirodnji amfiteatar Sastavaka na Plitvicama ne koristi za slične svjetlosno-muzičke

efekte, zašto Pulski amfiteatar ne oživi i nekom drugom priredbom osim onom za filmskog festivala, zašto glazbu ne bismo unijeli u Lokvarsku pećinu za veću grupu turista, zašto ne i Cerovačku pećinu, zatim pećinu Vjetrenicu uz Popovo polje, pećinu Ledenicu kod Bosanskog Grahova, pa u Vernjiku i Lazarevu pećinu kod Zlota u Srbiji, zašto se takvoga nešto ne događa u prostranim dvorištima starih historijskih zdanja sve tamo do zidina Ohridskog starog Samuilovog grada? Zašto, zašto, a domovina nam je tako lijepa i ispunjena mnoštvom još neviđenih i nedozivljenih krasota. Zar ne bismo i na ovaj način mogli privući još više onih koji nas žele upoznati, da vide nešto novo i izuzetno, da upoznaju što više našeg prirodnog, muzičkog, folklornog, historijskog i ostalog blaga, pa da i nama taj njihov posjet bude koristan? Je li kriva tome naša nezainteresiranost, naše nesnalaženje, nedostatak ideja, duhovno siromaštvo?

Evo, ovdje u Postojni su pokazali, da i takav događaj u jedno travanjko predvečerje može ispuniti automobilima i autobusima veliko parkiralište. Kiosci suvenira i otvoreni prostori ugostiteljskih objekata ove su većeri imali vidljivo veći utržak. Zadovoljan je bio i onaj tko je uložio svoj trud i napor, ali i onaj koji je došao da doživi nešto posebno i jedinstveno. Svaka ljepota ima svoju cijenu, a kada je prava i željena, tada želimo i uživati u njoj. Doživljeni koncert bio je takav užitak da napor putovanja nisam ni osjetio...

Speleologija

MEĐUNARODNI SPELEOLOŠKI LOGOR
U SCHELKLINGENU

Međunarodni speleološki logor u Schelklingenu organizirao je Savez njemačkih istraživača špilja i krša (Verband der Deutschen Höhlen- und Karstforschung) uz finansijsku pomoć Međunarodnog omladinskog saveza iz Bonna (Internationale Jugendgemeinschaftsdienst). Organizatori i voditelji logora bili su Markus i Petra Boldt iz Schelklingena, malog gradića 60-ak km od Ulma. Na njihov poziv otišlo je u SR Njemačku pet speleologa iz SR Hrvatske: Igor Matjašić, Damir Lacković, Goran Potkonjak i Višnja Kralj iz PDS »Vebleit« i Tonći Grgasović iz PD »Biokovo«. Osim nas, na logoru su sudjelovali dvojica speleologa iz Ljubljane (JK Željeznica) i jedan iz Kranja (DZRJ), te pet speleologa iz Madarske i 42 iz Njemačke, sve skupaj 55.

Cilj logora bio je upoznavanje speleologa iz raznih krajeva i zemalja i razmjena iskustava, upoznavanje krša tog kraja (Schwäbische Alb) i obucavanje početnika. Logor je trajao od 28. ožujka do 6. travnja. Pošto su tada u Njemačkoj bili uskršnji praznici, bili smo smješteni u zgradu jedne srednje škole, gdje smo spavali i hranili se. Prva dva dana se vježbala speleološka tehniku u sportskoj dvorani škole. To je bilo prije svega namijenjeno obucavanju početnika koji su se na ovom logoru prvi puta susreli i s istraživanjem podzemlja. No i oni iskusniji su mogli nešto naučiti izmjenjujući iskustvima s ostalima. Nas je najviše zanimala tehniku spašavanja koja se ovdje uči na osnovnom speleološkom tečaju a

kod nas joj posvećuju pre malo pažnje. Inače je njihova tehniku sruštanja u jame jednaka našoj, osim što pojedinci koriste penjalice Jummar i spuštalice Rack, a neki još uvijek i ljestvice, pa su se zadržale i na speleološkim školama. Razlika je i u tome što početnici mogu odmah kupiti svu opremu pa ih je onda lako obucavati.

Poslije podne su obično bila predavanja. Obradivale su se standardne speleološke teme: oprema, prva pomoć, geologija, zaštita podzemlja i sl. Iako nismo dobro poznali jezik, uspjeli smo se sporazumijevati. Posjetili smo i turistički uređenu jamu Tiefenhöhle. Objekt je jako zanimljiv jer su uspjeli jamu (ne špilju) uređiti za posjet turista. Na ulazu u jamu je podignut restoran i malo muzej u kojem ima eksponata čak i iz naše Postojne. U obližnjem gradu Blaubeuren posjetili smo izvor Blautopf koji ima vrlo velik protok vode, a energiju vode koristi stara kovačica koja je sada uređena za posjet turista. Tu smo pogledali i film o ronjenju u tom izvoru koje je u više navrata izveo poznati njemački speleonat Jochen Hasenmayer preronivši potpuno sam 1250 m kanala na dubini od oko 400 m i nije došao do kraja. Poslije smo posjetili gradski muzej i razgledali grad. U jednoj maloj knjižari, s obiljem speleološke i druge literaturu iz cijelog svijeta, pronašli smo, na naše veliko iznenadenje, i knjigu Vlade Božića »Vodič po uređenim špiljama Hrvatske.«

U tom kraju krš je specifičan. Stijene su pretežno prekrivene, a na mjestima iznad tla strše visoki kameni zupci i tornjevi. Speleološki objekti su dosta rijetki i manjih su dimenzija. Dio njih je zaštićen rešetkama na ulazu, a postavljene su i metalne konstrukcije za sidrište. Također se u njima mogu naći tablice koje upozoravaju na zaštitu objekata i živog svijeta u njemu, a u neke je jame zabranjeno ulaziti u određenim mjesecima da se ne bi uznemirivali šis-misi. To je i razumljivo jer se te jame jako posjećuju, posto ima manje njih nego speleologa. Mi smo posjetili tri manje špilje i četiri jame dubine oko 30–40 metara.

Naša grupa je najviše zanimala geologiju, pa su nas ljubazni domaćini vodili po raznim geološkim

Imao je ukupno 35 članova i to 24 muška i 11 ženskih. Od toga je 5 speleologa, 27 pripravnika i 3 sudaradnika. Održano je 39 sastanaka, kojima je prosječno prisustvovalo 11 članova. U 11 istraživačkih akcija s 91 članom istraženo je 6 jama i 4 špilje, a u 20 akcija posjeta 198 članova posjetilo je 17 jama i 8 špilja. Održane su i 3 vježbe spuštanja i penjanja po užetu za 18 članova.

Od 12. do 22. veljače 3 člana bila su na internacionalnom spel. logoru u Zapadnim Tatrama u Poljskoj. Tom prilikom posjetili su jamu Mentusiju duboku 240 m i dugačku više kilometara.

Od 15. ožujka do 29. travnja održana je 10. splitska spel. škola. Od ukupno 17 upisanih, školu je završilo 13 polaznika. Voda škole bio je Enver Strkljević.

Za praznik 1. svibnja organiziran je 4-dnevni spel. logor na području Brštanovo-Nisko u Dalmatinskoj zagori s 10 sudionika.

Na spel. simpoziju »Čovjek i krš '85« u lipnju u Kupresu, sudjelovala su 2 člana. U istom mjesecu na planini Kamešnici započeto je istraživanje jedne veoma duboke jame, koje je prekinuto zbog lošeg vremena i nedostatka opreme.

U kolovozu su se 3 člana pridružila zagrebačkim speleolozima prilikom istraživanja novih kanala u Kotluši i Gospodskoj pećini na izvoru Cetine.

lokalitetima u okolini. Posjetili smo i Holzmaden, svjetski poznato nalazište fosila donje Jure, gdje smo razgledali znameniti muzej, a bilo nam je omogućeno da posjetimo i kamenolom gdje se ti fosili vade, što je za nas bio izuzetan doživljaj. Posljednji dan je, nakon spremanja stvari i čišćenja prostorija, u jednoj maloj špiljici organizirana oproštajna proslava. Našim domaćinima smo zahvalili na zaista izuzetnom gostoprimstvu i trudu na ovom izvrsno organiziranom i izvedenom logoru. Bilo bi lijepo kada bismo im mogli uvratiti i pozvati ih na jedan speleološki logor u našu zemlju.

Tonći Grgasović

SO PD »MOSOR« U 1985. GODINI

Istraživanje jame »Stara škola« na Biokovu provedeno je od 21. do 29. rujna zajednički sa SO PD »Mosor« iz Splita i SO PD »Biokovo« iz Makarske, s ukupno 20 speleologa, koji su u 88 sati boravka u jami postigli dubinu od 576 m, što je najveća dubina postignuta ikada u nekom spel. objektu u SR Hrvatskoj.

21. i 22. prosinca bili smo domaćini Saveznog savjetovanja »Samopomoći i samospašavanje u spel. objektima« u domu »U. Girometta« na Mosoru. Organizatori su bili KKS PSJ i KS PSH. Ukupno je bilo 43 speleologa iz 4 republike i 9 spel. organizacija. Iz SO »Mosor« bilo je 15 članova.

Clan Mladen Mužinić položio je ispit za zvanje »Speleolog«.

Na orijentacijskom takmičenju u povodu Dana planinara Dalmacije na Mosoru zauzeli smo 1. i 4. mjesto, a na prvenstvu Splita u orijentaciji na Malačkoj 2. mjesto u seniorskoj konkurenциji.

U sklopu foto-izložbe 60 godina PD »Mosor« u Domu JNA u Splitu, SO je izlagao na 5 panoa svoju aktivnost. Osim fotografija mogla se vidjeti izložena stara i moderna speleološka oprema, te lutka speleologa pod punom opremom.

Sekretarijat odsjeka i ove su godine sačinjavali G.Grabić (procelnik), I.Matković (tajnik) i M.Mužinić (oružar).

Goran Gabrić

Zaštita prirode

UGROŽENO PODZEMLJE DALMACIJE

Speleološki objekti u Dalmaciji veoma su bogati si-gastim ukrasima, što ih je priroda strpljivo i godinama stvarala u mraku i tišini podzemlja. Mnogima nije poznato da je za nastanak i rast jednog milimetra sigaste tvorevine potreban vremenski period od 10 do 30 godina, što je ovisno o veličini podzemnog prostora, udaljenosti od površine, vrsti vapnenca i brzini pokapljivanja.

Međutim, u posljednje vrijeme sve češće smo svjedoci vandalskog čina neodgovornih posjetilaca, koji u pristupačnim speleološkim objektima uništavaju stoljećima stvarane sigaste ukrase. Dovoljno je posjetiti još uvijek omiljeno svratište planinara i izletnika »Miličevićeva špilja« na Mosoru i uvjeriti se da više nije toliko privlačna kao nekad. Brojni stalagmiti i stalaktiti, obiješčuti i razularenosu nekih posjetilaca, nalaze se razbacani po špilji, ne predstavljajući više onaj prirodni i privlačni ukras. Mnogi od tih sigastih ukrasa ugledaju svjetlo dana i završe u nekom kućnom dnevnom boravku kao »trofej« i uspomena na »slavnu istraživačku pustolovinu«. Obično ti samozvani istraživači nemaju prikladnu rasvjetu, pa nalazimo ostatke nedogorenih automobilskih guma, čak i u dubljim dijelovima podzemnih kanala (Gospodска pećina, Velika i Mala Culumova pećina, Vrliku, itd.). Osim čade po srovđovima, brojni natpisi, poruke i imena na zidovima i kalцитnim ukrasima, nagradjuju i remete skladnost podzemnog prostora, te ujedno ocravaju i karakter tih avanturista.

Sve češća prisutnost čovjeka utjecala je da po-malo nestaje i živi svijet podzemlja. Najbolji primjer su brojne kolonije šišmisa, što su se, sve više ometane, povukle u dublje, teže pristupačne dijelove ili čak promijenile stanište (Miličevićeva špilja). U selima i okolici Dalmatinske zagore nalaze se brojne jame, nastanjene divljim golubovima (colomba livia), tako zvane jame golubinke. Zbog nedostatka lovne divljaci, lovi navraćaju na njihove otvore i svoje dvocjevke isprazne u jata divljih golubova koji izliječu, prethodno bacajući upaljene baklje od grana, kako bi ih dimom istjerali. U pojedinim golubinkama, članovi SO PD »Mosor« nailazili su na desetke golubova izrešetanih sačmom, a često i na ranjene i bespomoćne što bezuspješno pokušavajuletjeti. Nisu usamljeni i pucnjeni na »čorice«, koje obitavaju u jamama na većim nadmorskim visinama (Mosor).

Mnogi planinari vjerojatno su uočili razne vrste otpadaka, kojih na žalost sve više ima na površini našeg krša. Ipak samo oni koji se bave speleološkim istraživanjima mogu kazati da ni naše podzemlje nije ostalo poštedeno od tih otpadaka. Čak štaviše, velik broj jama i špilja u blizini naseljenih mještina Dalmatinske zagore, obično su smetišta u koje ubacuju razne nepotrebne stvari i ostalo smeće. Za naivne seljake jame su najprikladnije mjesto za uginule domaće životinje, a poznat je slučaj

da speleološki objekti okoline Dugopolja njihovim mersanima služe kao deponij za odlaganje otpadaka. Kevina Jama u Radošiću i jama u Vrsinama, na laze se neposredno uz javnu prometnicu, pa ih možemo istaknuti kao primjer masovnog i svjesnog zagadivanja. Osim seljaka, što su već naveli da te jame koriste kao deponij za smeće, pridružile su im se »legalno« i neke radne organizacije Splita, Trogira i Kaštela, koje čak kamionima dovoze svakojake otpatke za odlaganje. U nedavno izvedenoj akciji u Kevinoj jami, primijetili smo ubaćenu gomilu alata i rashodovane strojeve, na kojima su još uvijek natpisne pločice RO »Dalmastro« iz Splita. Zalosno je što tako renowirana radna organizacija nema drugog načina da se riješi nepotrebnog otpadnog materijala. Nabiranje zagadenih speleoloških objekata zauzeo bi mnogo prostora, no spomenimo samo neke najugroženije: Jama Omerovića u Kučićima kod Omiša, Sarica Jama kod Neorića, Jama na Blaca više Rupotina, Golemova Jama u Konjskom, Jama Arlovaca u Kotlenicama, Đuderina Jama u Dugopolju, itd. Nepotrebno je istaći kako i mi speleolozi, istražujući podzemlje, dolazimo u direktni kontakt s ubaćenim otpacima, izlažući se opasnosti zaraze i ozljede od ubaćenih predmeta. Već sada osjeća se zbg tog i postepeno odumiranje podzemne faune. Oborinska voda, koja ponire kroz propusni vapnenac, prelazi preko tih smetišta i uginule stoke, stvarajući nečist, ponekad i otvoren podzemni vodotok. Sve većom urbanizacijom seoskog područja i razvojem industrije nameće se pitanje, kako se riješiti fekalnih i ostalih otpadnih voda. Neki to veoma jednostavno i »logično« rješavaju ubacivanjem i odvodnjom u obližnju jamu ili ponor, često čak i svjesni nesagledivim posljedica. Na nekom drugom mjestu ista voda se pojavljuje u seoskim bunarima ili kao neki kraški izvor, koji se koristi za piće. Tako »filtrirana« podzemna voda neposredno je opasnost i izvor moguće zaraze za čovjeka i okolini.

U posljednje vrijeme mnogo se govori o zagadenju okoline otpadnim vodama iz industrijskih postrojenja i o ekološkoj zaštiti splitskog područja. Postoji »ideja« da se težiště industrije prebac i locira u područje Dalmatinske zagore (iza Kozjaka i Mosora), kako bi se na taj način smanjilo zagadenje vranjičkog i kaštelanskoj bazena. Zagovarači takove ideje između ostalog imaju u vidu i lakše rješavanje industrijskih otpadnih voda. Pri tom zapostavljaju brojnost vodenih tokova u podzemlju zagorskog krša, čija je povezanost s izvorom Jadra (Solin) i Pantana (Trogir) nesumnjivo dokazana. Njihovo eventualno zagadenje otpadnim vodama imalo bi nesagledive posljedice katastrofalnih razmjera za vodoopskrbu gradova Splita i Trogira.

Smetište na dnu Jame Omerovice u Kučićima (Rabotezi) kod Omiša 27. srpnja 1984.

Foto: Goran Gabrić

Iz dana u dan situacija zagadenosti i uništavanja podzemlja Dalmacije sve je kritičnija, pa ostaje da se zapitamo dokle, i što poduzeti da ne dođe do prave ekološke katastrofe. Očito je da zakonske odredbe o zaštiti podzemlja i čovjekove okoline nisu dovoljne samo na papiru, već je potrebna njihova dosljedna i praktična primjena.

Goran Gabrić

PROTUPOŽARNA JEDINICA U PD »BIOKOVO«

Iz iskustva se zna da je za gašenje velikih i katastrofalnih, požara potrebno što više dobro opremljenih gasilaca. Planinari PD »Biokovo« iz Makarske su uvijek bili među prvima na zbornom mjestu, a prilikom gašenja nalazili bi se na najteže pristupačnim djelovima požarišta. Kako je do sada Makarska bila među najbolje organiziranim općinama što se tiče protipožarne zaštite, želi to biti i u budućnosti.

Prva akcija u gašenju požara, u kojoj su planinari sudjelovali kao samostalna i organizirana jedinica, bio je požar na teritoriji općine Kardeljevo. Tom prilikom planinari su dobili zadatku da što brže predu greben Biokova i spuste se na Podacačko polje gdje će ih helikopter JNA opskrbiti brentačama s vodom kako bi pored aviona »canadera«, a uz grupu vatrogasaca, bili među malobrojnima koji su gasili požar u tim nepristupačnim predjelima.

Poslije ove uspješne akcije ozbiljnije se počelo razmišljati o formiranju specijalne grupe koja bi bila sposobna za akcije na svim terenima pa i onim najnepristupačnijim. Zadatak ove jedinice ne bi bio samo gašenje požara, već i pružanje pomoći u planinama i u drugim nezgodama ako je to potrebno.

Pripreme za sljedeću godinu započele su odmah. Planinarski spasilački vod dobio je svoje mjesto u »Programu mjera i zadataka u oblasti protivpožarne zaštite na općini Makarska« za razdoblje 1986–1990. godine.

Danas, samo nekoliko mjeseci poslije donošenja »Programa«, znamo da on neće ostati samo na papiru jer se znatan dio akcija već ostvaruje. Planinarski vod će biti opremljen tokom 1986. s oko 80% kolektivne i individualne opreme.

Po svom sastavu zadovoljavat će sve kriterije za koje je namijenjen. U vodu imamo dva člana Gorske službe spašavanja, veći broj speleologa, a tu su i planinarski vodići. U toku je tečaj za alpiniste koji se realizira uz pomoć kolega iz Splita. Imat ćemo i jednog liječnika (jedini ženski član ekipe). Inače, svi smo se do sada iskazali u akcijama spašavanja i gašenja požara.

Dosad smo više puta uz pomoć DNZ »Rato Antunović« organizirali tečajeve prve pomoći, a uz pomoć pripadnika DVD iz Makarske organizirat će se uskoro i obuka u gašenju i suzbijanju vatrene stihije.

Komandir voda: Miroslav Alfrević

U raspravi o Načrtu Prostornog plana SR Hrvatske, posebice o dijelu u kojem se govori o zaštiti i una-predivanju čovjeckove okoline, uključile su se i planinarske organizacije Slavonije, pa tako i članovi planinarskih društava »Sokolovac« iz Slav. Požege i »Klikun« iz Pleternice.

Rasprave s negativnim predznakom, na svim održanim godišnjim skupštinama planinara, odnosile su se na planove da se na području Psunj i Papuka izgrade odlagališta radioaktivnog otpada. Nisu to bili emotivni pristupi zanesenjaka općinjenih prirodom, kako bi netko mogao pomisliti, kada je riječ o planinarama.

Naprotiv, atomska smetlišta bila su samo povod da se još jedanput progovori o nemilosrdnim sjećama šuma, zagadivanju vodotokova i njihovoj usurpaciji i pretakanju u vodovodne cijevi, ne vodeći nimalo računa o flori i fauni, životnim zajednicama ili mikroklimi jednoga kraja. Tu je i eksploatacija kamenoloma i drugih rudnih bogatstava slavonskog gorja, opet bez razmišljanja u kojoj mjeri ti proizvoljni zahvati donose štetu prirodi i ljudima.

U tom kontekstu našla se i rasprava o odlaganju radioaktivnog otpada. Nauka i stručnjaci imaju svoje argumente, no nitko nema pravo zamjeriti običnim ljudima, pa tako ni planinarima ovoga kraja, kada iznose svoje argumente i strahovanja. Zato je na mjestu pitanje zašto Svedani do kraja 2010. godine neće graditi bilo kakav nuklearni uređaj, ili pitanje kako bi se ponašali u sličnom slučaju, recimo, planinari i ljubitelji prirode nastanjeni u okolici Pohorja, Samoborskog gorja, Platka, Plitvičkih jezera itd. Sigurno kao i Slavonci. Slavonci imaju i jedan argument više, jer radi se o prostorima na kojima se proizvodi hrana za cijelu našu zemlju.

Namjerno završavamo ovaj prilog mislima iz diskusije jednog planinara izrečenih na godišnjoj skupštini u Pleternici: »... I ovaj plebiscitarni protest sudionika skupštine protiv odlaganja nuklearnog otpada u njeda slavonskih planina, ohrađuje i govori da svi skupa nismo nedotpune ovce spremne da polože vrat na atomske panje, čijom nevidljivom sjekirom atomske smrti upravljaju zlodusi našega vremena.«.

Ivan Jakovina

Planinarski savez Zagreba u 1985. godini

Rad Saveza je u 1985. godini svojevrsna prekretnica jer je bio usmjeren na rješavanje nekih pitanja koja su se godinama zanemarivala. Početkom godine izabrano je novo predsjedništvo čiji se sastav gotovo potpuno promjenio. Po dobroj strukturi i rukovodenju u najvišim forumima planinarske organizacije donekle se razlikuje od tradicionalnih modela i shvaćanja. Aktivnost i akcije po specijalnoštim potpuno su osamostaljene po komisijama i u neposrednom su kontaktu jedino s tajništvom, a predsjedništvo je radilo gotovo isključivo na rješavanju sistemskih pitanja, bez kojih nema sanjsi da planinarska organizacija u cijelini slijedi današnji društveno-ekonomski trenutak i izbori sebi mjesto u društvu koje joj prispada. Preduvjet za takav rad je specijalizacija dijelova predsjedništva na ekonomskе, pravne i propagandne poslove, na kvalitetnu i konstantnu koordinaciju sa svim udruženim organizacijama, gdje se slični problemi objedinjavaju i rješavaju na optimalan način.

Prvo i osnovno je bilo da kompleksnu organizaciju kao što je naša točno definiramo i da za neke njene dijelove omogućimo nesmetan razvoj u fizičkoj kulturi, a za neke u odmoru i rekreaciji. To se prije često mijesalo i krivo shvaćalo, a mišljenja smo da nam je perspektiva puno realnija, ako se uključimo u programe gdje drugi koriste sadržaje koji po svojoj prirodi pripadaju najprije nama.

Slijedeće pitanje koje smo željeli pomaći s mrtve točke bio je status planinarskih objekata, razrada dugoročnije i stalne politike u rješavanju te problematike, definiranje dužnosti i prava svih subjekata koji se javljaju u toj djelatnosti i standardiziranje ponude i svih usluga vezanih uz to. Posebno smo se usmjerili i na prorod naših sadržaja izvan okvira planinarske organizacije, s dvostrukim ciljem: da s jedne strane propagandno djelujemo da se za nas više čuje i zna, što samo po sebi ima direktnog utjecaja na povećanje članstva, a s druge strane da neke od svojih sadržaja ponudimo neplaninarama i od toga polućimo odredene finansijske rezultate.

Naše želje i konkretni rad prilično su izvan statutarnih normi u planinarskoj organizaciji, jer su regionalni savezi zamišljeni da samo koordiniraju rad planinarskih društava na svom teritoriju, a ovo što činimo prije je zadatak viših formi

organizacije u Planinarskom savezu. Radimo tako zato da naša aktivnost bude dostojna impozantnog broja od 36 planinarskih društava i 19.000 članova koje objedinjujemo u našem gradu. Sve o čemu je dosada bila riječ pokušali smo riješiti na najbolji mogući način, ali bit će potrebno još mnogo vremena da budemo zadovoljni s postignutim rezultatima. Bilo je i konkrenih akcija za koje smo tražili da su kvalitetno izvedene i ovo je prilika da se zahvalimo svima koji su ih organizirali ili u njima sudjelovali. Najvažnije su ove akcije:

— 15. veljače pod našim pokroviteljstvom, a u organizaciji PD »Risnjak« održan je planinarski ples pod maskama u Zagrebačkoj pivovari. Takav susret kao i tradicionalni koncert »Hej haj planinari« održan 1. travnja u Koncertnoj dvorani »Vatroslav Lisinski« mjesca su gdje se zagrebački planinari, ne u planini, već u svom gradu, okupljaju u velikom broju i za koje uvijek vlada veliki interes

— 12. svibnja na planinarskom domu Glavica proslavljenja je pred velikim brojem planinara i uzvaznika 40. obljetnice od osnivanja našeg Saveza.

— Dan borca 3. srpnja proslavljen je na već tradicionalnim »Sljemenskim stazama drugarstva« na Cinovčiću livadi zajedno s ostalim radnim ljudima Zagreba.

— Početkom rujna organiziran je izlet zagrebačkih planinara na Triglav na kojem je sudjelovalo preko 150 ljudi.

— Tokom cijele godine bila je vrlo aktivna Gosподarska komisija na investicionom održavanju planinarskih objekata na Sljemenu, a u suradnji s Odborom za Medvednicu koji je osigurao gotovo milijardu dinara. To je bez sumnje najznačajnija aktivnost u 1985. g.

— II. zagrebačka alpinistička ekspedicija, koja je bila organizirana povodom 40. obljetnice Saveza i 50 godina alpinizma u Zagrebu, ispenjala je prvenstveni »Zagrebački smjere« u sjevernoj stijeni Huandoya u Peruu, što je već imalo odjek u svjetskim alpinističkim revijama. Organizirana je na gotovo profesionalnom nivou. Ne mala finansijska sredstva osiguravaju se vlastitim radom na visokim objektima uz upotrebu alpinističke tehnikе, tako da su pripreme, organizacija i izvedba ekspedicija postale već rutinski posao. Uskoro kreće u Himalaju III. zagrebačka ekspedicija.

In memoriam

SLAVKO LOBOREC (1900 — 1986)

Krapinski planinari i mnogobrojni gradani tiho su se oprostili od Slavka Loborce, agilnog planinara, jednog od tajnika i poduzetnog člana upravnog odbora PD »Strahinjčica« Krapina. Rodio se 11. lipnja 1900. u Zagrebu, a u Krapini se nastanio već 1928. kao mladi zubar. Njegov svestrani entuzijazam posebno je bio izražen u napretku planinarskih aktivnosti. Među mladim članovima imao izuzetan utjecaj kao medicinski dječatnik. Organizirao je niz planinarskih izleta i u njima sudjelovao, takoreći, šezdesetak godina. Planinario je od Triglava, Julijskih Alpa, Velebita, Ravne gore, Ivančice, Kalniku, Medvednici i po drugim jugoslavenskim planinskim predjelima. Sudjelovao je na bratsko-prijateljskoj suradnji i ponekad bodrio mlade članove u društvenoj ustrajnosti, materijalno, organizatorski pomagao i aktivno fizički radio na izgradnji i opremanju Domova na Strahinjčici, kao i na izradi staza i markacija. Takvom neumornom radu ostaje trajan spomen objavljenim prikazima njegova rada u časopisu »Hrvatsko zagorje« i prigodnom društvenom izdanju PD »Strahinjčica«. Osim toga primio je i niz društvenih priznanja. Umro je u Krapini 17. svibnja 1986. Loboreva planinarska i druga društvena aktivnost ostao će kao temeljna vrijednost zaslужna pregaoca u starodrevnoj Krapini.

Antun Kozina

VILMA STARČEVIĆ — »IBA« (1910—1986)

Nema više naše drage i voljene bake »Ibe«. U svitanje 6. travnja zauvijek su se sklopile njene tople i drage oči. Nakon duge i teške bolesti izgubili smo dragog prijatelja. Rodena je 10. travnja 1910. u Karlovcu, gdje je živila, od malih nogu se bavila planinarstvom i gdje je dočekala i posljednje dane. Uvijek vedra i nasmjana znala je svakog obradovati, utješiti. Bila je neumorna planinarka. Već od malih nogu obilazila je planine širom naše zemlje. Kao članica PD »Dubovac« iz Karlovca obišla je mnoštvo transverzala. Posebno je uživala u Kapelskom pl. putu, koji je obišla nekoliko puta. Iza bake Ibe ostalo je oko tridesetak spomen-značaka prijedenih i desetak započetih transverzala, te crvena i bijela značka u natjecanju za »Planinar - transverzalac«, nekoliko diploma i priznanja za njezin dugo-godišnji planinarski rad. Dragu Ibu zadržat ćemo u trajnom i neizbrisivom sjećanju. Hvala joj za sve što je postigla i čime nas je obradovala.

Koraljka Sansović

Vijesti

• **Dan planinara Dalmacije '86.** održan je u nedjelju, 18. svibnja, u prakrasmom ambijentu slapova Krke (Skradinski buk). Okupio je blizu 800 planinara iz slesnaest dalmatinskih društava, a kao gosti prisutstvovali su i predstavnici PD »Zelježničar« Začreb, OPS Rijeka te Odred izvidiča-pomoraca »Sibenik«. Domačim ove značajne manifestacije, PD »Kamenar« Sibenik, opravdalo je ukazano mu povjerenje i izuzetno uspješno organiziralo ovaj dosad najveći skup dalmatinskih planinara. Program je otvoreo u 7 sati okupljanjem u Spomen-parku streljanih na Sušicevcu u Sibeniku, gdje je, nakon prigodnog recitala učenika Osnovne škole »Maršal Tito« iz Sibenika, održan »sat povijesti« i položen vijenac na spomenik Radi Končaru i streljanim rodoljubima. Nakon toga duga kolona planinarskih autobusa krenula je u posjetu Tvornici aluminiјa Lozovac. Nakon razgledanja pogone te najstarije tvornice aluminiјa na Balcanu (osnovane 1927) i zajedničkog doručka, planinari su se okupili na slapovima Krke. Susret je otvorio Ivo Antunac, predsjednik PD »Kamenar« Sibenik, a studio-nike je pozdravio Ivo Kundić, predsjednik OK SSRNH Sibenik, Nikola Aleksić, tajnik PSH, Miroslav Mrdaković, predsjednik Odreda planinarskih organizacija Dalmacije i predstavnik OPS Rijeka. Nakon razgledanja dijela Nacionalnog parka »Krka« planinari su se natjecali u orijentaciji, gadaju iz zračne puške i navlačenju kopna. Svim društva su dionicima i natjecateljima podijeljene su diplome. Važno je istaknuti da je u »slobodnom terminu« održan i sastanak Odbora planinarskih organizacija Dalmacije i Gorske straže Dalmacije na kojem se razvraljalo o zajedni-

čkim zadacima i akcijama do kraja 1986. te o zaključavanju i analizi rada na čuvanju planinskih prirode i zadacima planinarskih organizacija na tom planu. Nakon zajedničkog »partizanskog ručka«, zabave i plesa, Dan planinara Dalmacije završio je pješačenjem do Skradina i povratkom u Sibenik brodom. Pokrovitelji ove planinarske manifestacije bili su: OK SSRNH Sibenik — Koordinacijski odbor za društvene organizacije i udruženja građana, Nacionalni park »Krka« Sibenik, SOUR industrije aluminiјa »Boris Kidrić« Sibenik (Tvornica aluminiјa Lozovac i RO »Elementes«), SOUR »Sibenka« Sibenik — RO »Ugovostiteljstvo« (OOUR-i »Rivijera«, »Solaris«, »Vinoplod« i »Jadrantours«), »Jadrolinija«, SIZ fizičke kulture općine, Savez za fizičku kulturu, Dom JNA, Turistički savez općine i NISRO »Stampa« Sibenik. (Ante Juras)

• **»Paklenica '86.«** Ovogodišnji međunarodni skup alpinista »Paklenica '86« održan je od 27. travnja do 3. svibnja u organizaciji Komisije za alpinizam PSH. Bio je to prema ocjeni sudionika do sada najbolje organizirani skup te vrste. Istaknuti alpinist i predsjednik KKA PSJ Bojan Polak kaže da je ove godine organizator na zanimljiv i nemametljiv način uspostavio kontakt sa studio-nicima, pa je sve besprekorno funkcionalnije. U tome su veliku ulogu imale i »Vijesti« koje je organizator svakodnevno izдавao. Naime, jedna skupina alpinista odrekla se prilikom ovog skupa uspona na stijene i bavila se isključivo prikupljanjem informacija koje bi mogle zanimati studio-nike skupa. Druga novina u ovoj godišnjem skupu bila su predava-

nja svake večeri u hotelu »Alan«. Istaknuti alpinisti Tone Skarja, Stanko Gilić, Muhamed Gafić i drugi, uz diapo positive komentirali su pohode u svjetska velegorja. U programu skupa održano je i II prvenstvo Jugoslavije u brozom penjanju. Prijavljeno je 11 natjecatelja, a prema očekivanju sva tri mesta osvojili su natjecatelji iz Slovenije: Metod Skarja 3.17,97, Srećko Likar 3.22,4 i Marko Čufar 3.41,1. Oni će zastupati Jugoslaviju na evropskom prvenstvu u brozom penjanju koje će se tokom ove godine održati na Krimu (SSSR). (J. Kopić)

• **Cerro Torre.** U povijesti svjetskog alpinizma jedan je od najtežih penjačkih smjerova. Nalazi se u Patagoniji (Ognjena zemlja), a težine je VIII+, A-4. Prvi su ga prošle godine ispunjeli slovenski alpinisti i dali mu naziv »Jugoslavenski smjer«. Tom su prilikom snimili i film koji će uskoro biti prikazan i u Zagrebu. Film je inače dobio prvu nagradu na poznatom Festivalu sportskog filma u Trentu.

• **Dom na Jankovcu** je stalno otvoren i potpuno opskrbljen. Raspolaze se 80 ležajeva. Za rezervacije treba se obratiti na adresu: Planinarski dom Jankovac, Miro Lay, 54516 Slatinski Drenovac. Pristalice obilaska planinarskih transverzala mogu u domu nabaviti dnevnike »Slavonskog planinarskog puta«, »Jubilarnog Jankovčkog puta« i »Osječkog pješačkog puta«.

• **19. Trofej »Oslobodenje Našica«.** U noći između 12. i 13. travnja PD »Krnđija« Našice održalo je po 19. put noćno orijentacijsko natjecanje »Trofej oslobodenja Našica«. Posebno loše vrijeme (kiša, snijeg,

vjetar) cijelog dana. nastavilo se i u noći, tako da se mnoge prijavljene ekipe nisu pojavile na startu. Ipač našlo se i u ovakvim uvjetima 16 upornih ekipa i to 6 omladinskih i 10 seniorskih, koje su trebale proći kroz 7 odnosno 10 KT u dužini od 7,8 odnosno 12,5 km zračne linije. Po ocjeni sudionika to je bilo jedno od najtežih natjecanja, zbog vrlo teške i nepogodne noći sa svim vremenjskim neugodnostima, što je utjecalo i na organizaciju natjecanja, ali je ipak sve prošlo u regularnom nadmetanju. U kategoriji omladinaca 1. mjesto je zauzeila ekipa »Papuk I« Virovitica, 2. PD »Klikun« Pleternica, 3. O. I. »V. Nazor« Našice, a u kategoriji seniora 1. mjesto PD »Papuk« Virovitica, 2. PD »Krndija« Našice i 3. »Tisak« Našice. Smještajni objekti i stazabili su na dobroj lokaciji, a također je bio dobar prihvat natjecatelja. Sudjelovalo je ukupno 48 natjecatelja dok je veći broj članova bio na kontrolnim točkama i u drugim aktivnostima. U 1987. godini PD »Krndija« slavi 65. obiljetnicu planinarstva u našičkom kraju, 25. obiljetnicu djevojana i rada pod sadašnjim imenom i 20. obiljetnicu kontinuiranog svakogodišnjeg noćnog orientacijskog natjecanja, pa će se ovoj aktivnosti dati poseban značaj, kako bi se ne samo dosegao već i premašio broj od 26 ekipa koje su se natjecale u 1985. g. Predsjednik društva Z. Marman i predsjednik odj. ekipa D. Irha već sada poduzetim akcijama, ne samo da to obećavaju, već i nepobitno potvrduju.

(D. Trošelj)

• Planinarski klub Split bio je 8. lipnja organizator i domaćin natjecanja u orientaciji, koje se održalo na Kožjaku tj. Malačkoj. U natjecanju su sudjelovala sruštva iz Splita: »Split«, »Moso«, »Kožjak« i »Marijan« te društva iz Sibenika i Kardeljeva i izviđačko društvo Splita. Natjecanje se održalo po lijepom sunčanom vremenu uz prisustvo mnogobrojnih planinara i ostalih posjetilaca. (Jelena Ristić)

• 29. memorijal »Janko Mišić«, u nedjelju 11. svibnja održano je u Samoborskom gorju orijentaciono natjecanje XXIX memorijal Janka Mišića. Prisustvovalo je oko 200 natjecatelja iz desetak planinarskih društava (PD Brežice, »Japetić« Samobor, »Javorak« Paracin, »Naftaplin«, »Nikola Tesla«, »Novi Zagreb«, »Rade Končar«, POK Maksimir, »Vihor«, »Zagreb-Matica« i »Željezničar« — svi iz Zagreba). Najbrojnije su bile ekipе iz Osnovne škole Rude, odn. PD »Japetić«. U kategoriji pionira prva tri mesta zauzele su ekipе OS »Rude«. U kategoriji mladih članova (od ukupno 15 ekipa) ekipa PD »Japetić«, PD kategoriji starijih članova (od u- »Nikola Tesla« i PD »Vihor«, U ukupno 5 ekipa) ekipa PD »Vihor«, »Rade Končar« i PD »Vihor«. U kategoriji brzički muški bili su najbolji pojedinci iz POK Maksimir, PD »Vihor« i PD »Javorak« Paracin, a u kategoriji brzički ženske PD »Vihor« (prva dva mesta) te PD »Zagreb-Matica«. Natjecanje je održano na terenima Ruda, Braslovča, Preseke i Oštrea u organizaciji AO PD »Željezničar« iz Zagreba.

• Obnova Doma na Risnjaku. Inicijativom Predsjedništva PSH pokrenula je akciju za obnovu doma u Nacionalnom parku Risnjak, koji je u takvom stanju zaštušten da se gotovo više ne može koristiti. Napisan je Samoupravni sporazum o obnovi doma koji će prema predviđanjima PSH potpisati najmanje pedesetak organizacija: društveno-političkih, organizacija udruženog rada, Republički SIZ za fizičku kulturu, kao i općinski SIZ-ovi za fizičku kulturu i rekreaciju. Osnovan je koordinacijski odbor od 26 članova u kojem su istaknuti društveni i društveno-politički radnici općina Rijeka i Delnice. Predsjednik odbora je poznati politički radnik i planinar Vlado Mihaljević. U okviru odbora posebna operativna grupa se brine o tekućim problemima organizacije obnove. Troškovi obnove doma iznosit će 2,5 milijarde starih dinara, a sredstva su već počela pristizati. U akciji će sudjelovati i pripadnici garnizona JNA Delnice koji će osigurati prijevoz planinara na razine akcije i prevesti sav materijal do mjesta gradnje. U dobrovoljnim radovima sudjelovat će 400 planinara iz planinarskih regija: Zagreb, Rijeka, Istra i Gorski kotar, te 240 vojnika garnizona JNA Delnice. Radne akcije će se odvijati u nekoliko narednih vikenda, a prva će biti 14. i 15. lipnja. Nakon obnove u domu će biti Centralna planinarska škola PSH u kojoj će se obučavati svi planinarski kadrovi. U Predsjedništvu PSH zadužen je za obnovu doma i koordinaciju Zarko Alujević, tel. 041-525-359.

• Zadarski planinar na himalajskom vrhu — Član PD »Paklenica« iz Zadra, Bogdan Brakus, uspeo se 11. svibnja »Poljskim smjerom« na himalajski vrh Cho Oyu, visok 8201 m, kao član švicarske ekspedicije pod vodstvom Stefana Wörnera. U usponu je sudjelovao i glasoviti austrijski himalač Peter Habeler koji se uspeo na Mount Everest bez boce s kisikom. Brakusov potuhvat vrijedi zabilježiti jer je to prvi jugoslavenski uspon na ovaj osamstisnjak u Himalajima. (Z. P.)

• PD »Krajina« iz Cazina organiziralo je jedinstven planinarski pothvat. Oni su grupno krenuli začrtanim stazom od Cazina do Sturlića, Ogulinu i Vrbovskog te Nemskom Lokom do Kočevja i Ribnica prema Ljubljani i tamo posjetili Klinički centar u Ljubljani gdje se je lječio drug Tito. Citavom dužinom puta gradani su im priredili srdačan doček.

(D. Mamula)

• 27. partizanski marš u Končarov Kraj organiziralo je PD »Rade Končar« iz Zagreba mjesecu svibnju. Sudjelovali su planinari iz Bjeljice, Rijeke i zagrebačkih društava. Vode puta bili su Gomzi i Nemeć, a vodili su bespriječno. Planinari su obišli Crnopac, Baške Oštarije, Kubus, Lisin i rodnu kuću Rade Končara, a jedan dio i Medvjedak kod Plitvičkih jezera. (J. Sakoman)

• Markiran planinarski put od Zrmanje do Tiškovca. Planinari »Rade Končar« ovog su proljeća nastavili s markiranjem putova na prostoru između Velebita i Dinare. Nakon što je prošle godine markiran put na Poštak (1425 m), ovog su travnja nastavili dalje i markirali put od Poštakovih stijena, preko Ljubline poljane i Sibenika do Babica jezera ponad Tiškovca. Oživljeno je tako i planinarna otkriveni stari pastirski put koji kruži pristrancima okolnih bregova u tim planinarski rijetko posjećenim krajevima. Staza je dugačka malo više od pet sati, čemu treba dodati i jedan sat odvojka na vrh Poštak. Navedim svojim dijelom, osim početnog uspona od Zrmanje i naglog spuštanja na Babica jezero (650 m), staza kruži planinom na visini od tisuću metara. Kratak opis puta: Od Otrića (želj. st. Zrmanja) kroz crnogorični Šumarak, zatim kratko cestom da bi vrio brzo skrenuli desno i nastavili uspon kamenim proplocima Poštaka. Od želj. stаницe do Poštakovih stijena ima 1,40 sati hoda. Markacija desno vodi na vrh (1 h), a lijevo proplankom, kratko šumom i zatim cestom nastavlja do lokve na Ljubljinoj poljani (30 min). Put nastavlja dalje putem sjevera (oznake na kamenu!) Šumovitim proplocima Ljubline poljane, a zatim Paleža, da bi nakon 1,40 sati stigli na poljanu Sibenik (izvor koji ljeti presušuje). Nakon Sibenika nastavljamo pristrankom brda do prijevoja ispod vrha Cibalj (1140 m) odakle se put serpentinama spušta na Babica jezero (1 sat). Od Babica jezera do želj. stаницe Tiškovac ima svega 10 min hoda cestom. Nadamo se da će planinari PD »Rade Končar« nastaviti dalje s označavanjem puta, kako prema Dinari, tako i prema Velebitu.

(K. Milas)

• PD »Vinica« iz Duge Rese, u suradnji s PD »Dubovac« iz Karlovca, markiralo je prilazne puteve na V.nicu (321 m). PD »Dubovac« markiralo je prilazni put iz smjera Karlovca, a PD »Vinica« markiralo je prilazni put opisan u knjizi Z. Poljaka »Planine Hrvatske«. Trenutno je prilaz vrhu otežan zbog gustog raslinja, ali namjeravamo organizirati radnu akciju na raščićavanju. Time bi se dobio nesmetan pristup vrhu. U planu je i ponovna gradnja piramide, cime bi se omogućio bolji vidik s vrha, otežan zbog visokog drveća.

(Antun Maraković)

• PD »Zavižan« iz Senja, koje na ovom području djeluje punih 35 godina, vrlo je aktivno i iz godine u godinu sve više se popunjava novim članovima. Sada ih ima preko 360. Pored toga što osvaja visove, društvo je sudjelovalo na pošumnjivanju parka Nehaj i obilježavalo planinarske staze na Velebitu, a ima i tradicionalnu suradnju sa drugim društvima. Za plodnu aktivnost priznanja je primilo 11 članova. Na skupštini, koja je održana nedavno, izabran je novi Izvršni odbor sa 13 članova. Presjedavajući je Jure Tomljanović. (D. Mamula)

● Planinarski dom »Duro Pilar«, kojim gospodari Pl. društvo »Dilj« Slavonski Brod, nakon adaptacije i dogradnje raspolaže s dvadesetak ležaja. U domu je moguće uslužiti sedamdesetak gostiju. Nalazi se u Brodskom Vinogorju, samo tri kilometra udaljen od Slavonskog Broda. Prilaz domu je veoma jednostavan. Sa željezničkog i autobusnog kolodvora postoji autobusna linija. Svakih 45 minuta autobus vozi u pravcu Brodskog Vinogorja, a označen je natpisom »Korzo-Korzo«. Autobusom se vrlo brzo stiže do ispod Brodskog brda, odakle preostaje još desetak minuta pješačenja do doma. S terase doma pruža se vidik u čijem je centru panorama Slavonskog i Bosanskog Broda, meandri rijeke Save, pogled na auto-put i cijelu brodsku okolicu. Za posjetioce koji dolaze kolima važno je da znaju da se kod benzinske pumpe, na ulazu u Slavonski Brod, treba s auto-puta odvojiti na suprotnu stranu od grada prema Brodskom brdu i za par minuta kolima stići do doma. Tko želi obići i razgledati Dili-goru, a posebno u njenom srcu smješteno Sovsko jezero, kanjon Pljuškaru, umjetno jezero Petnju i druge kontrolne točke i pri tom osoviti i planinarsku značku, može se obratiti na telefon 055/234-499 (Dražen Smoljan). Na taj način mogu se dobiti detalji o mogućnostima smještaja, prehrane i drugim uslugama u domu.

(Teodor Trifunović)

● PD »Kamenar« iz Sibenika u suradnji s planinarskom sekcijom »13. maja«, koja djeluje pri PD »Željezničare« Zagreb, organiziralo je provoštanjski izlet na brdo Debeljak kraj Sibenika. Izlet je upriličen točno na godišnjicu prvog zajedničkog izleta ovih dva društava, kada je na vrh postavljena nova metalna kutija s upisnom knjigom i žigom. Sa zbornog mesta u selu Bilice, zaseoku Stubali, kod spomenika žrtvama fašističkog terora, krenulo je četredesetak planinara i izletnika iz Sibenika, Zagreba, Kutine, Ivanici Grada i Splita, te omladina sela Bilice. Stazom uređenom i markiranom još 1982. godine, za manje od jednog sata popeli smo se do vrha, koji ima tek 169 m nadmorske visine, ali se za lijepa vremena s nega pružaju prekrasni vidici sve do otoka Visa i Kornata, a na drugoj strani do Velebita, kajniona Krke, Dinare, Promine, Svilaje, Trtara i Mosora. U knjigu na vrhu upisalo se do danas skoro 700 posjetilaca iz svih krajeva naše zemlje te iz Čehoslovačke, SR Njemačke, Francuske i Italije. Spustivši se na drugu stranu Debeljaka, stigli smo do cilja našeg puta, do u ratu spaljenog sela Razori gdje je također podignut spomenik palom narodu i borcima ovog kraja. Selo je danas napušteno, a tek nekada obiteli iz Sibenika i okoline obraduju vinograde i održava skromne objekte. Uz put se često susreću i dobro očuvane nastambe »ćemeri« ili »bunjeve«, karakteristične za naše priobalne krajeve. Prema dogovoru s Mjesnim udruženjem SUBNOR-a MZ »Crnica« Sibenik, tu nas je već čekao borac Sibenskog kraja Paško Ninić koji je više od pet kilometara puta od svoje kuće, onako, po navici, prešao pješice. Tu pred urušenim zidovima i nagorjelim krovovima

**Planinarski dom
»Duro Pilar«
(Brodsko vinogorje)**

kuća. Paško nam je govorio o borbi i stradanju naroda Šibenskog kraja i posebno o detaljima stradanja seljana iz Razora. Nakon održanog sata povijesti i polaganja vijenca na spomenik žrtvama fašističkog terora, okrijepili smo se onim što smo ponijeli u planinarskim torbacima, da bi se potom drugim dijelom kružne staze spustili u zaselak Stubali, smješten na južnoj obali Prukljanskog jezera. No, ovim naše prvomajsko druženje nije bilo iscrpljeno. Domaćin nas je već dva dana poslije doveo sježe markiranim stazom, tzv. »Tominom stazom«, na predivni i iznenadenja pun Trtar, sa svojim drugim po visini, 496 m visokim vrhom Orlovačom, gdje je također postavljena kutija s upisnom knjigom i žigom. Za ovaj put toliko i dovidenja do slijedećeg druženja.

(Zarko Milic)

● Planinarska škola PD »Zagreb Matica«. Omladinska sekcija ovog društva organizirala je planinarsku školu od 5. ožujka do 21. svibnja. Završilo ju je 10. 20. 29. upisanih polaznika. Njima su svečano uručene diplome, a dvojica (Nataša Polić i Damir Vlahović) dobili su i prigodnu nagradu. U okviru škole održano je 12 predavanja i organizirani su izleti, od kojih je najveći bio na vrh Dinare.

(Mirna Sabić)

● Našičani na najvišem vrhu Mađarske. Od 1.-3. svibnja 48 članova PD »Krndija« Našice boravilo je u Mađarskoj na planini Matri, 350 km od Našica. U turističkoj bazi Sástó (500 m) je organiziran dosta ugoden smještaj. Idući dan svih 48 planinara se bez korištenja planinarskih oznaka (ovdje ne postoje?) za 2.5 h popelo na Kékes (1014 m), naiviši vrh Mađarske, do vršne piramide i lijepog vidišta. Međutim, prav je uitak bio lijep grebenski put do vrha SAS-KO (898 m), na kojem su uživali u mirisu cvijeća i biljnim obraslinama, istim onima koje nalazimo i na našem Papuku. Zadovoljni s upoznavanjem još jedne planine, vraćali smo se preko izletničkog centra Mátraáza a odatle preko Farkas kuta u Sástó. Navećer je organizirano društveno veče, a u povratku posjeta i razgledanje glavnog grada Budapesta.

Eto, i »ravna« Madžarska može biti planinarama zanimljiva. Mislimo svi, opravdano! (D. Trošelj)

● PD »Kalinik« Križevci održalo je 1. lipnja skupštinu. Društvo broji 362 člana. U toku 1985. aktivnost društva počela je već u prvom danima siječnja školom planinarskog podmlatka u trajanju od sedam dana u Mežicama u Sloveniji, gdje je učestvovalo 68 pionira i mlađih omladinaca, a u organizaciji skijaške sekcije. Uz Međunarodni dan žena 10. ožujka na Kalniku je održana tradicionalna akcija »100 žena na vrh Kalnika«. Početkom travnja obnovljene su planinarske oznake na »Putu kalničkih partizana«, te na dionicici »Zagorskog planinarskog puta« (ZPP). Društvo aktivno sudjeluje u radu Svjetske ZPP. Provodene su akcije uređenja okolisa doma na Kalniku, a 22. lipnja održana je na Kalniku svečanost povodom pedesete godišnjice otvorenja planinarskog doma. Organizirani su višednevni izleti (Velebit, Gorski kotar, Kamniške Alpe, Triglav) a 40 članova bilo je na sletu mlađih planinara Hrvatskog zagorja i Međimurja u Čakovcu. Na proslavi 110. godišnjice prvog izleta HPD-a bilo je 45 članova. U organizaciji našeg društva održan je na Kalniku tečaj za vodiče PSH s 28 učesnika iz 7 društava (iz našeg 8 članova). »Put kalničkih partizana« prošlo je 1985. oko 280 planinara iz svih krajeva zemlje. Uz godišnjicu proslave II okružne konferencije KPH na Kalniku društvo je uredilo zgradu. Skijaški vikend na Rogli provedlo je oko 40 članova skijaške sekcije. Novi predsjednik društva je Željko Husinec, a tajnik Nataša Jelić-Versić. Aktivnosti u 1986: školovanje planinarskog podmlatka, organizacija takmičenja, planinarskih pohoda, održavanje »Puta kalničkih partizana« (Lepavina – Varaždinske Toplice), organizacija vodičke službe, zaštita čovjekove okoline, posumljavanje Kalnika, održavanje kuće na Kalniku, uključivanje u rekreaciju građana i radnih ljudi. U društву djeluju uz izletničku sekciju alpinističku, omladinsku, gospodarsku, seniorsku, sekcijsku transverzalu i skijašku sekciju. (Daniela Husinec)

● **PD »Klikun« iz Pleternice** održalo je skupštinu s uobičajenim dnevnim redom. Uz brojne akcije, posebno treba istaći pohod na Medvednicu. Samoborsko gorje, obilazak Kapelskog planinarskog puta, uspon na Triglav, Rtanj, te na Musalu u Bugarskoj. Proveden je niz radnih akcija, a nisu izostale niti sportske aktivnosti. Sve je to uređeno vlastitim ulaganjima, zato je nužno ambiciozni program rada poduprijeti sredstvima društveno-političke zajednice i udruženog rada, rečeno je.

Prikazani su diafilmovi o aktivnostima društva, »Papućkim jaglacima« i Stanici GSS Slav. Požeška.

(I. J.)

● **Iz PD »Sokolovac« u Slav. Požeži.** Krajen sletnja je u Slav. Požeži Ivan-Drago Trošeli, član Planinarskog društva »Papuk« iz Našica, održao predavanje, uz diafilmove i autentičnu glazbu, o usponu na Visoki Atlas, najviše gorie Sieverne Afrike. Na tom pohodu, uz pet našičkih planinara, bile su i Požežanke, sestre Zelika i Vesna Krpan. Na godišnjoj skupštini požeških planinara, održanoj u domu u Velikoj krajini veljače, u Izvrsni odbor su kooptirani Dobrinka Dragojolić, Gordana Stulić i Krešimir-Antun Parac. Takoder su uručeni Zlatni znakovi i diplome PSJ, aktivistima Stipejanu Lošiću i Ivici Martineku, a Ivan Jakovina i Milan Kaučić primili su priznanje PD OKI iz Zagreba, te transversalne značke za Paklenički planinarski put i Planinarski put »Vis«. Prikazani su i diafilmovi o aktivnosti PD »Sokolovac« u minuloj godini. Požeški planinari su nakon 25 godina čekanja dobili društvene prostorije. To mogu zahvaliti razumijevanju članova kolektiva Graficke radne organizacije »Aleksandar Taikov« Slav. Požeža. Zato molimo planinarska društvo da u buduće postu šalju na adresu: Planinarsko društvo »Sokolovac«, Trg maršala Tita 13. 55300 Slav. Požeža. U subotu 13. travnja je 10 požeških planinara prisustvovalo proslavi 41. obilježnice proboja Srijemske fronte. Organizatori svećanosti, na kojoj je bilo više od 1000 izviđača i planinara iz cijele zemlje, bile su društveno-političke i radne organizacije, te PSD »Železničar« iz Šida. Unatoč lošem vremenu mnogi su prošli dio Planinarskog puta »Sremski front«, među njima i požeški planinari.

(I. J.)

● **Planinarski klub »Split«** održao je svoju godišnju skupštinu 28. ožujka u svojim prostorijama uz prisustvo mnogih planinara. Tom prilikom uručena su mnoga priznanja zaslužnim članovima kluba, te izabran novi upravni odbor. Članovi društva su bili jako aktivni. Posebnu povahulj treba dati planinarama koji su požrtvovnim radom sposobili jedan stari bunker i uredili ga za potrebe planinara. Bunker će biti sasvim uređen tokom ove godine, ali se u njemu može već sada boraviti uz ugodno paketanje vatre. Pristupacan je svim planinarima uz prethodnu najavu te neka ovo posluži i kao javna obavijest.

(Jelka Ristić)

● **Skola za podmladak PD »Ravna gora«.** Društvo je vrlo uspješno organiziralo i privelo kraj planinarsku školu za podmladak u Osnovnoj školi »Božena Plazzeriano« Varaždin, za učenike V. razreda, u trajanju od 1. III-24. V za 42 polaznika. Predavanja o planinarstvu održala je predsednica Društva Vladimira Horvat, o prvoj pomoći i zaštitni dr. Zorica Bauer, o osnovi GSS-a ing. Zlatko Smerke, a o orientaciji Ivica Melnjak. Organiziran je i izlet u Samoborsko gorje. Zelja je članova društva da i u srednjoškolskim centrima Varaždina organiziraju sekcije i tako što više mlađih upute u radost i ljepotu druženja s prirodom.

(Mira Sincek)

● **Riječani opet na Kordiljerama.** Petorica članova AO PD »Kameňák« Riječka, Predrag Mladinović, Damir Košta, Marinko Čagnoja, Željko Starčević i Predrag Juroš, nakon višemesečnih priprema otkupovali su sa ekspedicijom »Cordillera Bianca '86« u Peru radi pokušaja osvajanja južnoameričke masiva Huascaran čiji visovi diraju nebo u visini od 6395 m. Novac za putovanje članovi ekspedicije sami su zaradili na teškim i opasnim poslovima. (D. Mamula)

● **Od škole planinarska kuća.** PD »Industrogradnja« iz Zagreba poduzelo je akciju da se napuštena škola u Ravnom Dabru na Velebitu spasi od propasti i adaptira za planinarske potrebe. U tu svrhu organiziralo je nekoliko dobrovoljnih akcija svojeg članstva a pri-družili su se i planinari iz drugih društava. Planinari odsjedaju u hotelu »Velebno« na Oštarijama, rade preko vikenda a osigurana im je i hrana, po cijeni od 2.000 dinara, zajedno s autobusnim prijevozom. Društva koja se žele priključiti ovoj akciji mogu se javiti na adresu društva (Zagreb, Savska 66).

● **Planinarska škola PD »Sljeme«.** U organizaciji PD PTT »Sljeme« iz Zagreba je od 2. travnja do 28. svibnja održana peta planinarska škola. Polaznici škole su prisutstvovali predavanjima, vježbama i izletima. U prostorijama društva se održavao teoretski dio nastave, na praktičnim vježbama na terenu bili su iskusni instruktori PSH, a izlete su organizirali i vođili ih članovi PD »Sljeme«. Izleti su održavani u okolini Zagreba, a dvodnevni, završni izlet na Ivančiću. Po završetku škole provedeno je testiranje polaznika. Završilo ju je 38 polaznika, za što im je na završnoj svečanosti uručeno odgovarajuće priznanje društva i diploma PSH.

(Ladislav Janeš)

● **U povodu međunarodnog dana zdravlja** planinari PD »Ravna gora« Varaždin organizirali su tri interesantna i atraktivna izleta: 6. IV na Ravnu goru za sve planinare i gradane Varaždin, 20. IV u Samoborsko gorje (sudjelovali su članovi seniorske skupine, članovi CK, pionirska sekacija Osnovne škole »Božena Plazzeriano« iz Varaždina, te učenici Vrtljarskog školskog centra iz Vinice) i treći 26. i 27. IV na Ravnu goru za članove planinarske sekcije Radne organizacije VIS Varaždin. Karakteristika svih izleta je dobra organizacija, uspješna realizacija i masovni odaziv.

(Mira Sincek)

● **Planinarsko društvo u Kliničkom bolničkom centru u Zagrebu** osnovano je na osnivačkoj skupštini 22. svibnja na inicijativu dr. Željika Poljaka i dr. Ivana Brečeka. Osim zdravstvenog kadra bolnice i Medicinskog fakulteta, okupila i ostale profile radnika a takoder i članove obitelji. Odziv za učlanjivanje je neobično dobar i očekuje se uspješan rad.

● **Jubileji Istarskog planinarskog puta.** Na Poklonu, prijevoju Učke, 1. svibnja je PD »Željezničar« iz Zagreba održalo skromnu svečanost posvećenu X obljetnici IPP-a »Labinska republika« od Slavnika Čičarićom do Učke, te XV obljetnici početka rada na povezivanju Slovenske planinske poti s Putom po planinama Hrvatske. Na svečanosti su se okupili planinari Rijeke, Opatije, Pazina, Ilirske Bistriće, Kopra i Zagreba. PD »Željezničar« dodjelilo je zahvalnice mnogim pojedincima, planinarskim društvima, savezima i DPO-ima, koji su svojim doprinosima pomogli, da se IPP održava. U proteklo vremenu obišlo ga je 125 planinara čitavog zemlje, te susjednih zemalja, potom Francuske, Zapadne Njemačke, Čehoslovačke i daleke Australije. Na Zbevniči, Istarskom »Triglavu«, svake se godine okupio nekoliko stotina planinara i ljubitelja planina. Pripusti su obilježeni od Podgorja, Jelovice, Dana, Trstenika, Buzeta, Zazida i Rakitovca. Uključilo se i PD »Glas Istre«, koje već održava put od Slavnika do Račje Vasi. Sada se vode razgovori o održavanju čitavog puta u zajednici s PD »Željezničar« iz Zagreba. Navest cemo nekolikom pojedinaca i organizacija, koje su svojim doprinosima mnogo pomogle, a to su: Josip Cerovac i Željko Marinac iz Buzeta, Antun Rumac iz Rijeke, Zivko Milanović iz Pazina, te Ettore Poporat iz Dana. Potom RO »Franck«, »Josip Kraš« i »Pobjeda« iz Zagreba, te OOUR-i ZTP-a Zagreb, ZOP Pula. Gradsko sindikalno vijeće i Republički odbor za promet i veze iz Zagreba, hotel »Adria« iz Ankaranu i skupštine općina Koper, Buzet, Pazin i Labin.

(Josip Sakoman)

Odlukom skupštine PSH, a na poticaj Komisije za alpinizam, osnovan je 1962. ekspediciski odbor i ekspedicijski fond doprinosom od članskih markica radi financiranja prve hrvatske alpinističke ekspedicije, ali kako su sredstva prikupljena na taj način bila nedostatna, upotrijebljena su većim dijelom kao pomoć jugoslavenskim himalajskim ekspedicijama što su ih organizirali slovenski alpinisti. Zahvaljujući ovladavanju tehnike penjanja u ledu na tečaju 1969. godine, moglo se konačno prići organiziranju Prve hrvatske alpinističke ekspedicije 1971. na Grenland. Tada je u području Ingolffjelda ispenjano nekoliko smjerova koji su ušli u analu svjetskog alpinizma. U vezi s proslavom 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj osnovan je 1974. u PSH ekspediciski odbor na čelu s dr Željkom Poljakom, a sa ciljem da se osvoji Aconcagua u Andama. U okviru priprema i treninga upućena su ljeti te godine šestorica penjača kao članovi Jugoslavenskog pohoda na Kavkaz. Tom prilikom je odlom ledene lavine na Ušbi usmrtio četvero kandidata za Ande. U toj najvećoj nesreći u povijesti hrvatskog planinarstva poginuli su Urso Vrdoljak i Viktor Tabaković iz Zagreba, te Nenad Čulić i Ante Bedalov iz Splita. Unatoč toj nesreći, pripreme su nastavljene i sastavljena je nova ekipa koja je uspješno završila ekspediciju.

U novije doba nije više glavni ekspediciski problem kvalitetan penjački kadar nego finansijska strana pothvata. Ekspedicije u daleka gorja postala su za nas preskupa (npr. jedna himalajska ekspedicija košta više od jednogodišnjih prihoda PSH). Osiguranje materijalnih sredstava zahtijeva veliku snalažljivost i pozrtvovnost članova ekspedicije, no unatoč uloženim naporima, za veće ekspedicije uvijek je trebalo naći sponzore, mahom iz privrede.

Zahvaljujući razvijenom razvitu prometu u globalnim razmjerima, ekspedicije su postala redovna alpinistička djelatnost koja nije više monopol jakih planinarskih središta. Unatoč privrednim restrikcijama i osromašenju finansijskih izvora, ekspedicijska se djelatnost nastavlja, a penjači sve više finančiraju svoje pohode vlastitim sredstvima, koja stječu npr. na taj način da svoje penjačko umijeće angažiraju na poslovima koji nisu dostupni običnim građanima (npr. radovi na tvorničkim dimnjacima ili zidovima solitera). Postepeno se mijenjaju i ciljevi ekspedicija. Danas je na geografskim kartama vrlo teško pronaći još neki neosvojeni vrh i zato se sada ide na osvojene vrhove ali sve težim smjerovima kroz dosad neosvojene stijene.

Budućnost našeg ekspedicionalizma postepe-
no prelazi okvir planinarske organizacije. Za organiziranje ekspedicije nije više potrebno, kao nekad, napregnuti planinarsku organizaciju cijele republike, one postaju privatni hobи dostupan onima koji mogu pribaviti dosta novaca, a što se organizacijske strane tiče, penjači se mogu osloniti na neko od brojnih poduzeća u svijetu koja se profesionalno bave organiziranjem ekspedicija i trekkinga, tako da alpinistima preostaje samo — penjanje.

Iako smo malen narod, s relativno siro-
mašnom ekonomskom osnovom, možemo biti zadovoljni dometom našeg ekspedicionalizma. Naši su alpinisti postigli mnoge zapažene us-
pjehe u visokim svjetskim gorjima, na svim kontinentima. U Himalaji su bili nekoliko puta, a noga našega čovjeka bila je i na vrhu Mount Everesta (Stipe Božić 1979). Ni naše alpinistkinje ne zaostaju za svjetom. Ana Mažar iz Splita drži ženski visinski rekord u Hrvatskoj svojim usponom 1982. na Pik Komunizma (7495 m) u Pamiru i, upravo dok

Cilj HAEG 71 (Prve hrvatske alpinističke ekspedicije "Grenland 1971") nije bio izabran nasumice. Dolfi Rotovnik, član PDS "Velebit" iz Zagreba, sa stalnim boravkom u Danskoj, stekao je iskustva kao član danskih ekspedicija na Grenland (na slici transportira opremu Nansenovim saonicom) te posilje potaknuo našu ekspediciju na Grenland i u njoj sudjelovao kao član.

ovo pišemo, nalazi se na putu prema Himalaji gdje je očekuje još viši vrh.

Era klasičnog ekspedicionalizma je za nama, no teško je predvidjeti kako će se dalje razvijati ova atraktivna grana planinarske djelatnosti. Možda nam u sadašnjem prijelaznom razdoblju mogu nagovijestiti budućnost slijedeće činjenice:

- sve češći odlazak naših penjača u strana gorja u privatnom ili polupravatnom aranžmanu,
- male i vrlo pokretne ekspedicije (tzv. džepne ekspedicije) koje osvajaju vrhove »mujevitom brzinom,
- korištenje uhodanih trekkinga za prilaz vrhovima umjesto nekadašnjih glomaznih karavana od stotine nosača i vodiča,
- gotovo iscrpljen popis atraktivnih ekspedicijskih ciljeva koje su pružale »bijele mrlje« na geografskim kartama,
- zasićenost javnosti vijestima o senzacionalnim penjačkim uspjesima,
- sve veća uloga penjačke tehnike zbog čega ekspedicije postaju penjačke ekshibicije a sve manje sadrže onoga čime se odlikuje planinarstvo kao cijelina.

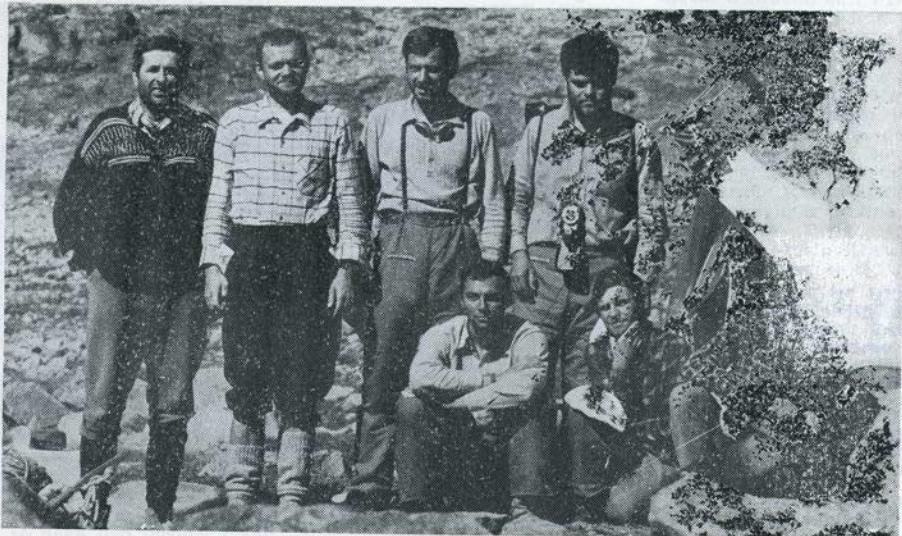

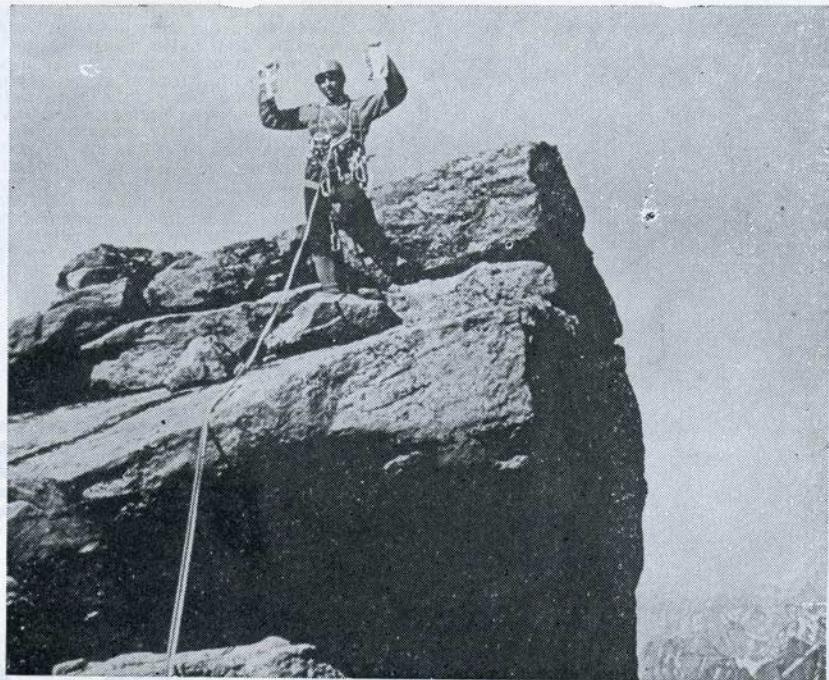
Ing. Jerko Kirigin (Zagreb 1942), fizičar u Zagrebu, član PDS »Velebit«, voda prve i druge hrvatske ekspedicije (Grenland, Ande), zatim ekspedicije na Alpamayo (1981) i Mt St Elias na Alasci (1983), a sudjelovao je i u drugim ekspedicijama

Lijevo: Amblem HAEG 71

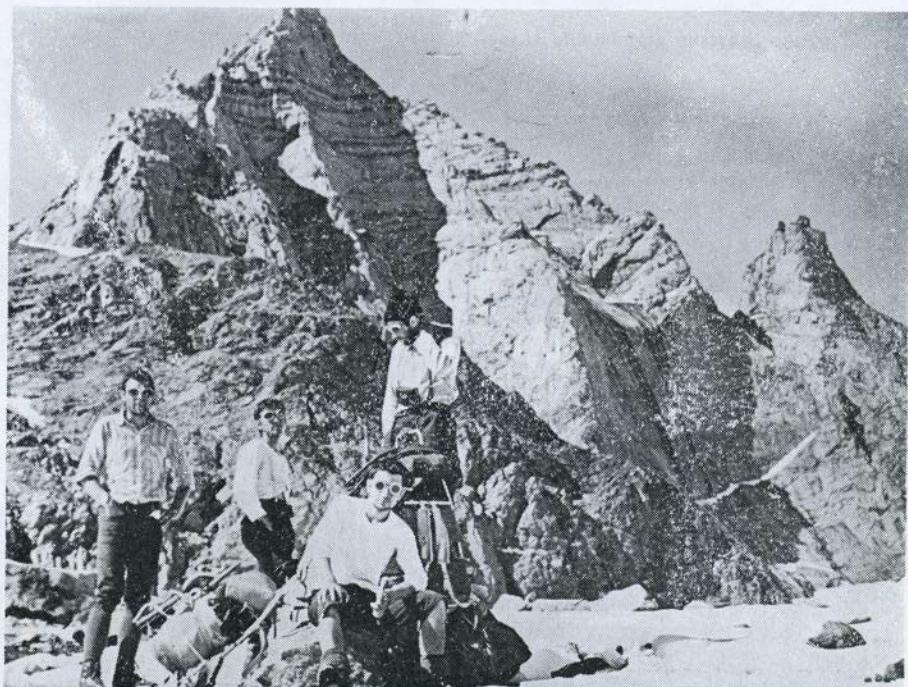
Dolje: članovi HAEG 71. Stoje Dolfi Rotovnik, Branko Separović, Jerko Kirigin i Hrvoje Lukatela. Sjede Nenad Culić, Vladimir Mesarić i Marijan Čepelak

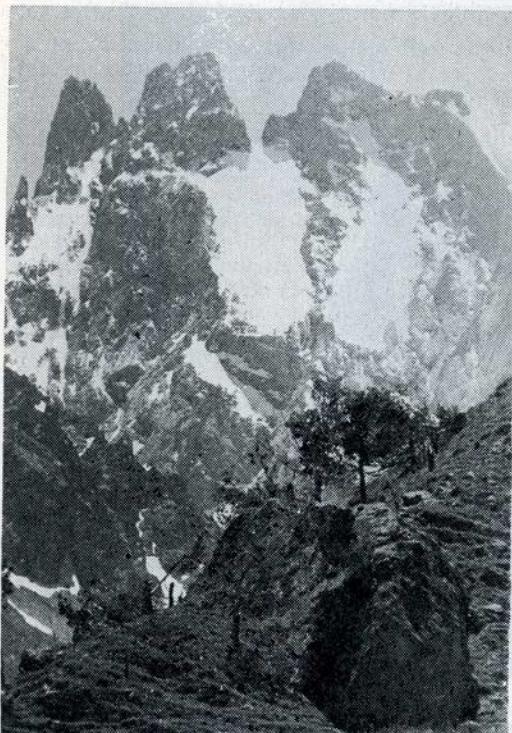

Glavni uspjeh HAEG 71 bio je prvi uspon na dotad neosvojeni Ingolffjeld, nazvan zbog težine Grenlandskim Matterhornom. Taj je uspon registriran u analima svjetskog alpinizma. Na slici Marijan Čepelak sa zastavicama na vrhu

Prvenstveni uspon na Ingolffjeld (2560 m) izveden je smjerom koji su penjači nazvali Hrvatskim grebenom (brid koji s desna vodi prema vrhu). Na podnožju je jurišna četvorka: Ćullić, Mesarić, Čepelak i Kirigin

Gore: Vrh Sheljda (4320 m) u Kavkazu i u podnožju stijena na koju su članovi Hrvatskog alpinističkog pohoda »Kavkaz 1981« (str. 249) postavili spomen-ploču četvorici poginulih drugova

Desno: amblem Druge hrvatske alpinističke ekspedicije u Ande

U okviru proslave stoljetnice hrvatskog planinarstva predviđena je ekspedicija u Ande i zato je 1974. krenulo šest naših penjača radi treninga na Kavkaz, tada nama najpristupačnije visoko gorje. Četvorica od njih poginuli su 24. srpnja u ledenoj lavini pod vrhom Ušbe. Bila je to najveća nesreća u povijesti hrvatskog planinarstva. Živote su izgubili Nenad Ćulić (1949), mehaničar iz Splita, oženjen, otac jednog djeteta, 270 penjačkih uspona; Ante Bedalov (1952), student ekonomije iz Splita, gorski spasavac, mlad penjač ali ipak s više od stotinu uspona; Viktor Tabaković (1948), apsolvent građevinarstva iz Zagreba, pročelnik AO PDS »Velebit« i član GSS-a; Urso Vrdoljak (1942), strojarski tehničar iz Zagreba, oženjen, jedno dijete, u Zagreb se doselio iz Mostara 1963., bio je planinarski instruktor i pročelnik Komisije za alpinizam PSH

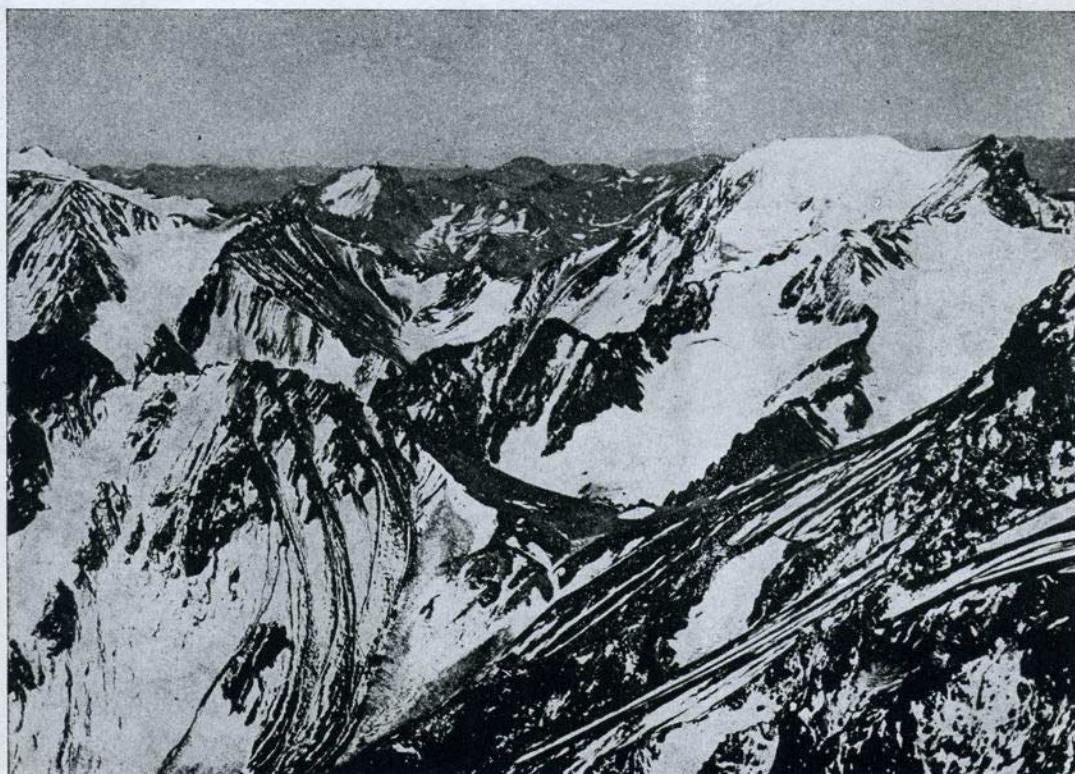

Dolje: spomen-ploča PSH palim penjačima u Kavkazu koju su naši alpinisti postavili ispod Sheljde 21. srpnja 1981.

Članovi Hrvatske alpinističke ekspedicije u Ande (1974—75) pred Društvenim domom PSH u Zagrebu prilikom ispráćaja na put: Goran Gabrić, Marijan Čepelak, Damir Filipović, Borislav Aleraj, Vladimir Mesarić, Velimir Barišić, Jerko Kirigin (voda) i Vedran Bužanj. Ekspedicija se uspela na Aconcagu i druge vrhove. Dolje: jedna od brojnih snimaka što ih je u Andama snimio B. Aleraj

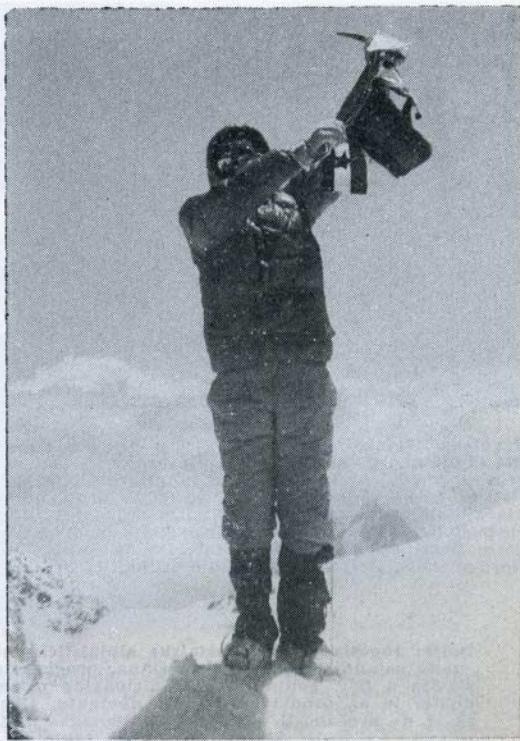
Split je postao drugi najjači centar hrvatskog alpinizma. Nakon početnih iskustava iz 1. splitske ekspedicije na Spitzberge 1973 (voda Nenad Čulić), splitski alpinisti krenuli su 1976. u Afganistan i uspeli se na Noshaq (7492 m), najviši vrh Hindukuša.

Lijevo: transport člana ekspedicije Širiševića kojemu su se prilikom uspona na Noshaq smrzli prsti na nogama

Dolje: članovi splitske ekspedicije na Noshaq. Stoje Mario Ivanišević, Vedran Deletis, Josip Ganza, Srdan Vrsalović i Goran Gabrić. Sjede Vinko Mařoević (voda), Boris Širišević, Damir Filipović, Ivo Kaliterna i Stipe Božić

Desno: Spliceani na vrhu Noshaga. U izvještaju ekspedicije čitamo: 30. lipnja 1976. jurišna ekipa, premda promrzla, sprema se na vrh. Gabrić se osjeća loše, tako da se zajedno s Ganzom vraća u logor 4, a Božić i Širiščević kreću prema vrhu. Oko 10 sati Božić i Širiščević zelenom raketom daju znak da je vrh osvojen.

Dolje: splitski alpinist Stipe Božić (1950) uspeo se kao član Jugoslavenske alpinističke himalajske ekspedicije 13. svibnja 1979., zajedno sa Slovencem Stanetom Belakom, na najviši vrh svijeta, Mount Everest, i time postigao najveći uspjeh ne samo u povijesti splitskog nego i hrvatskog alpinizma. PSH dobio je tom prilikom čestitku predsjedništva SR Hrvatske, a predsjednik Republike odlikovao je ekspediciju Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom uz ovu ocjenu predsjednika SIV-a Veselina Duranovića: »To je sportski podvig najvećeg reda, jedan od najvećih u povijesti jugoslavenskog sporta uopće.«

Hrvatska alpinistička ekspedicija u Fanske gore 1984 (Tadžikistan, SSSR) uspjela je osvojiti desetak vrhova, među njima i najviši, Cimtargu, visoku 5487 m (slika desno). Bila je to i po broju penjačkih smjerova (11) jedna od naših najuspješnijih ekspedicija. Lijevo članovi ekspedicije u Fanske gore: Boris Čujić, Gorazd Barać, Davor Butković, Gordan Anić, Željko Perko, Edin Alikalfić, Srećko

Meić, Edvard Retelj, Branko Ognančević i Branko Puzak (voda).

Dolje: Jugoslavenska himalajska alpinistička ekspedicija koja je 1979. osvojila Mount Evereset, među ostalim brojnim priznanjima, proglašena je najuspješnjim sportskim kolektivom Jugoslavije u 1979. godini. Ovo tradicionalno priznanje, koje je te godine dodijeljeno po 30. put, dobila je na osnovi ankete 371 novinara. Uručio ga je predsjednik SR Hrvatske Jakov Blažević na svečanosti u Hotelu »Esplanada« u Zagrebu. S lijeva: himalači Stane Belak, Marko Strempfelj, Jernej Zaplotnik, Vladimir Mesarić i Stipe Božić

Jedan od glavnih ciljeva Hrvatskog alpinističkog pohoda »Kavkaz 1981« bio je postavljanje spomen-ploče našim alpinistima koji su poginuli na Ušbi 1974 (str. 244), ali su mladi penjači postigli i lijepе penjačke uspjehe. Gore: sudionici pohoda Duro Sekelj, Edin Alikalfić, Drago Tropčić, Dušan Buinac, Branko Ognančević, Gorazd Barać, Ana Mazar, Ante Bućan, Nenad Pivac i Darko Berljak (voda). Slika dolje: Darko Berljak sa zastavicom PSH na Elbrusu (5642 m), najvišem vrhu Kavkaza

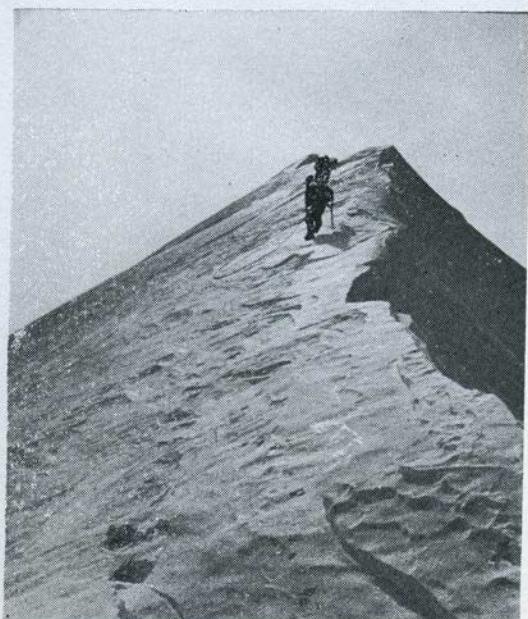

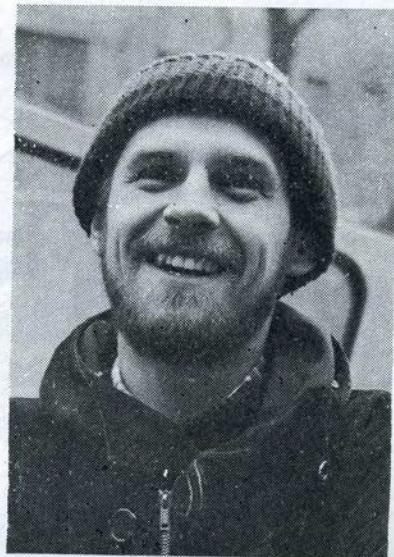
Gore: članice »First woman yugoslav expedition« na 7495 m. Među njima je i Spiličanka Ana Mžar koja je o tom poslije napisala: »Prva smo ženska ekipa na sedamtišćnjaku u SSSR-u. Još jedna potvrda da žene mnogo bolje podnose visinu od muškaraca...«

Desno: karikatura naših pamirskih alpinistkinja u ljubljanskim »Alpinističkim razgledima« (br. 14, 1982)

Godine 1983. organizirana je Prva zagrebačka alpinistička himalajska ekspedicija od 8 članova, koja je pod vodstvom Darka Berljaka, predsjednika Planinarskog saveza Zagreba, osvojila Annapurnu IV (7525 m). Lijevo dolje: vrh Annapurne IV, desno dolje Zagrepčani na vrhu

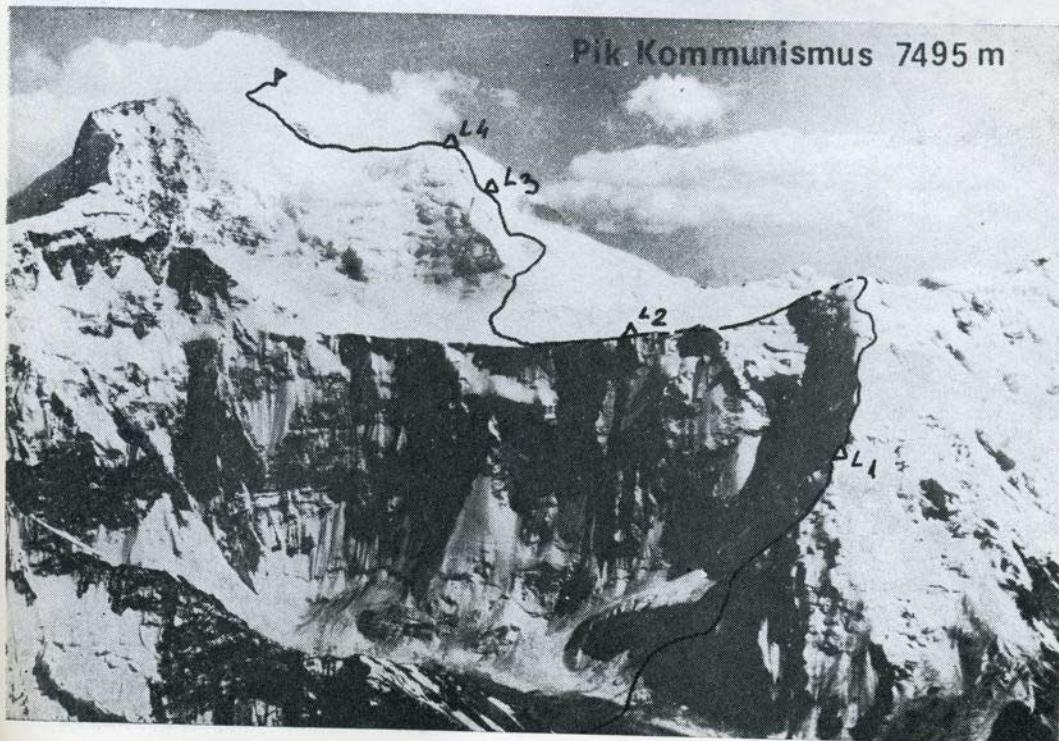

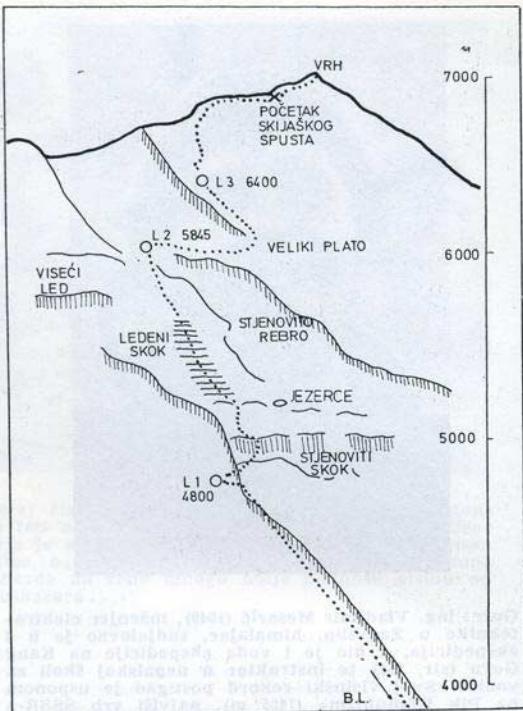

Gore: ing. Vladimir Mesarić (1949), inženjer elektrotehnike u Zagrebu, himalajac, sudjelovao je u 6 ekspediciji, a bio je i voda ekspedicije na Kang Guru (str. 252) te instruktor u nepalskoj školi za vodiče. Svoj visinski rekord postigao je usponom na Pik Komunizma (7495 m), najviši vrh SSSR-a

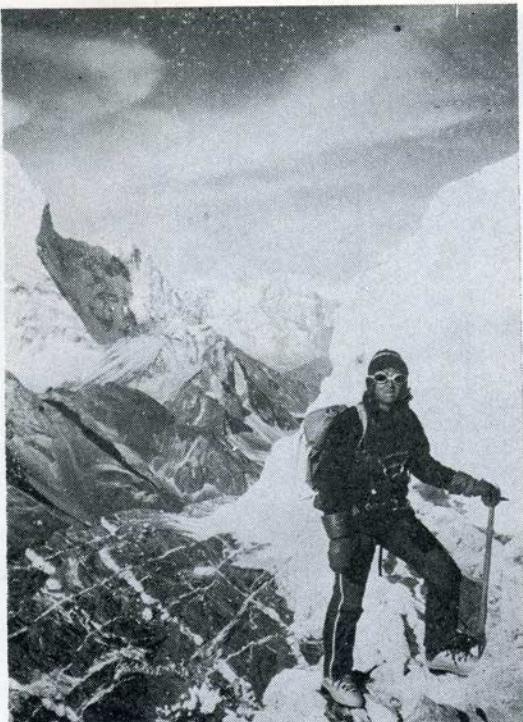
Lijevo: Stalni alpinistički logor Ačik Taš, baza za uspon na Pik Komunizma u Pamiru

Dolje: četiri visinska logora Prve jugoslavenske ženske alpinističke ekspedicije

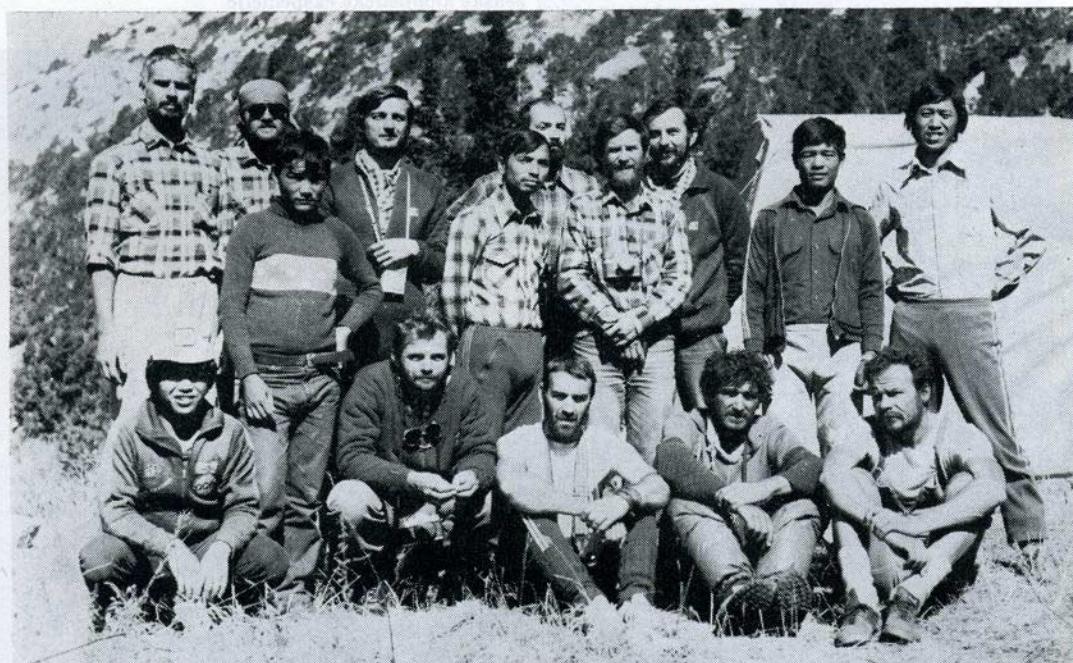

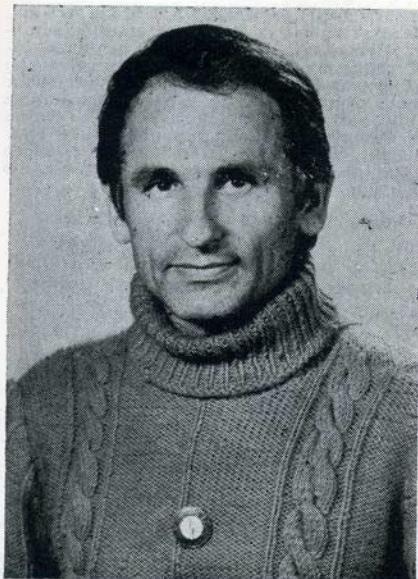
Gore lijevo: GSS PSH, Stanica Zagreb, organizirala je 1983. Himalajsku skijašku ekspediciju na Kang Guru (6981 m) pod vodstvom ing. Vladimira Mesarića. Njezina je osobitost bila skijaški himalajski spust

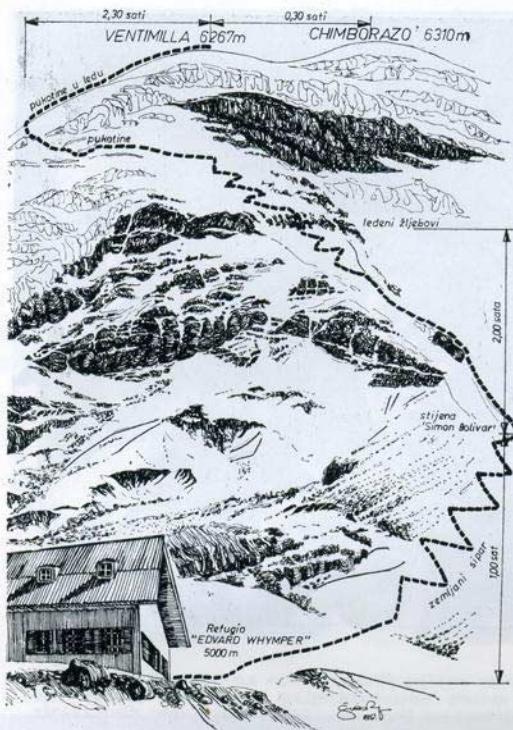
Gore desno: zadarska planinarka Barbara Lapenna-Brakus 1985. na Island Peaku (6183 m) u Himalaji jedan u nizu njezinih pohoda u svjetska velegorja

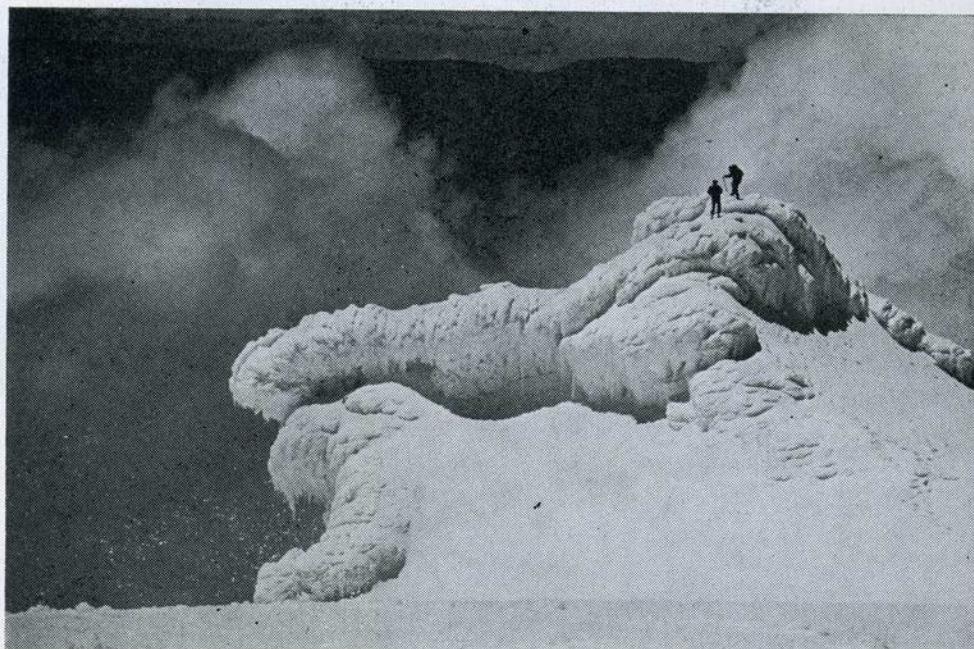
Dolje: sudionici ekspedicije. U prvom redu Serpa Sonam, Borislav Aleraj, Nenad Pivac, Stipe Božić i Mladen Briški. Stoje Branimir Predović, Branko Separović, Serpa Urgen, Boris Vrbek, oficir Naresh Pradhan, Marijan Ćepelak, Vladimir Mesarić, Borislav Starčević, Serpa Pemba i sirdar Namgyal Wangde

Velimir Sušak (1939—1982), mašinski tehničar u Zadru, član PD »Paklenica«, poginuo je 1. listopada na padini Pisang Peak u Himalaji. Bio je svestrani planinar i uspješno se bavio raznim sportovima. Uspeo se na Kilimandžaro i nekoliko vrhova u Andama, odakle je kao izvrstan crtač donio brojne skice i crteže (ilustracija desno)

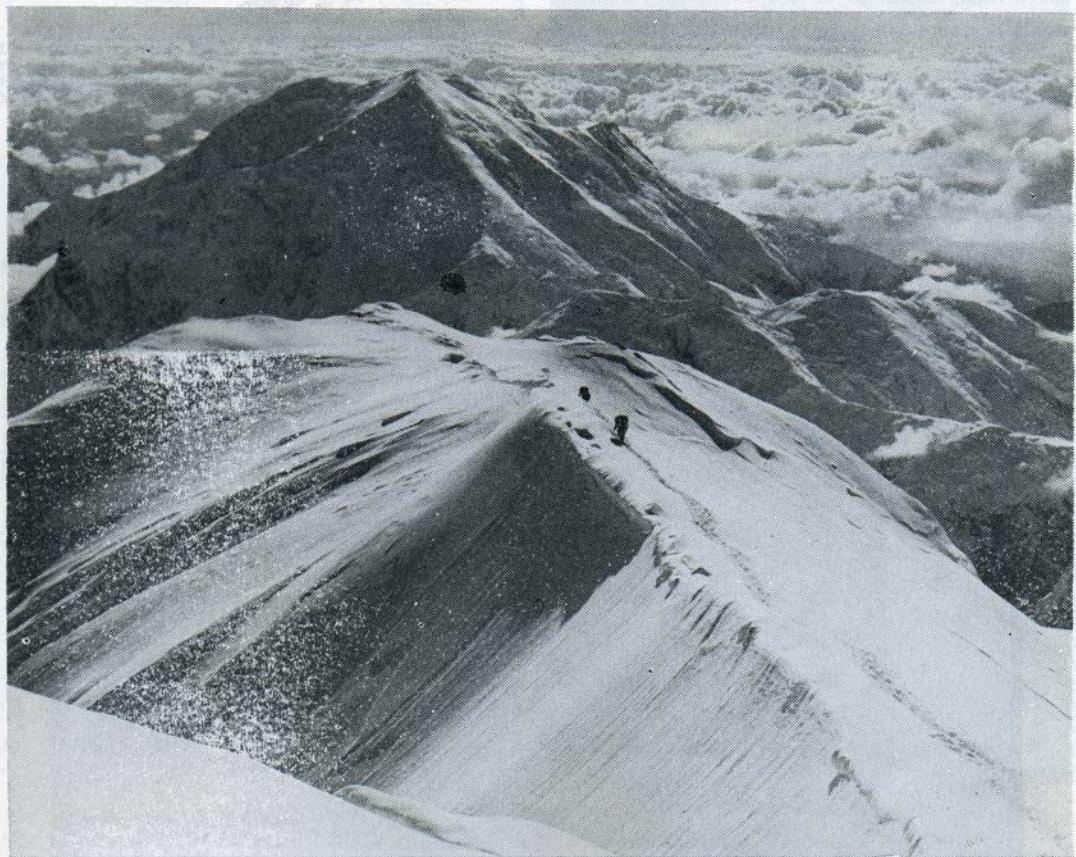
Dolje: na rubu kratera Tungurahue (5016 m) u Ekvadoru, jednog od andskih vrhova koje je Velimir Sušak 1981. obilazio zajedno s Barbarom Lapenna-Brakus i Bogadom Brakusom

Lijevo Barbara Lapenna-Brakus i Bogdan Brakus, članovi PD »Paklenica« iz Zadra, sa stalnim boravkom u SR Njemačkoj, uspijevaju na neobičan način da već godinama posjećuju svjetska velegorja: kao vode i organizatori trekkinga obišli su mnoge visoke vrhove Amerike, Azije i Afrike na kojima još nisu bili naši alpinisti. Barbara je o svojim egzotičnim usponima objavila niz putopisa u »Našim planinama«. Bogdan se 11. svibnja 1986. uspeo na himalajski osamtisučak Cho Oyu (8201 m), što je prvi naš uspon na taj vrh

Dolje: pogled s vrha Mount McKinley (Denali, 6187 m), najvišeg vrha Sjeverne Amerike. Fotografiju je snimio Branko Separović 1978. kao član IL mini-ekspedicije PDS »Velebit« iz Zagreba u Alasku. Takve su ekspedicije postale svečversna specifičnost ovoga društva

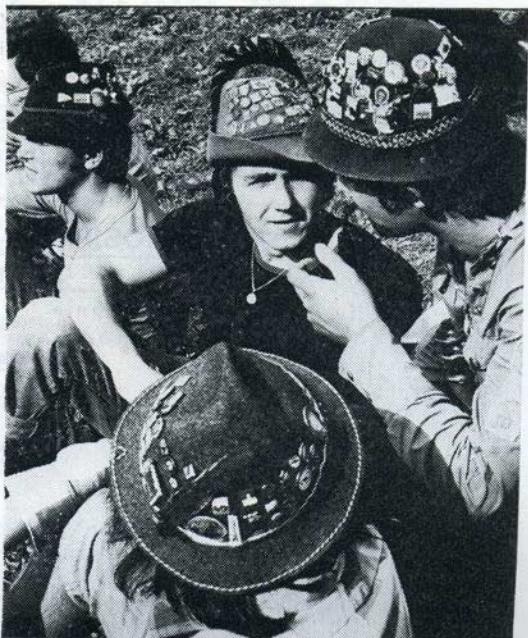
Vezni putevi i transverzale

Ideja planinarskih veznih puteva — magistrala i transverzala — počela je prodirati u našu planinarsku organizaciju prije tridesetak godina, nakon velikog uspjeha Slovenskog planinarskog puta broj 1. Osnovna je svrha takvih uzdužnih ili poprečnih dužinskih markacija: povećanje posjeti planinarskim kućama, povezivanje atraktivnih planinskih točaka u jedan niz, obilazak s najmanjim utroškom vremena, truda i orijentacijskih teškoća, propagiranje planinarstva općenito, a ne na posljednjem mjestu i afirmacija organizatora takve staze. Kao mamac za obilazak dobrim dijelom služi i znak priznanja onome tko dokaze da je obišao sve kontrolne točke. U posljednje vrijeme kao da je osnivanje veznog puta postalo pitanje prestiža za mnoga planinarska društva, što ima za posljedicu da oni niču poput gljiva. Godine 1975. bilo ih je u Hrvatskoj 15, deset godina poslije već oko 50 i još im nema kraja. Dakako da je kvaliteta puteva različita, što često ovisi o snazi društva organizatora ili o ustrajnosti društvenog člana koji je put zamislio. Dok se o nekom veznom putu brine cijela regionalna organizacija (npr. o ZPP-u), održavanje drugoga ovisi o dobroj volji ili sposobnosti nekog planinara pojedinca.

Glavne su teškoće održavanja veznih puteva redovno obnavljanje markacija i opskrbljivanje kontrolnih točaka žigovima, koji često nestaju. Neki su organizatori zato prebacili brigu o dokazivanju obilaska kontrolnih točaka na planinara posjetioca, zahtijevajući da on fotografijom dokaže posjet svake kontrolne točke. Nema sumnje da vezni putevi postižu značajan propagandni učinak i da posporješuju posjećivanje naših planina, a posebna je vrijednost nekih od njih putni dnevnik s dobrim opisom planine i geografskom kartom (npr. Kružni put Samoborskim gorjem).

Znak priznanja za obilazak VPP-a trokutastog je oblika, s emajlom u bojama. Od 1969. do 1985. stekao je taj trofej 1627 planinara

Gore: iako bi osnovna svrha veznih puteva trebala biti vođenje planinara najprikladnijim putem do atraktivnih planinskih točaka, ne malo broj posjetilaca pri tom vodi kolekcionarska strast i želja da se okite sa što više značaka priznanja — kao što to pokazuje gornja slika

Dolje: uređenje veznog puta ozbiljan je zadatak koji dobro mogu obaviti samo iskusni i požrtvovni planinari. Najdelikatniji dio posla je obilježavanje križanja za što je ponekad potrebno mnogo truda i vremena (na slici putokaz Velebitskog planinarskog puta u Sugarskoj dolini)

PLANINARSKO DRUŠTVO
• ŽELJEZNIČAR •
ZAGREB
priznaje naziv

PLANINAR-TRANSVERZALAC

KORLAET JOSIP-u

članu PD »Željezničar« iz Zagreba
i dodjeljuje značku 1. stupnja

komisija:

Draško Kralj

Bratislav

Hrvoje

br. 1

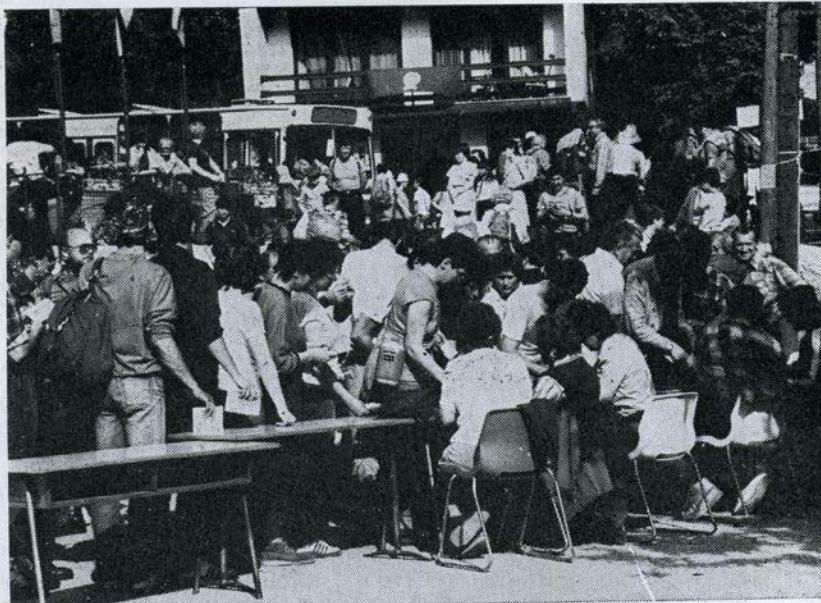
Za ljubitelje veznih puteva i transverzala posebna komisija u PD »Željezničar« u Zagrebu priznaje naziv planinarskih transverzala i dodjeljuje značku 1., 2. ili 3. stupnja za 10, 20 ili 30 posjećenih veznih puteva. U tom natjecanju zauzeo je prvo mjesto zagrebački planinar Josip Korlaet.

Gore: amblem Bratskog planinarskog puta Ljubljana — Rijeka

Ipak valja priznati da je osnivanje gotovo svih veznih puteva do sada bio pretežno formalan posao a ne utiranje novih staza, jer se posao na terenu uglavnom svodio na markiranje postojećih staza ili vođenje po bespuću. Samo iznimno su organizatori probijali nove staze, a i to samo na kraćim dionicama, povezujući postojeće staze u cjelovit niz. Nedoručan uzor prave planinarske magistrale još uvijek ostaje Premužićeva staza u Velenjibitu, gradena prije više od pola stoljeća, a projektirana vizionarskom idejom koja je tek u naše doba postala općom svojinom.

Planinarski savez Hrvatske pokušao je unijeti više reda u ovu oblast planinarskog djelovanja pa je na IX. skupštini PSH 1971. osamostaljena Komisija za transverzale i markacije. Ona je 1978. priredila, a Konferen-

cija PSH prihvatile, prijedlog za kategorizaciju i standardizaciju veznih puteva, s uvjetima za registraciju novoosnovanih transverzala. Na čelu Komisije bio je Edo Pavšić, a nakon njegove smrti dr. Ignac Munjko. PSH je i sam osnovao dva velika vezna puta: Velenjibitski planinarski put (1969) i Republičku transverzalu »Po planinama SR Hrvatske« (1970). Do konca 1985. raspačano je za svaki od njih po 6500 dnevnika. Za prvi od njih stekao je znak priznanja 1627, a za drugi 501 planinar. U popisu veznih puteva što ga ovdje donosimo označen je datum osnivanja, broj kontrolnih točaka (KT) i trajanje odnosno dužina puta, no valja upozoriti da neki od njih nisu održavani kako treba a ima i takvih koji danas postoje samo na papiru i zapravo bi ih trebalo ukinuti.

Jagma transverzala za kontrolnim pečatom na jubilarnom putu »Tragom prvog izleta HPD-a« u Samoborskom gorju

PRETPLATNIČKA MREŽA »NAŠIH PLANINA«

Po svojoj tematiki i suradničkoj mreži NP su otvorene cijeloj jugoslavenskoj planinarskoj javnosti, a to se odražava i na pretpлатničkoj mreži. U prikazu te mreže što ga dolje donosimo nalaze se uz svako mjesto dvije brojke: prva je brojno stanje pretpplatnika 1986, a u zagradi 1982. godine. Dobar pokazatelj uspješnosti i djelatnosti planinarskih aktivista u pojedinim planinarskim društvi-

ma! Vidimo da je u nekim manjim mjestima, s malim društvom, ponekad više pretpplatnika nego u gradovima s više stanovnika. Još uvjek relativno prednjače Koprivnica, Ivanec, Samobor, Slav. Požega... Kad bi blagajnici društava — a u SR Hrvatskoj ih je oko 140 — prilikom sabiranja društvene članarine uvijek predložili i pretplat za NE, idući popis bi sigurno bio drugačiji i bolji.

Aleksinački Rudnik	1 (1)	Ilirska Bistrica	1 (1)	Mostar	3 (5)	Strmec pri Vojniku	1 (1)
Arandelovac	2 (2)	Imotski	4	Mrkonjić Grad	1 (1)	Srijemska Kamenica	1 (1)
Bakar	1	Ivanec	22 (27)	Mrkopali	3	Srijemska Mitrovica	1
Banjaluka	3 (2)	Ivančić-grad	5 (1)	Nartaljšavec	1	Stara Gradiška	1
Bačka Topola	2 (3)	Jablanac	3 (2)	Našice	7 (2)	Starigrad Donji	1
Bar	1 (1)	Jablanica	2	Nedelja	4 (2)	Starigrad Paklenica	(3)
Bačko Gradišće	1	Jajce	4 (2)	Nikšić	4 (4)	Subotica	1 (1)
Bakarac	1	Jakovlje	2 (2)	Nova Gradiška	9 (9)	Stubičke Toplice	3 (1)
Banovići	1 (2)	Jalžabet	1 (1)	Novalja	2 (1)	Uhopolje	2 (2)
Bavanište	1	Jastrebarsko	11 (16)	Novi Marof	3 (2)	Svetozarevo	6
Bedečevina	6 (3)	Jurdani	1	Novi Pazar	1		
Belišće	1 (1)	Kakanj	1	Novi Sad	8 (10)	Sabac	2 (3)
Beograd	57 (55)	Kali	1	Novi Vinodolski	1 (1)	Sempeter	1 (1)
Bibinje	1 (1)	Kamnik	1	Novoselec	1	Sibenik	9 (2)
Bihać	5 (5)	Kardeljevo	2 (1)	Novska	1 (1)	Sid	1 (1)
B.o.grad na moru	1 (2)	Karlovac	42 (46)	Obrovac	1 (1)	Skofja Loka	1 (1)
Bjelovar	20 (20)	Kastav	2 (3)	Ogulin	14 (3)	Smrika	2 (1)
Blato	1	Kaštel Gomilica	2	Opatija	9 (11)	Soštanj	1
Bol na Braću	1 (2)	Kaštel Kambelovac	2 (3)	Oroslavje	2 (2)	Stip	1 (1)
Bosanski Brod	1	Kaštel Sućurac	4 (3)	Osijek	46 (43)	Tetovo	2
Brestanica	1	Keljak	1 (1)	Oštrelj	2 (2)	Titov Drvar	1 (6)
Bor	1	Klanjec	2 (2)	Otočac	2 (4)	Titovo Užice	4 (2)
Bribir	4 (1)	Kloštar Ivanec	1	Pakrac	10 (10)	Titograd	3 (2)
Brod Moravice	3	Knin	7 (3)	Pale	1 (2)	Travnik	7 (6)
Budinsčina	4 (3)	Kocevljeva	1	Paraćin	1	Trstenik	1 (2)
Bugojno	2 (1)	Kočevje	1 (1)	Pazaric	4 (1)	Tršće	1 (1)
Buje	1 (1)	Komenda	2 (1)	Pazin	4 (4)	Tržič	1 (1)
Celje	4 (3)	Konjščina	6 (6)	Perušić	1	Tuzla	1 (2)
Cernik	2	Koprivnica	31 (55)	Petrinja	11 (4)	Umag	3 (2)
Crikvenica	7 (3)	Kostajnica	1 (2)	Pleternica	5		
Crni Lug	1 (1)	Kozje	1	Plitvička Jezera	2 (1)		
Čačak	9 (9)	Kragujevac	8 (6)	Podgora	1 (1)	Valpovo	4 (1)
Cajniča	1	Kraljevo	3 (4)	Podstrana	1 (1)	Varaždin	50 (63)
Cakovec	10 (8)	Krapina	5 (7)	Podravska Slatina	4 (2)	Varaždinske Toplice	1
Celarevo	1 (1)	Križevci	14 (11)	Podvinje	1	Vareš	1 (1)
		Krk	1	Pregrada	3 (1)	Velika Gorica	4 (3)
Danilovgrad	1	Kruševac	6 (3)	Prelog	1	Velika Kladuša	3 (5)
Daruvar	2 (3)	Kumrovec	1 (1)	Priedor	2 (2)	Veliko Trgovišće	1
Deinice	5 (5)	Kučište	1	Pucarevo	2 (2)	Vidovec	1 (2)
Derventa	1	Kupci	1	Pula	10 (3)	Vinkovci	1 (1)
Divulje	1	Kutina	5 (2)	Radovljica	1 (1)	Visoko	2 (2)
Doboj	5 (2)			Rakovica	1 (2)	Višnjan	1
Donja Stubica	5 (6)	Labin	1 (1)	Ravna na Koroškem	1	Vlasotince	1 (1)
Donji Vakuf	3 (1)	Lajkovač	1	Ravna Gora	3 (1)	Vogošća	1 (1)
Drniš	3 (1)	Laško	1 (1)	Ribnica	1	Vrbnik	1 (1)
Drugovac	1	Legrad	1	Rijeka	91 (93)	Vrbovac	3 (4)
Dubrovnik	8 (5)	Lepoglava	2 (3)	Rovinj	1	Vrbovsko	1
Duga Resa	6 (2)	Lesce	1	Samobor	50 (52)	Vrnjačka Banja	1
Dugo Selo	1 (1)	Leskovac	2 (2)	Sarajevo	39 (40)	Vrsac	2 (2)
Đakovo	8 (14)	Lički Osik	1 (4)	Senj	10 (7)	Vukovar	1 (1)
Đevđelija	1	Lokve	4	Sesvete	13 (9)	Začretje	1
Foča	4 (2)	Litija	2 (4)	Sevojno	1 (2)	Zadar	37 (37)
		Livno	1	Sibinj	1 (1)	Zagreb	900 (750)
Gerovo	1	Lovran	1 (3)	Sinj	14 (10)	Zaječar	3 (3)
Gornje Jelenje	1	Lozница	1 (1)	Sisak	9 (4)	Zaprešić	6
Gornji Klasnić	1	Ljubljana	19 (12)	Skopje	5 (3)	Zelina	3 (3)
Gornji Matejevac	1	Ljubija	1 (1)	Skrad	4 (6)	Zemun	4 (3)
Gornji Milanovac	4 (1)	Ludina	1 (2)	Slatina	1	Zenica	7 (7)
Gospic	25 (20)	Majdanpek	1 (1)	Slavonski Brod	17 (5)	Zlatar Bistrica	1
Grobolno	1	Makarska	20 (18)	Slavonska Orahovica	3 (3)	Zlatar	1 (9)
Grosuplje	1 (1)	Malj Lošinj	1	Slavonska Požega	35 (33)	Zeče	1
Hadžići	1 (2)	Malta Subotica	1	Smederevo	11 (1)	Zrenjanin	6 (6)
Herceg Novi	1 (1)	Maribor	7 (7)	Solin	1 (1)	Zvečaj	1
		Maruševec	1	Sombor	1	Zepče	1 (1)
Igalo	1 (1)	Matulji	2 (1)	Split	70 (75)	Inozemstvo	18 (36)
Ildža	1	Metković	2	Sremski Karlovci	1 (1)	UKup.	2.269 pretpplatnika
Ilijaš	1 (1)	Mladenovac	1				
		Mojstrana	1 (1)				

DOBROVOLJNI NOVČANI PRILOZI »NAŠIM PLANINAMA«

Naklada našeg časopisa kreće se već desetak godina stalno oko brojke 2400. Ekonomiske nevolje u našoj zemlji primorale su neke čitaoce da se odreknu preplate na časopis, ali je srećom uvijek novih preplatnika, tako da izdavač uspješno prolazi kroz ekonomsku krizu. Dobrim dijelom to valja zahvaliti Republičkoj interesnoj zajednici za fizičku kul-

turu, a također i brojnim preplatnicima koji dobrovoljnim prilozima ili zaokruživanjem preplate na više, pomažu da revija zadržava grafičku kvalitetu unatoč stalmim poskupljenjima. Donosimo popis darovalaca ove godine i izričemo im priznanje i zahvalu za nesebičnu gestu.

Dubravko Butala — Karlovac
Dr. Goran Savić — Smederevo
Zivko Ilić — Kraljevo
Ivan Klepač — Ivanić
Sinisa Lesić — Birr. Svicaarska
Emin Armano — Zagreb
Stjepan Santoši — Osijek
Zdravko Krivošić — Zagreb
Mladen Kuka — Karlovac
Karlo Marković — Zagreb
Stjepan Safundžić — Šibini
Edo Glas — Zagreb
Ivan Zorko — Strmac
Stjepan Jurićić — Zagreb
Josip Božić — Ogulin
Dr. Zdravko Lorković — Zagreb
Krešimir Svaida — Koprivnica
Krešimir Marić — Lepoglava
Josip Mozer — Zagreb
Vlastimir Jovanović —
Arandelovac
Nada Kićanović — Arandelovac
Senka Saric — Šibenik
Boris Bezić — Split
Hidajet Grabus — Travnik
Trajko Ribarov — Skopje
Alenka Grobensi — Rijeka
Durđa Buntić — Samobor
Ines Orsač — Samobor
Andre Benković — Gospic
Vladimir Kamenić — Samobor
Franjo Regović — Samobor
Mladen Antonić — Bibir
Ivana Ott — Karlovac
Božidar Veliković — Beograd
Jože Haluza — Zagreb
Josip Baćić — Novoselac
Rudi Gombać — Zadar
Košman Saru — Vršac
Jerko Sošača — Varaždin
Marijan Pribanić — Zagreb
Zlatko Kosinac — Zagreb
Marica Vučinović — Sl. Brod
Dušan Vrzić — Sarajevo
Bođumil Nadu — Zagreb
Marija Puškarić — Zagreb
Boris Gerbec — Sl. Požega
Miroslav Lazić — Đakovo
Joško Berket — K. Kambelovac
Hinko Briščik — Beograd
Milan Zlatar — Karlovac
Halid Čaušević — Sarajevo
Ladislav Breko — Sini
Ksenija Klikić — Zagreb
Dušan M. Petković — Beograd
Viekoslav Frlan — Kastav
Antun Stare — Zagreb
Zarko Prpić — Samobor
Zvonko Huzjak — Zagreb
Mijo Nikolić — Zagreb
Aloiz Rovan — Liubljana
Romén Turk — Celje
Zdenko Katić — Rijeka
Marjan Novak — Liubljana

Jovica Petrović — Smederevo
Eduard Vitković — Varaždin
Dr. Krunoslav Koščak — Varaždin
Mirko Marić — Knin
Drago Verbnjak (za PD
Elektrokontakt)
Ivanka Rakić — Svetozarevo
Liubica Havoč — Zagreb
Ema Hrljac — Zagreb
Ignac Muniko — Zagreb
Josip Martinić — Oroslavie
Zdravko Krivošić — Zagreb
Dr. Doiran Uglešić — Kaštel
Sućurac
Miriana Berković — Split
Jovanoski Boško — Tetovo
Slavko Brezovecki — Zagreb
Mira Šincek — Varaždin
Uzeir Beširović — Sarajevo
Tomislav Sobodić — Orahovica
Zlatko Klepac — Delinec
Vedra Šidar — Zagreb
Oto Hanzl — Zagreb
Zdenka Domin — Samobor
Željko Bišćan — Zagreb
Đorđe Mačesić — Umag
Franjo Friščić — Ivanec
Lada Vujičić — Zagreb
Zvonko Huzjak — Zagreb
Perica Korica — Lički Osik
Franjo Novosel — Jastrebarsko
Živojin Petković — Svetozarevo
Zlatko Smerke — Vidovec
Darko Bišćan — Samobor
Mladen Bradač — Zagreb
Drago Erceg — Makarska
Vladimir Kisela — Osijek
Miše Mrin — Split
Zvonimir Stipanić — Rijeka
Marko Milisavljević — Lički Osik
Drago Sefer — Makarska
Boris Buljan — Sinj
Ljvro Vrklian — Gospic
Inž. Viktor Kralik — Sarajevo
Zlatko Kosidac — Zagreb
Boris Blažun — Nedelia
Ana Trgovčević — Sarajevo
Miroslav Ivanišević — Samobor
Miro Alfirević — Makarska
Ana Borčić — Split
Hinko Briški — Lokve
Katica Vlahušić — Dubrovnik
Petar Armanini — Zagreb
Josip Glavan — Osijek
Predrag Vadić — Zagreb
Joško Berket — Kaštel Kambelovac
Milan Cilenšek — Maribor
Ivo Stanisić — Titograd
Radovan Cepelak — Zagreb
Ksenija Klikić — Zagreb
PD »Preni« — Mostar
PD »INA OKI« — Zagreb
PD »Javor« — Beograd
PD »Gavrilović« — Petrinja